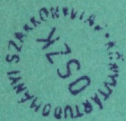

p400

'88|7

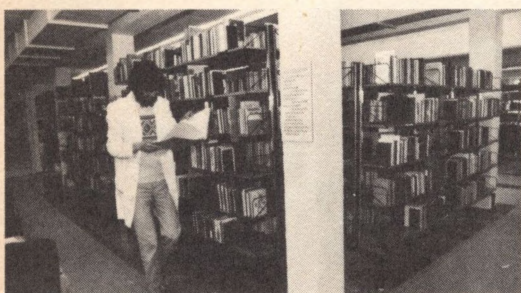

Könyvtáros

**Képek
az új Tiszafüredi
Városi Könyvtárról
Cikkünket lásd a 390. oldalon
(Révész András felvételei)**

38. évfolyam, 7. szám
1988. július

Impulzus

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze a júliusi szám	379
Benjámín Judit	A könyvtárügy helyzete és fejlesztésének feladatai. Beszámoló az Országgyűlés kulturális, valamint ifjúsági és sportbizottsága együttes üléséről	381
Dr. Rózsa György	Információ: az igényektől a szükségletekig	384
	Lapozgató	389, 408, 414, 429, 440
Vajda Kornél	A tisztafüredi modell	390
	Dr. Ürmössy Ildikó avatóbeszéde	394
Dr. Csalay András	A vakok olvasási lehetőségei	396
Simon Géza Gábor	A dzsesszdiszkográfia tudományáról (<i>Műhelykérdések</i>)	401
	Követelményeket! De éppen ezeket? (<i>Visszhang</i>)	403
Holló Jánosné	Kérdezz – felelek	404
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Jagodics Katalin	Murphy törvénykönyve	405
Lovász Béláné	Zenei rejtvénytársorozat egy városi könyvtárban	407
HOLMI		410
LÁTÓKÖR		
Gazda István	A pesti könyvkereskedelem kezdete	411
Kerekes Pálné	Francia gyermekkönyvek Budapesten	413
Gyuris György	Pótlások a lexikonokhoz az 1987. évről	415
PERSZONÁLIA		
	Podmaniczky-díjat kapott Kovács Emil , a devecseri kastélykönyvtár igazgatója	423
Futala Tibor	Reguliné dr. Ágner Mária (1932–1988) halálára	424
Slezsák Imre	Az égerszögi olvasóköri működése 1905 és 1910 között (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	425
	„A madarak lenyelték a hangot...” F. T. (<i>Flekkes históriák – néhány flekken</i>)	427
	Ezt mind mi irtuk	430
	K V K ! –N –A (<i>Görbe tükör</i>)	432
Gergely Mihály	Szalatnyay József (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	433
Harmat Béla	Péter László: A szerette Város (<i>Könyvekről</i>)	434
BIBLIOGRÁFIÁK		
Pogány György	Magyar dzsesszlemezek 1912–1984	436
	Zenei szakirodalom magyar nyelven 1968–1977 P. Gy.	437
	Szlovákok Magyarországon 1945–1975 FuTi	438
	Szerények, de hasznosak (Z-z)	439

Из содержания

Judit Benjámín: Положение и задачи развития библиотечного дела в Венгрии. Отчет о заседании Комитета культуры Государственного собрания (381);
Новое здание Городской библиотеки в г. Тисафюреде. (Отчет *Kornéla Vajda* и речь при открытии *Ildikó Ürmössy*) (390);
András Csalay: Возможности чтения для слепых (396).

From the contents

Judit Benjámín: Situation of the Hungarian librarianship and the tasks in its development. A report about the meeting of the Cultural Committee of the Parliament (381);
The new building of the Tiszafüred Town Library. (Report by *Kornél Vajda*, inauguration speech by *Ildikó Ürmössy*) (390);
András Csalay: Reading possibilities for blinds (396).

Aus dem Inhalt

Judit Benjámín: Die Lage und die Aufgaben der Entwicklung des ungarischen Bibliothekswesens. Bericht über die Sitzung der Kulturkommission des Parlaments (381);
Das neue Gebäude der Stadtbibliothek Tiszafüred. (Der Bericht von *Kornél Vajda* und die Einweihungsrede von *Ildikó Ürmössy*) (390);
Dr. András Csalay: Die Lesemöglichkeiten der Blinden (396).

Cikkeink szerzői

Benjámín Judit, az FSZEK V. kerületi főkönyvtárának vezetője; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *dr. Csalay András*, az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet tudományos munkatársa; *Futala Tibor*, az OMIKK igazgatója; *Gazda István* tudománytörténész; *Gergely Mihály* író; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos munkatársa; *Harmat Béla*, az OSZK KMK munkatársa; *Holló Jánosné*, a szolnoki Tiszaparti Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola könyvtárosa; *Jagodics Katalin*, a Kőszegi Városi Könyvtár munkatársa; *Kerekes Pálné*, az FSZEK munkatársa; *Lovász Béláné*, a Gyöngyösi Városi Könyvtár zenei könyvtárosa; *Pogány György*, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének osztályvezetője; *dr. Rózsa György*, az MTA Könyvtárának főigazgatója; *Simon Géza Gábor* dzsesszkutató, a Hungaroton Archivum munkatársa, az MTA Soros-Alapítvány ösztöndíjasa; *Slezsák Imre*, az Edelenyi Városi Könyvtár igazgatója; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa.

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Alkotmány u. 4. III. 11.

Telefon: 113-793

Kiadja a **Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat**

1906 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (887112/20)

Petőfi Nyomda – 88/80083 Kecskemét, 1988

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Így állt össze a júliusi szám

A lap élén fontos tanácskozásról adunk tájékoztatást. Az Országgyűlés kulturális, valamint ifjúsági és sportbizottsága április 27-én tárgyalta meg – meghívott prominens könyvtárosok részvételével – a magyar könyvtárügy helyzetét és fejlesztésének feladatait.

A tanácskozás lefolyásáról, az ott elhangzottakról *Benjámín Judit* – egy személyben képviselő és könyvtáros – ad tájékoztatást. Nem volt könnyű dolga, hiszen a mintegy 250 oldalas jegyzőkönyv lényegét kellett tömören összefoglalnia. A kulturális bizottság üléséről hírt adott a sajtó is. Érdekes volt megfigyelni, hogy a négy központi napilap mit talált kiemelésre méltónak a tanácskozáson elhangzottakból. A könyvtárak gyűjtik ezeket az újságokat, érdemes fellapozni az április 28-i számokat. A *Népszabadság* cikkírója az ülésről adott beszámolójában (majd egy május 7-i szösszenetben is) felhívta a figyelmet egy kevésbé örvendetes jelenségre, arra ti., hogy mire a könyvtári téma megtárgyalására került sor, a kulturális bizottság létszáma alaposan megcsappant. A cikkíró rosszallását fejezi ki e jelenség felett. Úgy vélem, nincs teljesen igaza. Nálunk a képviselők túlnyomó többsége ugyanis valamilyen

polgári foglalkozást űz, tehát nem független(i-tett) ember. Nehéz úgy megszervezni a munkáját, hogy képviselői feladatai ellátására korlátlan mennyiségű idővel rendelkezzen. Ez persze már alkotmányjogi kérdés, s megoldására bizonyára találunk módot az illetékesek, ha az országgyűlésnek a mainál operatívabb törvényhozói feladatot szánunk. Egy amatőrtől a politikai pályán se lehet profi teljesítményt elvárni... Ez a dolog egyik oldala. A másik az, hogy honunkban nem ritka jelenség a „fontos emberek” megszökése egy-egy tanácskozásról, miután már letették a voksot. Példák sokaságát lehetne sorolni, midőn a „fontos ember” egy-egy komoly témában összehívott értekezleten mihamar részelteti a választottakat „kinyilatkoztatása” egyedüli üdvösségében, s anélkül, hogy meghallgatná a „mezei hadak” ilyen vagy olyan vélekedését, angolosan (vagy magyarosan) távozik. Pedig nekik nincs olyan mentségük, mint a fentebb emlegetett képviselőknek, hiszen azért fizetik őket, hogy jelen legyenek.

Vajda Kornél mutatja be *Tiszafüred* nemrég felavatott új könyvtárát. Az ezer négyzetméternél nagyobb alapterületű, szépen és praktikusan berendezett könyvtár már csak azért is feltűnést kelt, mert abban a Szolnok megyében épült, ahol nyomorúságos viszonyok között próbál „vitézkedni” a hálózati központ. Hátha ez az új könyvtár arra is jó lesz, hogy felhívja az illetékesek figyelmét: tarthatatlan helyzetben van a megye első könyvtára. Így történt Devecser esetében is. A gyönyörűségecses kastélykönyvtár látványa arra indította a megyei vezetőket, hogy ígéretet tegyenek a Veszprémi Megyei Könyvtár sorsának elrendezésére is. (Nem tudom persze, történt-e már valami ez ügyben azóta.)...Nem véletlenül említem Devecsert, hiszen ebben a számunkban adunk hírt *Kovács Emilnek*, a könyvtár igazgatójának kitüntetéséről. A könyvtárosok közül elsőként

kapta meg a városépítőknek járó Podmaniczky-díjat. Lehet, hogy *Gaál Sándor*, a tiszafüredi könyvtár igazgatója, az új épület „kitalpalója” és építésének mindenese ezúttal jelenti be igényét a Podmaniczky-díjra?

A *Görbe tükör* rovatban -N -A (a kíváncsiak kedvéért: *Simon Gizella*, a községi könyvtár-igazgató) megcsipkedi a szerkesztőséget, azon belül *Vajda Kornélt*, hogy az FSZEK Közhasznu Információs Szolgálatát csak per KISZ emlegeti. Az a kifogása, hogy ez a rövidítés már foglalt, ország-világ úgy tudja, a Kommunista Ifjúsági Szövetség rejlik mögötte. Tökéletesen igaz van. Már ami a tényeket illeti. Csakhogy meglehetősen gyakori az, hogy ugyanannak a betűszónak több feloldása van. Maradjunk csak a könyvtári területen. Ha azt mondom OSZK, akkor valamennyi olvasónk nemzeti könyvtárunkra, az Országos Széchényi Könyvtárra gondol. Igen ám, de zenei körökben OSZK-ként emlegetik az Országos Szórákoztatózenei Központot, mely a vendéglátóhelyeken foglalkoztatott zenészek ügyeit intézi. Jó példa a két rövidítés „békés egymás mellett élésére”, hogy a Sajtófigyelő a napokban küldte meg szerkesztőségünknek a *Vendéglátás* című folyóiratból azt a kivágatot, ahol is sűrűn van emlegetve az OSZK, azaz az Országos Szórákoztatózenei Központ. Vagy mit szólunk a Könyvtártudományi és Módszertani Központhoz, amelyet széles e hazában a könyvtárosok csak KMK-ként, az ott ügyködőket pedig káemkásoknak emlegetik, pedig hát a KMK a rendőrök, a bíróságok és a Rákóczi térhez közelálló körök számára közveszélyes munkakerülést (KMK), illetve közveszélyes munkakerülőt (káemkás) jelent?

Ígértünkhez híven megkezdjük a könyvtári szaklapok hajdanvolt évfolyamainak „kima-zsolázását”, *Ezt mind mi irtuk* cím alatt. Bizunk benne, hogy derűs perceket szerzünk velük olvasóinknak, akik közül sokan kedvet kapnak majd a régi évfolyamok lapozgatásához.

*

Végezetül szeretném megosztani olvasóinkkal nagy gondunkat-bajunkat. Szerkesztőségünk már megint vándorbotot vesz a kezébe, és áttelepül Pestről Budára. Az utóbbi négy esztendőben ez lesz a harmadik költözőkédésünk. 1985-ben a majd negyedszázada birto-kolt Bartók Béla út 32. alól áttettük székhelyünket az Alpári Gyula utca 2-be, onnan tavaly januárban átjöttünk az Alkotmány utca

4-be, s most – ha minden igaz – megyünk a Mártírok útja 55-be. Van egy magyar mondás: egy költözés fél leégés. Ebből ki lehet számítani a helyzetünket. Nem is a minden költözéssel járó hercehurca izgat bennünket (bár ezt se kívánja az ember az ellenségének se), hanem, hogy mindent kezdhünk előlről. Újra bele kell sulykolni a fejekbe az új címet (még a fejekbe csak hagyján, de a sokszáz címet nyilvántartó komputerbe), az új telefonszámot, amit már tudunk: 163-495. A Postának és a postásoknak könyörögni, hogy küldjék utánunk a három előbbi cím valamelyikére érkezett leveleinket. Nem is részletezem tovább!... Persze kérdezhetné bárki, mire fel ez a nagy hányattatás, hiszen nem frontlapot szerkesztünk? Kenyér(ki)adó gazdánk, a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat nem okolható, megteszi a magáét: ha az egyik bérelt lakásból ebrudon kivetnek, keres egy másikat; állja a költöztetés, festés, berendezkedés nem csekély összegre rugó cechjét. A baj mélyebben gyökerezik. Hajdanában az államigazgatás – bizonyára megfontoltan – „megtiltotta” vállalati irodaházak építését, majd ugyanaz az államigazgatás – szintén megfontoltan, jót akarva – megtiltotta, hogy magánlakásokat irodák céljaira bérbe adjanak. A kör bezárult. Ha működni ohajtunk, nincs más választás – költözködünk... Azért az új címet tessék megjegyezni: Bp., 1024, Mártírok útja 55. II. 4. Ott van épp a Május 1. mozi fölött. Vigasztaljon bennünket a tudat, hogy valamikor ebben a házban (tán éppen jövendő helyiségeinkben?) lakott férjével, *Lengyel Balázssal Nemes Nagy Ágnes*, a költő. „Beköltöztünk tehát a Margit körüti lakásba... Szép lakás volt, az Átrium mozinak, a mostani Május 1. mozinak a háza, maga a ház is jól épített, és kellemes a szobaberendezés. Egyetlen nagy baja volt, színültig volt poloskával... konvojban mászkáltak a bútorok tetején... az nem volt normális... az a főreginvázió... mint valami apokaliptikus főregeső...” – írja Nemes Nagy Ágnes *Látkép gesztenyefával* (Két történet, 162. l.) című könyvében. Nem kell ám félni! Ez a beköltözés évtizedekkel előbb történt, azóta még az irmagját is kiirtották az elősködőknek. Látogathatók vagyunk.

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját

A könyvtárügy helyzete és fejlesztésének feladatai

Beszámoló az Országgyűlés kulturális, valamint ifjúsági és sportbizottsága együttes üléséről

Az ülés első napirendi pontja, az általános iskolák helyzetének megvitatása, érthetően igen nagy érdeklődést keltett. A tartalmas és meglehetősen hosszan tartó vita alighanem kimerítette a képviselőket, mert mire a kora délutáni órákban sor került a könyvtárügy helyzetének megbeszélésére, számuk igencsak megcsappant. Még a kulturális bizottság tagjai sem várták meg valamennyien az érdekesnek ígérkező – mert itt újdonságnak számító – könyvtári kérdéskör megvitatását. Már ekkor eltűntem: szakmánk társadalmi presztízseről mit mondhatok a csekély számú érdeklődőnek? A helyzet önmagáért beszél. Megfogyva bár, de nagy érdeklődéssel hallgattuk meg *Rátkai Ferenc* miniszterhelyettes szóbeli kiegészítését, melyet az írásos anyaghoz fűzött. (A Művelődési Minisztériumban készült összegzést a könyvtárügy helyzetéről és fejlesztésének feladatairól előzetesen tárgyalta az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága is. Ehhez az anyaghoz – melyet előkészítése szakaszában számos könyvtárban is megvitattak, véleményeztek és kiegészítettek – fűzött a kulturális bizottság véleményt, egyes kérdéseket részletesebben kifejtettek, másokat vitattak. A dokumentum a *Könyvtáros* 1988/6. számában olvasható.) A miniszterhelyettes kiemelte, hogy a könyvtárügy és az információ kérdése nemzeti ügy, így megfelelő kezelése hozzátartozik a mai társadalom normális életműködéséhez. A téma időszerűségét az is növeli, hogy szervesen kapcsolódik a kormány stabilizációs és kibontakozási programjához. E program végrehajtásában ugyanis nélkülözhetetlen a könyvtári és információs szolgáltatások által biztosított tudásanyag. *Rátkai Ferenc* ezután kifejtette, hogy bár nehéz körülmények között kell a fejlesztést megvalósítani, de még ma is vannak esélyeink: a fölösleges párhuzamosságok megszüntetése, a racionáli-

sabb gazdálkodás és a legsürgetőbb kérdések kiemelt kezelése révén. Felsorolta azokat a prioritásokat, amelyeket az előterjesztés is tartalmazott. Részletesen tájékoztatott a külföldi periodikumok terjesztési és behozatali gondjairól, valamint az OSZK központi szolgáltatásainak számítógépre viteléről, ennek előnyeiről. A közművelődési könyvtárak kevésbé hangsúlyosan szerepeltek az előterjesztésben, de az előadó hangsúlyozta, hogy ez nem jelenti, hogy e könyvtárak kevésbé fontosak. Ezen a területen az extenzív fejlesztési törekvések helyett (az ellátatlan területek kivételével) a minőségi fejlesztésre kell törekedni. Ezután a képzés problémáiról esett szó, majd mondta, hogy a minisztérium szorgalmazza a bérreformot „a magyar könyvtárügyben dolgozó kiváló, áldozatkész szakemberek, szakképzett könyvtárosok és nem szakképzett könyvtárosok helyzetének javítására”. Végezetül bejelentette, hogy bár az anyag készítésének időszakában – 1987-hez képest – 25 százalékra csökkent a külföldi szakirodalom beszerzésére fordítható devizakeret, azóta azonban sikerült megoldani ezt a súlyos problémát. Könyvtáraink több pénzt fordíthatnak erre a célra. Örömmel javítottuk a már szerencsére nem helytálló adatot.

A többórás vita anyagából igyekeztem a legnagyobb érdeklődésre számot tartó hozzászólásokat – vagy egy-egy részletüket – kiválasztani. A véleményt nyilvánító nem könyvtáros képviselők konzultáltak a helyi intézmények dolgozóival, így ők is a szakmai véleményeket és gondokat közvetítették. Nagy hangsúllyal esett szó az iskolai könyvtárakról, a szinte mindenütt jelentkező helyhiányról, a képzés és a fizetés, a társadalmi elismertség hiányairól.

Dr. Mándity Marin képviselő tájékoztatott a nemzetiségi könyvtáraknak a többiekéhez igen hasonló gondjairól és eredményeiről.

Ezekben az átlagostól eltérő, szerényebb, viszont drágább dokumentumkínálat okoz az ismertnél nagyobb állományfejlesztési nehézségeket.

A Heves Megyei Könyvtár helyzetét ismerető *Árvai Lászlóné* képviselő mondandója is sok könyvtárra érvényes. Legnagyobb gondként a szolgáltatás gyorsaságát nehezítő helyhiányt emelem ki az általa elmondottakból. Több képviselő is felvetette, hogy a könyvtárosok súlyosan hátrányos anyagi helyzete nem orientálja a fiatalokat erre a pályára. Később, a pályamódosításkor bekövetkező elvándorlás pedig további kontraszelekciót eredményez.

Dr. Czoma László képviselő többek között felhívta a figyelmet arra, hogy nem elég a művelődéspolitikán belül felülvizsgálni a könyvtárak helyzetét és szerepét, ezt a tevékenységet ki kell terjeszteni az egész művelődésügyre, a nemzeti jóvedelem felosztásra. Hangsúlyozta azt is, hogy nemcsak az állomány gyarapítása, hanem megőrzése is fontos és egyre nehezebb feladat. E kérdéskörben említette az egyházi gyűjtemények hasonló gondjait.

Dr. Juhász Gyula akadémikus, az OSZK főigazgatója hozzászólásában elemezte a könyvtár társadalmi szerepét, ezen belül nagy hangsúllyal demokratikus jellegét. Azon alapintézmények közé sorolta, amelyek leginkább alkalmasak a társadalmi esélyegyenlőség megvalósítására, amennyiben a jövőben sem fogja korlátozni a könyvtárhasználatot a használók anyagi helyzete. A könyvtári szolgáltatások ingyenességének megőrzése mellett foglalt állást. Felvetette a zárt anyagok felszabadításának kérdését: a háború utáni zárt anyagok jelentős részét ma már hozzáférhetővé kell tenni. A demokratikus fejlődés alapkérdése a nyílt információáramlás, ettől a könyvtárak sem zárkozhatnak el. Mindkét javaslat teljes egyetértésre talált a kulturális bizottságban, azzal a miniszterhelyettesi megjegyzéssel, hogy a zárt anyagok újravizsgálata alapján kell eldönteni, mely részüket lehet hozzáférhetővé tenni az érdeklődők számára.

Az OSZK főigazgatója kifejtette, milyen súlyos – hosszú távra szóló, esetleg behozhatatlan – hátrányt jelent a beszerzési keretek elégtelensége: a ma meg nem szerzett dokumentumokat később egyáltalán nem lehet pótolni, vagy csak nagy áldozatok árán. Ezen nem szabad takarékoskodni: ami ma megtakarítás, az a jövőben esetleg igen nagy többletkiadást fog jelenteni. Részletezte az információs szolgáltatást hátráltató technikai lemaradás társadalmi,

gazdasági vonatkozásait, valamint kiemelte az előterjesztésben megfogalmazott fejlesztési prioritások helyességét. (Elsősorban a tudományos és technikai haladást segítő tudományos és szakkönyvtárak erőteljes fejlesztését, az információs bázis kiépítését és fejlesztését.)

Utolsó előtti hozzászólóként nem ismételt meg mindazokat a fontos problémákat, amelyekről szándékomban állt szólni. Így csak megerősítettem, hogy magam is fontosnak tartom a demokratikus esélyegyenlőség megőrzését, melyben a könyvtáraknak jelentős szerepük van. Hasonlóan látom a dokumentumbeszerzés hiányosságainak későbbi súlyos következményeit (itt utaltam a decemberi költségvetési vita során előadott kérésemre, hogy tudniillik a beszerzési keretek az áremelés arányában növekedjenek, megőrizve legalább az 1987-es szintet). Mivel egyre erősebb az a felismerés, mely szerint a fejlődés egyik kulcsa a személyi tényező, a hangsúlyt a könyvtárosok élet- és munkakörülményeinek ismertetésére helyeztem. A kontraszelekció már a pályaválasztáskor érvényesül: nem vonzó a szakma, nem tükrözi a befektetett szellemi tevékenységet. A könyvtárak a világ legdemokratikusabb és legönfeláldozóbb intézményei is egyben. A legjobban alkalmazkodnak a dolgozók munkaidejéhez. Óriási erényként tartják számon, hogy a főútvonalakon lévő üzletek egyszer egy héten este 8 óráig tartanak nyitva. Mi heti háromszor ugyancsak 8-ig vagyunk, egy sor könyvtár minden nap este 8–9 óráig, sőt szombaton és vasárnap is nyitva tart, anélkül, hogy a műszakpótlékot megszavazták volna nekünk is. Tehát, ha akad is áldozatkész férj, aki háromszor egy héten hazavonszolja a gyereket (vagy többet, a mai családmódelnek megfelelően), a könyvtáros akkor is 9 körül ér haza, nem látja a tv-híradót, sem a gyermekeit, akik már mélyen alszanak. Nem tud elmenni színházba, moziba, nyelvtanfolyamra, hogy az olvasásról, önművelődésről már szót se ejtsünk.

Időszerű volna számunkra a következő szlogen: „Tájékozódj, hogy tájékoztathass!” Ez pillanatnyilag utópianak tűnik, mert az üzött könyvtáros anyukák, csak szűkre szabott alvásidejükből lohatnak erre a célra. El is mennek a szakmából szaporán, olyan vizekre eveznek, ahol normális munkaidőben tisztességesen lehet keresni. Igaz, hogy tanult mesterségüket új munkahelyükön nem hasznosíthatják. Ez kár az államnak, amely súlyos áldozatok árán taníttatta őket, kár a társadalomnak, mert helyükre egyre nagyobb arányban szakképzet-

len munkaerők lépnek, így a szakma is devalválódik. Fizetésbeli elmaradásunk az országos átlagtól még ma is ezresekben mérhető, a bérren kívüli juttatások is szerényebbek, mint más területeken.

Ez a helyzetkép lehet, hogy nem túl vidám, de – megítélésem szerint – megfelel a valóságnak, és mindenképpen javításra szorul.

Az előterjesztés több prioritást is megfogalmaz, ezeket – kényszerhelyzetben, ideiglenesen – elfogadhatónak tartom. De hosszú távon, ha továbbra is a szerény eszközöket csoportosítjuk ide-oda, ez további hátrányokat okoz. A felsőoktatás fejlesztése nem történhet az általános iskola rovására, a tudományos és szakkönyvtárak fejlesztése sem pótolhatja az iskolai és közművelődési könyvtárak hiányosságait. Valamennyi könyvtártípus meghatározott céllal, meghatározott olvasói igényeket elégít ki, s ha egy részük nem képes teljesíteni feladatát, azt a legfejlettebb más feladatkörű könyvtár sem teheti meg helyettük. Ezért tartom hosszú távon elfogadhatatlannak az eszközök kényszerűlte átcsoportosítását. Ezt a helyzetet csak a jobb feltételek megteremtése változtathatja meg. Remélem, hogy a Művelődési Minisztérium sem törődik bele a mai viszonyok fenntartásába. S hogy eredményesen harcol-

hasson a kultúra egésze, s ezen belül a könyvtárügy helyzetének javításáért, ehhez kértem a Parlament, s elsősorban a kulturális bizottság támogatását. Végül a béremelésre vonatkozó kérdésemre Rátkai elvtárs megerősítette, hogy valóban napirenden van. Jelenleg ennél pontosabbat nem tud mondani: sem mértékére, sem arra vonatkozólag, hogy az év melyik hónapjában történik meg.

Dr. Takács Miklós, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatója kiemelte, hogy a könyvtárügy helyzetét és feladatait rögzítő anyag jó, pontos helyzetképet ad, s hangsúlyozta, hogy a sürgető feladatok miatt ő azzal ért egyet, hogy szelektálni kell. Felhívta a figyelmet az állomány károsodásának veszélyeire, végül örömet fejezte ki afölött, hogy az iskolaügy helyzetének tárgyalása során többen hangsúlyozták az ifjúság olvasási kultúrája fejlesztésének fontosságát.

A vitát *Rátkai Ferenc* válasza zárta le: összefoglalta, részben kiegészítette az elhangzottakat. Így elmondta, hogy a nemzetiségi könyvtárak gondjait a pénzhiány mellett a külföldi beszerzés nehézségei is fokozzák. Megerősítette, hogy hosszú távon is fontosnak tartja a szakkönyvtári ellátás és az információs rendszerek erőteljes fejlesztését, de ez nem jelenti azt, hogy akár a közművelődési, akár az iskolai könyvtárak fejlesztése ne lenne fontos továbbra is.

Az ülés *dr. Horn Péter* elnöki összefoglalójával zárult. Kiemelte, hogy a vita során egy fontos kérdésben teljes konszenzust tapasztalt: abban, hogy az oktatásban, életünk minőségében, az információban, a fejlesztésben, a kulturális szféra minden szektorában jelen van a könyvtár. Sajnálkozását fejezte ki a megfogycokzott létszám miatt. Végül javasolta, hogy az itt megfogalmazott érveket az 1989. évi költségvetés tárgyalásakor vessük fel, s mind ő, mind a kulturális bizottság támogatni fogja céljaink elérését.

★

Ez a rövid beszámoló azzal a céllal készült, hogy – ha vázlatosan is – némi képet adjon a kulturális bizottság üléséről. A magam részéről a lényegyet abban látom, hogy ilyen magas fórumon, a szakma legavatottabb képviselőinek részvételével – tudomásom szerint – először került sor a könyvtárügy gondjainak megvitatására.

Benjámín Judit

Információ: az igényektől a szükségletekig

Nemzeti adottságok és nemzetközi együttműködés a tudományos információgazdálkodásban

Rózsa György fenti című, az MTA felolvasótermében 1988. április 26-án tartott nyilvános vitáján megvédett doktori értekezésének (*Könyvtáros* 1988/6. sz.) tézisei.

I. Bevezetés – kutatási cél

A tézisek a kutatásaim és szakirodalmi munkásságom összefoglalását alkotó „Information: from claims to needs – National aptitudes for international co-operation in scientific information economy” c., kiadás alatt lévő gyűjtéményes kötetre épülnek. Az angol nyelvű kiadást magyar is követi. Az angol nyelvű kötet a magyart megelőző kiadásának az a magyarázata, hogy a benne összegyűjtött tanulmányok, cikkek, nemzetközi konferenciaelőadás szövegek eredetileg többnyire angol nyelven láttak napvilágot a nemzetközi szakirodalomban, váltakozva magyar, francia és orosz nyelvű megjelenéssel. (Az eredetileg idegen és magyar nyelven megjelent közlemények aránya 20 : 7.) Mivel a kötet publikációi másfél évtizedet fognak át, az egyes tanulmányokhoz szükség szerint módosítások, újabb adatok, kiegészítések kerültek az eredetileg megjelent szövegekhez, míg a közlemények szerkezete és bibliográfiai leírása az eredetieket követi.

A nemzetek erőforrásait alkotó *nyersanyag – energia – információ* triptichonból közel három évtizedes szakmai-gyakorlati és elméleti munkám során a Magyar Tudományos Akadémián és az ENSZ-ben (illetőleg megbízásából) az információval foglalkoztam és foglalkozom, közelebbről a szakirodalmi *tudományos információ* keletkezésének, gyűjtésének, feldolgozásának és szétsugárzásának *kutatásszervezési, közgazdasági és művelődéspolitikai összefüggéseivel*. E széles körű multidiszciplináris tematikából, amit korszerű fogalommal *szakirodal-*

mi informatikának lehet jelölni, érdeklődési körömből adódóan három kérdéscsoportra összpontosítottam. Ezek: a tudományos tájékoztatás fejlődésének társadalmi és szakmai trendjei, különös tekintettel a társadalomtudományokra; a nemzetközi kapcsolatok szerepe a tudományos információgazdálkodásban; a szakirodalmi információs infrastruktúra a fejlődő országokban.

Az informatika alapkutatási, alkalmazási és műszaki oldalainak a második világháborúval kezdődött korszakos fejlődése azzal járt, hogy a priméren katonai, majd a gazdasági-pénzügyi-szervezési és ezeket követően a tudományos igények és szükségletek kielégítésére létrehozta az informatika világpiacát anyagban, ismeretben, emberben egyaránt. Végző soron ez a világpiac az alapja az „információs társadalom”-nak nevezett jelenségnek. Ez a világpiac jelentékeny kutatási és képzési bázist teremtett, ennek közvetlen következményeként létrejött az informatika szakirodalma.

Ezt a fejlődési vonalat Magyarország a többi szocialista országgal együtt ideológiai okokból nem követte („a kibernetika, mint burzsoá maszlag”) és csak jókora fáziseltolódással lépett a nyomába. Az utóbbi évtizedben megkezdődött a felzárkózás, és ennek egyik jele egyebek mellett a Műszaki Egyetemen megindított informatika szak. Kiepiülőben van a számítástechnikához szükséges géppark, szoftver-fejlesztés és mind nagyobb mértékben terjednek a személyi számítógépek. Több informatikai szakfolyóirat, lap jelenik meg, könyvek, jegyzetek és különféle leírások sokasága foglalkozik az informatikai ismeretek terjesztésével. Megteremtődtek a nemzetközi adatbázisokhoz történő kapcsolódás feltételei is. Jó át- és kitekintést nyújt mindezekről a KSH számítástechnika-alkalmazási főosztályának tanulmánya, „Az informatika és az információ

technológiák alkalmazásának feladatai, feltételei és társadalmi-gazdasági összefüggései. Koncepció az informatika fejlesztésének... távlati tervezéséhez” (Bp. 1987. szeptember, 47 l.). Ebbe a magyarországi fejlődési vonalba illeszkedik a szakirodalmi informatika kibontakozása is azzal a megszorítással, hogy a számítógépesítés e területen még lassabban indult meg és jelenleg is inkább szétaprózódott kezdeményezésekből mintsem összehangolt, koncentrált erőfeszítésekből áll. Erről egy országos szakirodalmi információpolitika keretében lehetne és kellene gondoskodni. Ennek megfelelő a vonatkozó elméleti-elvi megközelítés is, jóllehet kezdeményezések e téren sem hiányoznak. Utalok ezzel összefüggésben „Felhívás a keringőre, avagy a könyvtári információs tudományok a tudományos minősítésben” c. vizsgálódásomra (Tudományos és Műszaki Tájékoztató. 1986. 2. sz. 60–70 l.)

Az elkövetkező idő legfontosabb kutatási céljának a szakirodalmi informatika vonatkozásában azt tartom, hogy a rendkívül széles körben művelt általános informatikai kutatás és fejlesztés elméleti és technológiai fejezeteinek „termelői” vonatkozásait a fogyasztóhasználói oldal kutatásai hozzák egyensúlyba. Ez az egyensúlyba hozatal úgy is értendő, hogy a fogyasztás-használat nem egyszerűen kiegészíti

a technológiát, hanem aktívan visszahat erre, ösztönzi azt és voltaképpen arra keresi a választ, hogy társadalmilag a jövőkép szempontjából milyen irányba kell fejleszteni, mi a társadalmi haszna. A szakirodalmi informatika kutatása az egyik lehetséges válaszadás e kérdésekre.

E kérdéscsoportok vizsgálata részéről hipotézisek, probléma-csomópontok, vitakérdések megfogalmazásához vezettek, ezekkel összhangban elméleti-elvi megfontolásokhoz, de vélhetően alkalmazási javaslatokhoz is.

II. A kutatási cél megközelítésének módszere

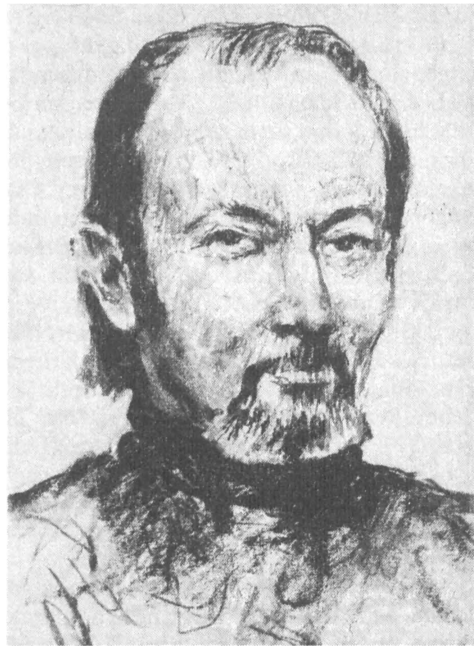
Az értekezés annak a kutatási vonalnak a nyomán halad, amelyik azt vizsgálja, hogy a tudományos-technikai forradalomban milyen szerepet játszik a szakirodalmi tudományos információ. Könyvtárnyi irodalma halmozódott fel azonban századunk 80-as éveire az „információs forradalomnak”, mint a „poszt-indusztriális társadalom” előkészítőjének és egyben következményének. A „posztindusztriális társadalom” fogalmából nőtt ki az „információs társadalom” fogalma Daniel Bell munkássága nyomán (The coming of post-industrial society. New York, 1973. Basic Book) mind terebélyesebb irodalmat hozván létre Nyugaton. Ez az irodalom az információ fogalmát már a teljes szolgáltatási szektorra („service economy”) terjeszti ki, illetőleg ennek átalakulását információgazdaságként jelöli meg negyedik gazdasági szektorként (H. Gassmann: Is there a fourth economic sector? The OECD Observer. 1981. No. 113. 18–20. l.). Ennek az átalakulásnak a folyamatát elméletileg és jelentős volumenű statisztikai felmérésekkel Machlup és Porat dolgozták fel (F. Machlup: The production and distribution of knowledge in the US. Princeton. 1962. Princeton Univ. Press. 216 l., M. Porat: The information economy. Washington. 1977. US Dept. of Commerce Office of Telecommunications).

Az információgazdaság fogalmát arra alapozzák és nyomukban számos más szerző, hogy az információs szektorban dolgozók száma növekedik leggyorsabban a fejlett ipari országokban és néhányban, elsősorban az Egyesült Államokban abszolút többségbe került (I. Hegedüs Péter szemléjét: Az információgazdaság felé. Tud. és Műsz. Táj. 1986. 2. sz.

67–68 l.). Ennek megítélése azonban azon múlik, hogy mit tekintünk információs szektornak, milyen foglalkozási ágak tartoznak bele. Többféle ilyen csoportosítás is ismeretes (pl. OECD), közös vonásuk, hogy a szellemi foglalkozásukat és a szolgáltatásban működők többségét számítják az információgazdaságba (oktatás, biztosítás, az államigazgatás és vállalatvezetés, postai szolgáltatások stb.). Ebbe az úgyszólván parttalan információgazdaságba tartozik a volumenében kisebbséget képező szakirodalmi tájékoztatási munka is (könyvtárak, dokumentációs intézetek tevékenysége). Az információgazdaság előbb vázolt koncepciójával a szocialista országokban még csak mostanában kezdenek el foglalkozni, Magyarországon a közelmúltban jelent meg egy átfogó kötet erről: *Tanulmányok az információgazdaságról*. 1986. OMIKK–KSH. 234 l. Ez a kötet az információgazdaság legszélesebb értelmezésén alapuló tanulmányokat tartalmazza és a magyar „információvagyon” sokoldalúan elemzi. (A kötet a KSH által 1985 szeptemberében megrendezett tudományos értekezleten elhangzott referátumok és a vita alapján készült, 20 tanulmányát 6 fejezetbe csoportosították.) A szakirodalmi informatika jelenségeivel a kötet érintőlegesen foglalkozik, főbb témái az információgazdaságnak általános és az előzőekben idézett vonalán haladnak, számos vonatkozó magyar statisztikai adat elemzésével és bemutatásával.

A szolgáltatási szektornak lényegében információgazdasággá történő átalakítási koncepcióját azonban vitatják is (pl. Cooper: *The structure and future of the information economy. Information Processing and Management*. 1983. 1. sz. 9–26. l.), kérdéses azonban, hogy nem inkább „átkeresztelésről” van-e szó. Jelen értekezés szerzője az információgazdaság fogalmát leszűkítetten a szakirodalmi tudományos információra korlátozza a tudományostechnikai forradalom egyik leglényegesebb összetevőjeként, úgy is, mint e forradalom egyik katalizátorára és egyben következményére. A kommunikációs technológia rohamos fejlődésének és tömegessé válásának társadalmi-gazdasági és művelődéspolitikai összefüggései, a tudományos tájékoztatás szerepe a kutatás- és műszaki fejlesztésben sokoldalú elméleti és módszertani vizsgálódásokat indukálnak, függetlenül attól, hogy a negyedik gazdasági szektornak tekintett, vagy e tézisekben leszűkített értelmezésű információgazdaságba tartoznak-e.

Ez a leszűkített, vagy pontosított értelmezés, valójában nem szűk, hiszen az emberiség kollektív memóriájának, az ismeretek átörökítésének egyik legjelentősebb mechanizmusáról van szó. Marx az Értéktöbblet-elméletekben kifejti, hogy a meglévő népesség hozzáértése az egész termelés mindenkori előfeltétele, tehát a gazdaság fő felhalmozása: ez a korábbi munka legfontosabb eredménye, amely azonban magában az eleven munkában ölt testet (Kossuth. 1963. 3. rész. 265. l.). Ennek a fő felhalmozásnak, a termelési tapasztalatoknak a 18. században tudománnyá szerveződő tudásnak (Engels: *Anglia helyzete*. MEM. Kossuth. 1957. 1. kötet 550–551. l.) továbbadása mindenekelőtt a tudományos írásművek által valósul meg kollektív memóriaként. E szakadatlan továbbadásnak, korszerű kifejezéssel élve „transfer”-nek az információs technológia sarkalatos eszköze, ami olyan nagymértékben hat az információkultúrára, hogy az a társadalmi modernizáció központi elemévé válhat (Tamás Pál: *Információpolitika és társadalmi modernizáció*. Jel-Képz. 2. sz. 8. l.). Szó sincs tehát technika és ideológia szembeállításáról – amiért egyébként rendkívül keserves árat kellett és kell még ma is fizetni például a kibernetika, a számítástechnika korábbi tudománytalan megítéléseért –, hanem annak felismerésé-

ről, hogy még a legkorszerűbb kommunikációs technológia sem társadalomfejlesztési gyógyír önmagában. Továbbá annak felismerése is lényegbevágó, hogy az információ-technológia alkalmazásának sincs egyetlen modellje. Ami célszerű, előrevívó fejlett ipari társadalmakban, az nem alkalmazható fejletlen körülmények között. A differenciált alkalmazás pedig társadalmi-gazdasági elemzés és döntés függvénye. Így hiábavaló, sőt káros a legkorszerűbb információ-technológia bevezetése ott, ahol tömeges analfabetizmus dúl, akár rejtett formában is és a minimuma sincs meg az olvasási lehetőségeknek, mint például az egy főre jutó nemzeti jövedelem szempontjából a legutolsó 25 országban. Erről UNESCO–UNDP szakértői munkám során nem kevés tapasztalatot szereztem a fejlődő országokban (Maldiv, Rwanda).

Ugyancsak a leszűkített információgazdaság nyújt mélyrehatóbb elemzési és társadalmi tervezési lehetőséget az arra történő felkészülésre, amikor már „...nem a közvetlen munka, amelyet maga az ember végez, nem is az az idő, amelyen át dolgozik, hanem a saját egyetemes termelőerejének elsajátítása... egyszerűen a társadalmi individuum kifejlődése az ..., ami a termelés és a gazdaság alappilléreként jelenik meg”. Ebből adódó következtetés, hogy a valódi gazdaság az összes individuum kifejlett termelőereje, s ekkor a gazdaság mértéke a szabad idő lesz, ami lehetővé teszi az ember számára „magasztosabb tevékenységek” végzését, ami a legelőnyösebben hat majd vissza termelőerejére (Marxnak a politikai gazdaságtan kérdéseiről készült fogalmazványaiából, első megjelenés: Bolsevik, 1939. No. 11–12.). Legfejlettebb technika nélkül azonban nincs szabad idő „magasztosabb tevékenységekre”, de a szabad idő kultúrájának megtervezése-megszervezése viszont a társadalomtudományok körébe tartozik, mint bizonyos fokig maga az értekezésemben, illetve jelen téziseimben értelmezett információgazdaság is.

III. A tudományos eredmények tézisszerű összefoglalása

– Ismerettermelési ciklus és szakirodalmi információ

1. *Szakirodalmi információ és teljes ismerettermelési ciklus.* Amennyiben az információ – és ezen belül a szakirodalmi tudományos információ – a nemzetek egyik alapvető erőforrá-

sa, úgy ez az erőforrás közgazdasági kategória: *információgazdaság*, amivel gazdálkodni kell; az az *információgazdálkodás*, aminek társadalmi-gazdasági irányítása az *információs politika*. Ez hozza létre, alakítja ki az *információs mechanizmust*. Ekképpen a szakirodalmi információ keletkezését, megjelenési formáit, gyűjtését és feldolgozását, terjesztését átfogó *ismerettermelési ciklus*, az összetett multidiszciplináris kutatások körébe tartozik erős közgazdasági irányultsággal, összefonódva a kutatásszervezéssel, művelődéskutatással, az információtudománnyal és könyvtártannal.

Az átfogó ismerettermelési ciklus, „a tudásipar” (Machlup megfogalmazása) egyik leglényegesebb alkotóeleme az információ az oktatás-képzés mellett. A tudásiparnak öt szektorát különbözteti meg: oktatás, K + F (kutatás + fejlesztés), kommunikáció, információszolgáltatás. Véleményem szerint ez utóbbi tekinthető a II. részben megfogalmazott, szűkített értelmezésű információgazdaságnak. E kérdéskörrel kapcsolatos megállapításaim a következők: a) Az átfogó ismerettermelési ciklus egyik döntő hordozóját és szervezőjét olyan tudományos nagyüzemnek kell tekinteni, mint amilyen egy nagykönyvtár és/vagy információs intézet. b) Ezt a sajátos nagyüzemet menedzselni kell, akárcsak egy nyereségorientált vállalkozást. c) Megjegyzem, hogy az utóbbinál a nyereség közvetlenül mérhető, míg az „információs nagyüzemnél” a nyereség többnyire közvetetten, áttételesen jelentkezik kutatási termelékenység-növekedés formájában. d) A közvetlen haszon inkább az információ felhasználójánál jelentkezik.

A szakirodalmi információ keletkezési, illetve felhasználási szempontból olyan sajátos ismeretközvetítő *tevékenység*, amely a primer információszolgáltatástól a szekunder információszétsugározatásig terjed, másfelől ismeretet nyújtó *termék*. Ennek a terméknek az a sajátossága, hogy korlátlanul reprodukálható, használata során nem veszít értékéből, bármikor bővítetten újratemmelhető. Meg kell azonban különböztetni az általános művelődéstudomány-terjesztést szolgáló, a nemzeti identitást erősítő társadalmi *szolgáltatás jellegű* információt az *áru jellegűtől*. A fejlesztésben és a közvetlen termelőszférában a szakirodalmi információ termelési költségként jelentkezik, értékmérő jelleggel. A kétféle információ között átmenetek vannak, vegyes formában is jelentkeznek. Tételként fogalmazható meg

azonban, hogy *minél nagyobb* egy országban az áru jellegű információ mennyisége, forgalmazása és alkalmazása, annál *fejlettebb* a gazdaság. Vagyis összefüggés van a gazdasági fejlettség és az áru jellegű információ kereslete között. A magyarországi gazdaságfejlesztési problémák tekintélyes részét is ezen összefüggés alacsony színvonalában kell keresni. Ezzel függ össze a *döntéselőkészítési* folyamat gyengesége is. Ha ugyanis nincs jelentős szükséglet áru jellegű információkra, úgy nincs szükség releváns gazdasági és technológiai információra sem a döntéselőkészítésben. A döntéselőkészítéshez hiányzik továbbá az olyan új típusú tájékoztató szakember is – nevezzük információs elemzőnek, értékelőnek –, aki makro- és mikroszinten az információt *szintetizált* formában, személyre szólóan „átcsomagolva” nyújtja. Ez tulajdonképpen már tercier információs funkció (a primer: maga a szakirodalom, a szekunder: az erről szóló tájékoztatás). Az információ-feltárás és -továbbítás sajátos megnyilvánulása egyes fejlett kapitalista országokban az „információs ügynökségek” („brooker”) megjelenése. Az információval szembeni alacsony igény szint viszont egyaránt gátolja a tervezési és piaci mechanizmust. Amennyiben pedig ezt a kettőt kombinálni is kell, úgy az információ szerepe különleges jelentőséggel bír a feladat úttörő és kísérletes volta miatt.

2. *Jövőkép és információgazdaság.* Megítélés szerint: a) A kitekintő, a távlatokat is előreverítő írások (tanulmányok, elemzések stb.) bizonyos mértékig mindig a realitás és a kívánások határán mozognak. Nem is lehet ez másként (olykor nemcsak a múltat), a jövőt is csak elég magas tévedésszázalékkal lehet előre látni. b) A jövőkép felvázolásának a jelen és a múlt elemzéséből kell kiindulnia és számolnia kell olyan előre nem látható tényezőkkel, amelyek részben a megfogalmazás idején még igény formájában sem léteznek. c) A jövőképnek *igény-felkeltő* vonásokkal is kell bírnia. Az információs igény felkeltésének tényleges alapját a nemzeti gazdasági-kulturális-tudományos adottságok, a nemzetközi információs fejlődési trendek és a döntéshozók potenciális igényei képezik. d) Az a *reális jövőkép*, amelyik felméri, hogy az *igények hogyan válhatnak szükségletekké*. E kettő keveredése zavart okozó voluntarizmushoz vezet, háttérbe szorítja a fokozatosság elvét és a fogékonyságot az információ befogadásához. e) Az információ szükséglettelvé válna az a folyamat, amely gazdasági és kuta-

tási érdekekből eredő szemléletet tételez fel. E szemlélet legfontosabb feltételei közé tartozik az információ oktatása, képzése és infrastruktúrájának folyamatos fejlesztése. f) A kiindulópont az információ szerepének távlati felismerése, a döntéselőkészítésbe történő strukturális beépítése. Ennek során a tudományos nagykönyvtárak – információs központok *kvázi kutatásszervező feladatokat* is ellátnak. Ez is része annak az előrejelzésnek, amely szerint a könyvtárakat – gyűjteményeik értéke mellett – mindinkább az általuk nyújtott információk minősítik. Ezzel összefüggésben a könyvtárat, mint *gazdasági vállalkozást* elemzik (H. D. Wilson: *Library venturing. The Electronic Library.* 1986. 2. sz. 96–102. l.).

Claude Lévi-Strauss más megközelítésben a könyvtárat jelöli meg, mint a harmadik évezred etnológusai számára civilizációnkból a leginkább megőrzendőt, mint olyant, ami civilizációnkról a legtöbbet tudja elmondani a jövőnek. A kvázi kutatásszervező feladatok a világ szakirodalmából kiszűrhető új kutatási irányzatokat, alkalmazható eredményeket jelzik a kutatásirányítás és az alkotó csoportok számára. A folyamatban lévő kutatások napi információs ellátásán túlmenően ez a *kitekintés* adja munkájuk sajátosságát és egyik legnagyobb értékét.

E felismerések akár hipotetikus és vitatható formában is hozzájárulnak „a nép szívének az ország agyával történő összekapcsolásához”, a Victor Hugo által megálmodott folyamat megvalósulásához („Mindenütt, ahol van egy megművelt kis földdarab, kell lennie egy könyvnek is”, továbbá „... az ingyenes és közelebbi közoktatás bevezetése... fokról-fokra emelkedve egészen... a Francia Tudományos Akadémia szintjéig terjedne” és „A tudomány kapuit minden ember előtt szélesre tárná...”).

Nagy változások idején, mint amilyen az információgazdaságon is alapuló gazdasági-társadalmi *modernizáció* („informatikus forradalom”, „világgazdasági korszakváltás”) alakulása korunkban, kevésbé a modellek, mint inkább az adott körülmények között alkalmazható eredmények, hipotézisek, fejlődési alternatívák felvázolása szolgálják a tudomány, a gazdaság, a műszaki fejlesztés érdekeit.

3. *Információgazdaság – információpolitika.* A gazdaságilag fejlett és az ezekhez felfejlődni törekvő országok *korszaki információgazdasággal* rendelkeznek, vagy úton vannak ennek kiépítéséhez. Érdemleges, hatékony információgazdálkodás, az ehhez szükséges információs

mechanizmus kialakítása *információpolitikát* feltételez, ld. Anderla, Weinberg-jelentések az Európai Gazdasági Közösség, illetve a Fehér Ház részére, legújabban az OECD Special Report Meeting of the OECD Information, Computer and Communication Policy Committee, 1987. dec. 3-4.; a szocialista országok vonatkozásában a KGST komplex programjában, az akadémiai elnökök 1987. évi budapesti értekezletének, valamint az akadémiai főtítkárok havannai értekezletének ajánlásai között szerepel az információs politika, vagy erre történő utalás.

Megítélésem szerint az információpolitika akkor hatékony, ha *strukturálisan* épül be a gazdaság- és tudománypolitikába akár terv-, akár a piacgazdaság körülményei között. E tekintetben Magyarország nem sorolható a fejlett országok közé, vannak ugyanis információpolitikák, vagy ehhez hasonlók a főhatóságoknál, de nincs kormányzati információpolitika. A könyvtári szakfelügyeletet ellátó Művelődési Minisztérium közművelődési irányultságú, jogosítványai közé nem is tartozik a tudományos információk ügye, az OMF sem foglalkozik ezzel érdemben. Kormányzati szinten egyetlen egység, vagy szakértő sincs, amelynek vagy akinek feladata volna az információpolitika gondozása. Az információs intézmények tevékenysége szétzúrozott, nem integrálódik. A gazdasági decentralizációval nem ellentétes az információs intézmények működésének szakmai és egyéb motiváltságára épülő koordinálása, prioritások kijelölése, a szükségletek kielégítésének tervezése. Ez a primer szakirodalmi ellátottságtól – a szekunder

információ szétszórásáig terjed. Alighanem a *Bradford-törvényt* lehetne erre a *teljes információs folyamatra* alkalmazni, mely szerint kevés helyen sok releváns információ koncentrálódik, sok helyen pedig kevés. Ez annyit jelent, hogy nagyjából azonos költségvetésből a kooperáció és a specializáció alkalmazásával a szakirodalmi primer és szekunder információválaszték jelentősen bővíthető lenne. Ennek előfeltétele a *kompatibilitás* és a *hozzáférhetőség*. Ez már információpolitika és tervezés kérdése. Magyarország gazdasági-tudományos adottságaihoz hasonló országokban (korlátozott anyagi lehetőségek): különösen fontos a teljes információs ciklus mechanizmusának tervszerű alakítása, mivel ez úton közelíthető meg a leggazdaságosabban és leggyorsabban a magas nemzetközi színvonal a tudományos kutatásban, fejlesztésben és mind a közvetlen, mind a közvetett termelő szférában.

4. *Információellátás – művelődéstervezés.* Az információ kommunikációs technológiájának fejlődése és ennek társadalmi hatása jelentősen befolyásolja a *távlati művelődéstervezést*. A „*papír nélküli*” könyvtár és hagyományos olvasás ellentmondásba kerülnek-e? Valóban összeütközésbe kerül a Gutenberg- és Marconi-galaxis? Leegyszerűsített megfogalmazásban elvégeztem a „Viewdata”, vagy a „Teledata” rendszer és az olvasás (könyvtárszolgálat) összehasonlító elemzését, 13 pontban foglaltam össze a minőségi kritériumokat. Ezek arra a következtetésre vezettek, hogy a kétféle szolgáltatás nincs ellentmondásban, hanem kiegészíti egymást. (*Folytatjuk*)

Dr. Rózsa György

Lapozgató

Szomorú képet fest magánantikváriumaink jövőbeli megélhetési lehetőségeiről és az antikvár könyvkereskedelem hasznos és színes tevékenységének esetleges elsatnyulásáról az a miniriport, amelyet *Révi Judit* készített *A magánantikváriumok hanyatlása?* címmel a *Népművelés* 1987/11–12-es számába. A valutakorlátozások, az antikvár anyagot elsősorban megszerző közgyűjtemények hovatovább lehe-

tetlenné teszik az amúgy is csökkenő antikvár könyvanyag forgalmazását.

A könyvtárak érdeke szent, de sajnálatos volna, ha közérdeket figyelembe venni és kivételeket tenni nem tudó valutarendszabályok miatt sorvadna el egy sajátos, gazdag, boldog időket idéző, mesebeli lehetőség, a kultúrához való *egészen személyes viszony* teremtésének lehetősége. (*A. R.*)

A tiszafüredi modell

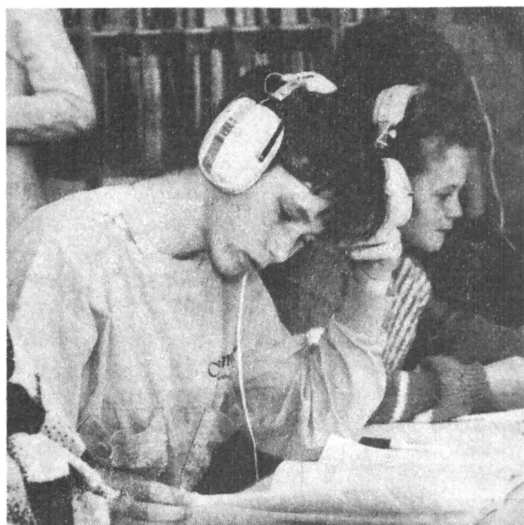
Tiszafüred, jóllehet nem városaink legfrissebb, 1986-os generációjához tartozik (1984-ben kapta meg a városi címet-rangot), nemcsak elkeseredettebb lakói, nemcsak a nem túl sűrűn odalátogatók szemében, de a településkutatók megállapításai szerint is a halmozottan hátrányos helyzetű települések közé tartozik. A Szolnok megye „csücskében” található tizennégyezres kisváros a Hortobágy szélén fekszik (mert a közhittel ellentétben a Hortobágy nem pusztán Hajdú-Bihar kizárólagos birtoka), a szó földrajzi és szimbolikus értelmében egyaránt. Helybéli anekdoták sokasága, de keserű hangú újságcikkek is bőven tudósítanak arról, milyen nehézségeket, anomáliákat, nemegyszer tragédiákat okoz az, hogy Tiszafüred messze, igen messze van a megyeszékhelytől, és közel, szinte egy ugrásnyira, de legalábbis egy jó sétányira Heves megyétől (vajúdó aszszonyok kórházba szállításának nehézségei, infarktusos betegek halála jelzi, mennyire nem jó

„szélárnyékban”, a „csücsökben” lakni, élni). E sajátos helyzet – nem kevés büszkeséggel vallják ezt a törzsökös tiszafürediek – sajátos mentalitást, a nehézségekkel megküzdő, a feltetelek „kesztyűjét” felvevő, azokat ravaszul kijátszó, jellegzetes tartást alakított ki az itt lakókban. Még azokban is, akik máshonnan származtak ide, így a Tiszafüredi Városi Könyvtár igazgatójában is. (Igaz, ő már lassan húsz éve „tanulja”, milyennek kell lennie egy igazi tiszafüredinek.)

A város tanácselnöke, *Rente Ferenc* – sokan és sokszor idézik ezt tőle – szereti mondani: „Tiszafüreden egy órával előbb kel fel a nap...”. Mondását fényesen példázza az új városi könyvtár felépülése, kialakítása, szinte minden részlete is.

Az esemény

Akik új könyvtárépületek avatásának hírével, bizony sokáig kell, hogy várokozzanak egy-egy „jó fogásra”. (Érdemes lenne egyszer ilyen szempontból is átnézni a *Könyvtáros* híryanagát. Bizony az ilyen hírek csappantak meg leginkább benne.) Ha mégis akad valami, az inkább csak felújításról, bővítésről, korszerűsítésről szól. Ezúttal azonban a helyi sajtó is, a *Könyvtáros* is (idei májusi számában) valami olyasmiről adhatott hírt, ami talán egyedül a tavalyelőtti év kiemelkedő eseményéhez, a devcséri kastélykönyvtár megnyitásához hasonlítható (lásd a *Könyvtáros* 1987/1-es számát). Jellemző, hogy a *Holmi* rovat összeállítója, aki még megnyitás előtt adhatott hírt az új könyvtárról, lapzártá előtti sietségében nem tudván ellenőrizni az adatokat, nem merete bevenni a rövid hírbe: az új könyvtár több mint ezer négyzetméteres alapterületű (elírásra, félreértésre gyanakodott). Ezúttal azonban nem volt jogos az óvatoskodás: az új tiszafüredi könyv-

tár, amely minden ízében új épület, valóban 1040 négyzetméter. És ha csak nagy lenne...

Az avatásra április 8-án került sor. A megnyitót jelenlétével megtisztelte Szolnok megye pártbizottságának titkára, *Fabián Péter*, a könyvtárávató, szép beszédet *dr. Ürmössy Ildikó*, a megyei tanács elnökhelyettese tartotta (szövegét cikkünk után teljes terjedelmében közöljük), jelen volt *Fuhász Jenő*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője és *Szente Ferenc*, az OSZK főigazgató-helyettese is. Az ott lévők mindannyian tanúsíthatják, hogy a város nem éppen érzékeny lelkű lakosai milyen meghatótt örömmel, büszke szeretettel vették át az új könyvtárat. (Nehéz megállni, hogy ne szóljunk a megyei könyvtár vezetőiről, akik természetesen szintén ott voltak. Egyik szemük sírt, ez nem volt látható, a másik nevetett. Sírtak, sírniuk kellett, hiszen az új megyei könyvtár még csak távoli remény, és persze örültek: lelküknek a hálózati, módszertanos, a megye és nemcsak a megyei könyvtár iránt érzett felelősségüket rejtő felével.) Szép, felemelő ünnepség volt, arról tanuskodott, hogy az avatóra invitált meghívóban szereplő kitétel („Örömmel tudatjuk mindenkivel, aki Tiszafüred fejlődésének állomásait számon tartja, s aki a könyvtár működését a város életében fontosnak tekinti...”) mindenkinek valóban igen sokat jelent.

Ennek az eseménynek persze nagyon hosszú, mintegy hétéves előtörténete van. A városi tanács 1981-ben határozta el az új könyvtár építését. Nem könnyen és nem meggondolások nélkül. E meggondolások sorában az első nem az volt, hogy a régi könyvtár szűk, roskatag, labirintusszerű, kiürítésre érett. (Annyira azért mégsem volt roskatag, még ma is áll.) Mégcsak az sem, hogy ez a könyvtár a megye legjobbjai közé tartozott belső értékeit, állományának, szolgáltatásainak színvonalát tekintve. Legkevésbé az, hogy – e sorok írójának már írásban is adott meggyőződése szerint – az ország egyik legjobb, leginkább szakszerű, nemzetközi összehasonlítást is bátran álló helyismereti gyűjteményével rendelkezik. Nem, ennél azért – hál’ istennek – a város vezetői praktikusabb elmék. Tudják, hol élnek, mi lehet és mi nem. Elsősorban iskolára volt szükség Tiszafüreden. Iskolára, új tantermekre, valamint szakmunkásképzőre. Ami azonban a város vezetőinek, főleg a tanácselnöknek, *Rente Ferenc*nek, praktikusságát igazán dicséri, az az, hogy azonnal, a terv felötlésének pillanatában tudatában volt annak, hogy

a nyolcvanas években lehetetlen olyan iskolát építeni, amelyben nincs, vagy épp hogy csak van könyvtár. Ha pedig úgylis ki kell alakítani az új épületben könyvtárat, ha tehát a tervezőt nemcsak iskolaépítéssel bízzák meg, ha ugyanakkor a városi könyvtár ilyen-olyan bajokkal küzd, ha a lakosság olyannyira szereti (mert szerette, használta, kihasználta a régi könyvtárat), ha a könyvtárigazgató olyannyira tud érvelni mellette stb., akkor kézenfekvő a gondolat: egy füst alatt, az iskolával egy ütemben, egy „költséggel” megoldható a város könyvtárának gondja-baja is. Amit a könyvtárigazgató, *Gaál Sándor* az új könyvtár avatása alkalmával mondott – hogy több évtizedre megoldódott az új épülettel Tiszafüred könyvtári gondja –, elővételeztetett mintegy a város vezetőinek gondolkodásában. Először persze senki sem gondolt *ilyen* könyvtárra. Két-háromszáz négyzetméteres könyvtár nagyon is szépnek tűnt iskolai könyvtárnak, egy ÁMK, azaz általános művelődési központ könyvtári részének. Öröm végignézni a komplex iskolai és könyvtári tervrajzok sorozatát. Hogyan alakult, bővült, változott lépésről lépésre, hogyan lépett túl az ÁMK keretein, hogyan „fért bele” egyre inkább a rajzokba az új városi könyvtár, hogy azután szinte önálló életet kezdjen élni, önállóan fejlődni, immár saját céljaitól, funkcióitól meghatározott módon: 1988. április 8-án az egyre ígéretesebb gubóból végre kibontakozott a pillangó, teljes ragyogásában.

A könyvtárépület

A régi könyvtár a város centrumában volt. Ideális hely városi könyvtárnak. Az új néhány száz méterrel arrébb található, csendes, napközben akár kihaltnak is tekinthető helyen. E városrész eddig „csak” szép emlékparkjával, egy gyönyörű, megmaradt kúriába települt múzeummal és a közeli zeneiskolával dicsekedhetett. Most, mintegy kultúrcentrummá alakulva, itt található a városi könyvtár, a négy általános iskola közül az egyik, és a szakmunkásképző is. Ez utóbbi kettő a könyvtárral egy épületben, egy tető alatt. Az építész, a Középülettervező Vállalat munkatársa, *Laczkovics László* könnyű és nehéz helyzetben volt egyszerre. Nagy, szabad, beépítésre „vágyó” terepet kapott, kezét nem kötötte meg már ott álló épületegyüttes, fantáziája szabadon szárnyalhatott. Illetve mégsem. Neki kellett kitalálnia, hogyan hozható és milyen tető alá a három

intézmény. Nem túlzás a szó, a maga nemében remekművet alkotott. Az épület, amelyre négy oldalról lehet „rálátni”, állja a pillantásokat, pedig elsősorban nem szép épületnek, hanem funkcionális együttesnek készült. A „puszta virágának” látszik a hatalmas építmény, vagy inkább monumentális cseréynek, a Hortobágy ősien egyszerű, praktikus, minden ízében funkcionális építményének, a táj lelkéből leledzettnek. Földszintes, hosszán, szélesen elnyúló, a földből épp, hogy csak kinőtt, annak szerves részét képező kompozíció. Mintha csupán oldalfalai lennének, a tető, mintegy rálehelve, sátorszerűen fölötte lebeg. Ez a tetőzet, amely belülről a szabad ég alatti világosságot biztosítja, kívülről is a Petőfi által megénekelte szabadságot sugallja. Organikusan megfelel ennek a három intézmény el nem választottsága. Mert *egy* épület ez, ha három intézmény is. Az iskolából és a szakmunkásképzőből hatalmas üvegajtó teszi lehetővé az átjárást, azt a benyomást keltve, hogy szabad az út a tető alatt mindenfelé. (Hogy ennek milyen remek könyvtári következtetése adódnak, arról később.) És persze a földszintes kialakítás megfelel a sűrűn emlegetett könyvtárépítészeti alapelvnek is: ne mászassuk lépcsőkön, ne kényszerítsük fölfelé a könyvek közt bolyongani vágyókat, legyen a könyvtár egy, tagoltan is egységes tér (nem is beszélve a járási nehézségekkel küszködőkről, a lépcsőn közlekedni nem tudókról).

Nincs hierarchia, alá- és fölrendeltség a három intézmény megközelíthetőségét illetően sem. Aki valamelyik kapuján belép, úgy érezheti, hogy az épület azé, akihez, ahová igyekszik. A könyvtári kapun át belépőt a ruhatár és – a másik oldalon – a hangzó anyagok tárának kiszélesülő terme fogadja. Ezek után pedig ki bomlik előtte a hatalmas, imponálóan szerte nyúló „igazi” könyvtári tér. Baloldalt, az elkülönítés érzése nélkül, a gyermekkönyvtári övezet, jobbról a kölcsönző rész, emellett, a legcsendesebb, legtávolabbi részben, az olvasóterem. Válaszfalak nincsenek, a teret könyvespolcok (alacsonyok, elérhetőek), kényelmes karosszékek (a kölcsönző részben is) tagolják. Falak helyett, az egységes teret megbontó válaszfalak helyett táblák sokasága. Akarva sem lehet nem tájékozódni afelől, hol milyen részleg, milyen könyvek, milyen szolgáltatások várják a könyvtárlátogatót. Ötvenötezer könyve, tehát tekintélyes állománya van a könyvtárnak, s ki tudja, milyen művészettel sikerült egyszerre a bőség és az emberszabásúság be-

nyomását kialakítani. A tér áttekinthető, távolabbi részei mégis szinte „tűnnek semmisségbe”, ugyanakkor kicsiny, meghitt „kuckók” is akadnak szép számmal, ahol egyedül, vagy kicsiny társaságával intim együttlétben érezheti magát az olvasó. A kutatók számára pedig helyismereti, könyvtáros-szakmai és folyóirat-olvasói kis kutatószobák rejtelkednek a nagy tér hátulsó, legtávolabbi pontjain.

Nem lebecsülendő az sem, hogy – persze a kutatószobákhoz hasonló rejtettségben – a könyvtárosok (az igazgatóval együtt kilencen vannak) munkaszobái is célszerűen kialakítottak. Kedves kicsi konyha, pihenő, a nagy egészhez képest miniatűr irodák és munkaszobák tárulnak fel a szakmai látogató előtt, aki legfeljebb azért sajnálhatja a feldolgozó és módszertanos kollégákat, mert posztjuk egyúttal a falon kívül elhelyezett különböző csövezetek tere is. Kétségkívül modern benyomást keltenek a rejtélyes műszaki berendezések, ám sajnálatos módon sajátos hangokat, szürcsölő-szortyogó zajokat is hallatnak, és ezért – persze még friss a benyomás – akár félelmetesnek is tűnhetnek. (A kívülálló könyvnyen vigasztalja magát: a módszertanos úgyszólván a terepen kell hogy tartózkodjék, a feldolgozó pedig gépelésével túljajonghatja a csöveket, ám azért ez a megoldás mégsem az igazi.)

Könyvtárhasználat

Ha a Tiszafüredi Városi Könyvtár teljes bemutatására törekednénk, hosszasan el kellene időzni az állomány, a rá épülő szolgáltatások, a helyi sajátosságok elemzésénél. Megérne egy „misét” nemcsak a B típusú könyvtárak legjobb átlagához tartozó állomány, de elsősorban a különgyűjtemények, főként a könyvtári szakirodalmat tartalmazó (egyébként a vonzaskörzet szakmai továbbképzéséhez aktív és nélkülözhetetlen segítséget nyújtó gyűjtemény), leginkább azonban a helyismereti részleg. Ezúttal azonban nincs hely erről, ezekről szólni. Az új épület e téren nem hozott változást a korszerű elképzelések sokaságát felmutató régi tiszafüredi könyvtári gyakorlathoz képest. Szakmai körökben közismert tény, hogy a tiszafüredi könyvtár már korábban is egyike volt a legjobbaknak a saját típusában. Az új épület „laufot”, kifizetési teret adott csupán, a további fejlődés záloga lett. Hogy milyen eredmények születnek ezután az új bázison, az új épületben, arról később mindenképp érdemes lesz

majd tudakozódni. Vannak azonban azonnali eredmények is szép számmal. Ezúttal ezeket célszerű számbavenni.

Mint mondtuk, az általános iskolából és a szakmunkásképzőből átjárás van a könyvtárba. Az üvegajtó – iskolaidőben – nyitva áll. Nem fölöslegesen. Ottlétemkor, de a könyvtárosok tanúbizonysága szerint mindenkor, a tanulók át is járnak. Az óráközi szünetekben jönnek a fiúk, lányok, általános iskolások és szakmunkástanulók. Eközben furcsa metamorfózison mennek át. Az üvegajtó mögött (a zajt jól szűri a válaszfal) igazi iskolai élet folyik a szünetekben. Zaj, kiabálás, a pingpongcsatákat kísérő, elkerülhetetlen decibelek olyanok, mint minden magyar tanintézményben. A gyerekek sem mások. Konzervatívabb „öregek” számára elkeserítően intenzív, vad élet folyik. De csak a falon túl. Átlépve az üvegajtón minden megváltozik. Elsősorban a „vadak” maguk. A hosszúra nőtt, nem egyszer „félelmetes” külsejű ifjak áhítatos könyvtárhasználókká válnak egy pillanat alatt. Csodálatos látvány. Átjönnek és más emberekké válnak. Ez persze csak a felszín. Biztos azonban, hogy a mélyben is hasonló folyamat zajlik le. Ezeknek a leendő szakmunkásoknak egészen bizonyosan más könyvtárképük lesz, más lesz a viszonyuk a kultúrához, az információhoz, a műveltséghez, mint azoknak, akik csak messziről látnak, ha egyáltalán láthatnak, könyvtárat. Ők már a szünetekben is sajtóként kezelhetnek, élhetnek át egy igazi, színvonalas könyvtári gyűjteményt. Biztatni sem kell őket. Jönnek maguktól. Csak az ajtót nem szabad bezárni előttük. Ezt persze nem is akarja senki. Aki pedig a szünetekben átjön a folyóiratokat, újságokat, egy-egy kézikönyvet megnézni, átlapozni, az – már az eddigi tapasztalatok is igazolják – inkább előbb, mint utóbb betér az elülső ajtón is. Délután, szombaton, amikor a „rendes” könyvtárhasználók is.

A relatív hátrányból – a centrumból való kikerülésből – is származtak előnyök. Messzebb kerültek a könyvtár sok régi használójától, nem utolsósorban sok általános iskolástól, akik belakták már a régi épületet. Nos, ezeknek a gyerekeknek immáron nincs módjuk napközben, iskola, napközi, leckekészítés közben beugraniuk a könyvtárba. Másrészt lemondani sem tudnak immár a megszokott jóról, túlon túl (van ilyen?) hozzászoktak már a könyvtárhoz. Jönnek hát, mert jönnek, amikor kötelezettségeik megengedik. Például késő délután vagy – egyre többen – szombaton. Akkor pedig

hosszabb időre, és nem is mindig egyedül. Hozzák a szüleiket. Egész kis tábor alakult ki már azokból, akik „vonzáskörzetükkel” együtt jelennek meg a könyvtárban. Belül azután ki erre, ki arra. Hely van bőven. Azok számára is, akiket az új épület vonzása hozott először a város könyvtárába. Mert ilyenek is akadnak szép számmal. Az eddigi – a dolog természetéből adódóan még meglehetősen rövidke – adatsorok egyértelmű növekedést mutatnak, időarányosan.

Külön kell szólni a zeneiskola és a könyvtár viszonyáról. A zeneiskola a szomszédban van, a könyvtár pedig remek hangzóanyagtárral rendelkezik. A tizenhat hallgatóhely elvileg fele-fele arányban oszlik meg a felnőttek és a gyerekek közt, de természetesen nincsenek merev határok. Nagyon jó a hangzóanyag maga, az ezeröttszáz hanglemezes és kazetta a világ zeneművészetének kitűnően válogatott, remek tükre. Persze szinte az egész komolyzene. Igazi tanműhelye így a zeneiskolának, amely él is a lehetőséggel. De élnek – persze nemcsak a gyűjteménnyel – a többi iskolák is. A csoportoknak korábban nemigen tudott teret adni, az új könyvtárban viszont egyre rendszerezesebbé, megszokottabbá válnak. Ami persze megintcsak azt jelenti, hogy gyarapodik az egyéni látogatók száma, mert hisz a csoportokból mindig akadnak, akik egyedül is föl „merik” keresni a már megismert terepet, igénybe venni a bemutatott szolgáltatásokat.

*

Az új, szépre sikerült, komoly művészi értéket képviselő, méreteiben is impozáns könyvtárárpület nagy, igen nagy dolog. Mennyiben tekinthető azonban modellnek?

A tiszafüredi igen sokban. Ezért is beszélhetünk tiszafüredi modellről. Először is modellérvényű az a folyamat, ahogy a könyvtár, a súlyos gazdasági helyzet, a beruházási stop stb. (kár tovább sorolni) ellenére létrejött. Tiszafüredi ravasszággal, szívóssággal, a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetnek, körülményeknek fittyet hányva, mégis gyakorlatiasan, ésszerűen, szinte fondorlatosan. Ennek a munkának hősei a város vezetői, élükön a tanácselnökkel, valamint a könyvtárigazgató, *Gaál Sándor*, aki igazi partner és igazi könyvtáros volt mindvégig, a szerencsés befejezésig, a könyvtárávatásig. (Hogy továbbra is az lesz-e, azt majd meglátjuk. A tiszafüredi tapasztalatokról bizonyos idő múltán kötelessége lesz a

Könyvtárosnak beszámolni.) De modellérvényű az új könyvtár fogadtatása, adekvát befogadása, fel- és kihasználása is. Példa arra, miként nőhet fel egy város saját könyvtárához, amelyet „kapott”. Végül, de nem utolsósor-

ban, biztató példa is a tiszafüredi. A bibliai mondás szerint annak adatik, akinek van, de ime: nem mindig vétetik el minden attól, akinek nincsen.

Vajda Kornél

Dr. Ürmössy Ildikó avatóbeszéde

Köszöntöm Önöket, a könyvtár építőit, akik nemcsak építői, hanem használói már ma is, s a jövőben még inkább a gyönyörű épületnek.

Nagyon nagy örömmel fogadtam el a felkérést, hogy az új tiszafüredi könyvtár hivatalos átadó ünnepségén részt vegyek. Alig fél éve a szomszédos Tiszaörsön avattunk olyan művelődési létesítményt, amely helyet ad a könyvtárnak is. Mindez azt bizonyítja, hogy ennek a térségnek a lakói, vezetői nemcsak hisznek a kultúra erejében, hanem mindent meg is tesznek érte. Iskolát, könyvtárat építenek egy olyan időszakban, amikor a kultúrára fordítható összegek nem emelkednek, s a már meglévő intézmények fenntartása is gyakran nehézségekbe ütközik.

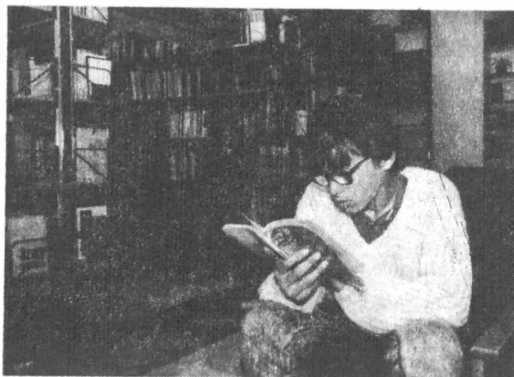
Tiszafüred város szellemétől nem idegen a könyvtáráépítés gondolata. Már az 1877-ben alakult Régészeti Egylet is gyűjtött és kölcsönzött könyveket. 1896-ban Múzeum és Könyvtáregyletté alakult, s 1949-ig működött – mondja a füredi krónika. A helyi újságban 1907-ben és 1908-ban egy megépítendő múzeum és könyvtárpalotáról írtak. A palota sem akkor, sem a felszabadulás utáni 40 év alatt nem épülhetett meg. Mindig más, fontosabbnak tűnő feladatra kellett a pénz, s a könyvtár szűk helyen szorongva szolgálta lelkiismeretesen az olvasókat. A most megépült könyvtár sem palota a szó eredeti értelmében, hanem nagyszerű alkotóműhely, dolgozószoba. Olyan dolgozószoba, amely szellemi alapot, háttérrel, segítséget és ösztönzést adhat a város gyermek- és felnőtt lakosságának egyaránt. Ezt a célt szolgálja majd az ide átköltöztetett, több mint 55 ezer kötet könyv, 1500 kazetta és hanglemez, és a több ezer darabból álló helytörténeti gyűjtemény. Nem lehetnek kétségeink afelől, hogy ez a tágas, nemesen egyszerű környezet az eddigieknél is több olvasót vonz,

s a könyvtár 1985-ben a megyei tanács közművelődési díjával kitüntetett kollektívája örömmel és magas szintű szakmai hozzáértéssel fogja szolgálni őket.

Néhány nappal ezelőtt emlékeztünk meg hazánk felszabadulásának 43. évfordulójáról. Itt, Tiszafüreden a megemlékezés összekapcsolódik az új közművelődési intézmény átadásával, s azt hiszem, valamennyien egyetértéssel velem abban, hogy az iskola és a könyvtár építése a felszabaduláskor hirdetett eszmék valóraváltását, a kultúra valódi demokratizmusához vezető út lépéseinek megtételét jelentik.

A könyvtár ma talán a közművelődés legnyilvánosabb, a legtöbb ember számára hozzáférhető, legdemokratikusabb intézményének tekinthető, hiszen a gyermektől az idős emberekig mindenkinek kínál olvasnivalót, számtalan szolgáltatást – még napjainkban is – szinte ingyen.

A könyvtár ma és a jövőben is a tanulás, a tanítás, a képzés és önképzés nélkülözhetetlen feltétele, olyan kincsesár, ami nélkül nem be-

Révész András felvételei

szélhetnének kultúráról, műveltségről. Ennek tudatában, ennek jelentőségét megértve döntött úgy a városi tanács 1985-ben, hogy iskolát és könyvtárat épít. *Laczkovics László* építész kiviteli terve alapján 1985. augusztus 21-én kezdte meg a SZOTÉV a munkálatokat.

A közel 80 millió forintos beruházás első üteme, a 8 plusz 8 tantermes általános iskola 1987. augusztus 28-án elkészült, s már ettől a tanévtől elkezdődhetett itt a tanítás.

A könyvtár átadási határideje 1987. december 31-e volt, s a tényleges átadás már december 1-én megtörtént. A beruházás anyagi fedezetéhez a megyei tanács 46 millió forinttal járult hozzá. A 16 tantermes általános iskola építésére a város lakossága megszavazta a településfejlesztési hozzájárulást. A teljes beruházásra a városi tanács 15 millió forint értékben kötvényt bocsátott ki, további 10 millió forint értékű hitelt vett fel. Jelentős anyagi erőfeszítések eredményeként épülhetett meg ez az épületegyüttes, de a városi és megyei tanács, s a város lakói bizonyosak voltak abban, hogy olyan hasznos beruházást hajtottak végre, ami talán csak hosszú idő után, évek múlva térül meg, de akkor kamatostul. Úgy hiszem, nem túlozunk akkor, ha ezt az épületegyüttest Tiszafüred igazi várossá válása szimbólumának tekintjük.

Köszönetet szeretnék mondani az építőnek, a Szolnok Megyei Tanács Építőipari Vállalatának az igényes kivitelezésért, az Országos Széchényi Könyvtárnak, a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak a szakmai tanácsokat messze meghaladó közreműködésért; a tiszafüred, a füzesabonyi és a környező tele-

pülések könyvtárosainak az állomány gyors átköltöztetéséért, szakszerű elhelyezéséért. Minden könyvet szerető ember örömmel nézhet végig ezen a könyvtáron.

Gazdag, értékes kézikönyvtár, tágas olvasóterem, kényelmes kölcsönzötér és jól felszerelt kutatószoba fogadja a látogatókat. A könyvtárosok, pedagógusok bizonyára együtt fognak munkálkodni azon, hogy a megújított könyvtár szolgálja az épületben működő iskolai oktatás színvonalának emelését, a gyerekek művelődését, szórakozását, könyvtárhasználóvá, olvasóvá nevelését. Nagy szerepe lesz a könyvtárnak abban is, hogy a felnőtt lakosságot ne csak könyvvel, hanem minél több fontos, szükséges, gyors információval lássa el.

Kívánom, hogy az új intézmény, és az itt dolgozó szakemberek őrizzék meg a város lakóinak könyvtár iránti szeretetét és bizalmát, és a város vonzáskörzetébe tartozó könyvtáraknak továbbra is legyenek módszertani gondozói.

Az új könyvtár hivatalos megnyitóján, a közelgő költészet napjára is gondolva, *Szabó Lőrinc*nek a könyvek hatalmáról írott sorait idézem, és azt kívánom, hogy valamennyi könyvtárlátogató hasonló gyönyörűséget leljen az itt található könyvekben.

„...Mint a csillagokat a távcsövek, / úgy húztam körém, s egyre közelebb, / könyveken át a Világ Tényeit: / éj-nap olvastam... / ...Mint a fény / mihelyt szabad, oly határtalanul / tágult a lelkem... / Végtelen / nyílt elém, hisz most eszközt, szárnyakat / kaptam, repülni, s törni zárat: / az Irodalmat.”

A vakok olvasási lehetőségei

*Ha másként is érzékelünk jelenségeket – egy-
azon világban élünk.*

A vadállatok természetes környezetükben igen rövid idő alatt elpusztulnak, ha valamely érzékszervük felmondja a szolgálatot. A szaglásától megfosztott róka éppúgy életképtelen, mint a mozgásképtelenné tett nyúl. Az ember a természet egyetlen olyan teremtménye, mely – társadalmi mivoltát érvényesítve – sikerrel küzdheti le az érzékszervei bármelyikének elvesztése miatt elé tornyosuló akadályokat. Ez az embert próbára tevő, de a sikert is magában rejtő küzdelem vár minden látásától megfosztott emberre – s környezetére. A vak embert az úgynevezett európai kultúrkör kialakulása óta néha már-már *misztikus aura* veszi körül. Gondoljunk itt például a bibliai agg *Simeonra*, a híres ógörög jósrá, *Teiresziászra*, vagy az igazság latin istennőjére, *Iustitiára*. Bennük megvolt a földi hívságoktól mentes, a mindennapok zaklatottságától független, csupán a valóban lényegi dolgokra való figyelés isteni képessége. Ez a misztikus felhang igen sokáig jelentős mértékben meghatározta a látók és a vakok egymás közötti kapcsolatát, sőt ma is hat.

Ez egyfelől a többi testi fogyatékoshoz képest magasabb szintű toleranciát, néha segítőkészséget is eredményez a látók részéről a vakokkal szemben, másfelől viszont fokozottan erősítette-erősíti a nem látók elkülönültségét. Ez indokolja a velük való külön, sajátosságait hangsúlyozottan figyelembe vevő foglalkozást.

A történelem folyamán a vak ember megítélése jelentős változásokon ment át. Az ókorban a spártai modell alkalmazása – a testükben, szellemükben sérült gyermekeknek a Taigetoszról való letaszítása – meglehetősen általános és elfogadott volt. A középkorban, a ke-

reszténység uralkodó eszmévé válásával a vakok társadalmi helyzete is megváltozott. A társadalom a krisztusi szeretettől indítatva, befo-gadta tagjai közé a látásuktól megfosztott embereket is, de ez jobbára még csak részvétben és a legalapvetőbb, nélkülözhetetlen életfeltételek biztosításában testesült meg.

A vakok valódi társadalmi integrációja – mint elérendő cél – csak a felvilágosodás eszmerendszerében fogalmazódott meg. S csak napjainkban jutottunk el oda, hogy egyes fejlett közösségi tudattal rendelkező társadalmakban – így például a skandináv államokban – már nem az a megfogalmazott feladat, hogy az általánostól eltérő sajátosságokkal bíró embereket elkülönült csoportként segítsék, hanem az, hogy a „tipikusak” és az „eltérők” folyamatos, mind teljesebb körű együttthaladását tegyék lehetővé. Ennek egyik jellemző példája, hogy Észak-Európában számos olyan iskola működik, melyekben a vak és a látó gyerekek az első osztálytól kezdve együtt tanulják meg a közösen is feldolgozható tananyagot.

Társadalmi helyzet – információs rendszer és látáshiány

Az a látó ember, aki kísérletet tesz arra, hogy akárcsak egy-két órára is csukott szemmel éljen, igen rövid időn belül nem csupán „térzavarodott” lesz, elveszíti tájékozódási képességét, mozgásában összehangolatlaná válik, hanem inkább előbb, mint később kitör rajta a klausztofóbia, a bezártságérzés pánikhangulata is. A külvilággal fenntartott kapcsolatában nem csupán beszűkül információs rendszere, elveszít egy alapvető ingerülettovábbító csatornát – így bizonyos ismeretekről elszigetelődik –, de kénytelen mindezen felül még átélni

az ebből a helyzetből keletkező, a társadalom és közte fellépő kommunikációs zavarokat is.

Vajon hogyan s mennyiben pótolható e – hétköznapijaink talán legalapvetőbb – információs rendszerének elvesztése? Mennyire kell lemondaniuk a vak embereknek a vizuális úton számukra be nem szerezhető, de alapvetően vagy szinte kizárólagosan csak így megjelenő információkról? Mint majd talán ki is tűnik a cikkből, ami a címben a legképtelenebb szópárosításnak tetszik, az a valóságban – irracionálisával egyetemben – a legtermészetesebb, a hétköznapiokban is tapasztalható gyakorlat.

Magyarországon az 1980-as években hozzávetőlegesen 130 ezer vak és látássérült ember él közöttünk. Közülük megközelítőleg 30 ezer még fényt sem képes érzékelni, őket állandóan a teljes és megbonthatatlan sötétség veszi körül. A többiek alig vagy gyengénlátók. Az első kategóriába a fényérzékenyek, a nagytárgy-látók és az ujjolvasók tartoznak, akik az éplátásnak legfeljebb 10 százalékaival rendelkeznek. Ez a fennmaradt észlelési képesség nagy segítség számukra a mozgásban, a tájékozódásban – mivel bizonyos határok között még a mozgó tárgyak azonosítására is képesek –, de kevés a síkírás és -olvasás elsajátításához, így azt információs forrásként igénybe venni nem tudják.

A második csoportba azok tartoznak, akik speciális körülmények között el tudják olvasni akár a normál írást is, mert szemüveggel korrigált látásélességük a teljes látás egytizede és egyharmada között van. Sajnos az utóbbi csoportba tartozók a százezer látássérült között erős kisebbségben vannak.

A három csoport jellegzetes különbségét összemenni vagy akár figyelmen kívül hagyni a legkevésbé sem lenne célszerű. Azonban mindannyiukra igaz, hogy a vakok, az alig vagy gyengénlátók a társadalmi gyakorlattól alapvetően *eltérő életmódra kényszerülnek*, ami egyúttal életerük és kapcsolatterendezük beszűkülésével is együtt jár. Vizuális érzékelési képességének elvesztése a nem látó vagy látássérült ember számára ki nem kerülhető, bizonyos értelemben rá kívülről kényszerített társadalmi státust is eredményez. E kényszer sorscsapásként való, tragikus megélése, illetve ennek az érzésnek a folyamatos felszínén tartása igen veszélyes bezártságérzést képes teremteni. A látásától megfosztott könnyen bizonytalanává válhat létszemléletében, kialakulhat és eluralkodhat életvezetésében az önállótlanúság. Személyiségjegyei közül előtérbe kerülhet, hangsúlyossá válhat az egyébként mindenkiben kisebb-nagyobb mértékben, vagy időszakosan jelenlévő, illetve felszínre kerülő önbizalomhiány, passzivitás, a visszahúzódás iránti igény. Vagy ezeknek éppen az ellenkezője: az indulatos, agresszív, túlzottan önérvényesítő magatartás uralkodik el az egyéniség egészén. De talán leginkább az introverzió, az én-központurná válás az, ami ellen a vak embernek és környezetének a leginkább küzdenie kell.

A látáshiánnyal természetszerűen együttjáró csapdák és tévutak elkerülésének legjobb módja a vakság tényének elfogadása. Csak így képzelhető el, hogy a nem látó ember megőrizze személyiségének épségét. Csak így tudja magát függetlenné tenni a vakság állandó – ki nem érdemelt – tragikumának keserűségétől. Ez annál inkább is fontos, mivel a látássérültek – közülük is természetesen elsősorban a vakok – kapcsolatteremtési lehetőségei erősen korlátozottak. Könnyen, mondhatni természetes módon kerülhet előtérbe, rosszabb esetben válhat kizárólagossá az öngerjesztésen alapuló ingerteremtés. Ez egyfelől erősíti, majd egyre elviselhetetlenebbé teszi a prizónizációs, vagyis a börtönszerű bezártságból fakadó érzésvilágot, másfelől azt egyre feloldhatatlanabbá teszi. Utolsó stációként véglegesen rögzülhet a vak ember társadalmi elszigeteltsége – a társadal-

mon kívül rekedtség státusába kerülés – közvetlen környezetétől, a tágabb külvilágtól, s végül valódi önmagától is. Az eredmény pedig, bár beláthatatlan következményekkel jár az egyén számára, az odavezető út, s annak egyes állomásai előreláthatóak.

Ahhoz, hogy a vak embernek a látóétól eltérő információs rendszerét érzéklni és értelmezni is tudjuk, valamint a látást helyettesíteni képes másodlagos vizuális csatornák hasznosítását felerősíthessük, előbb tisztázni kell bizonyos, az érzékszervek rendszerével kapcsolatos tévhiteket is.

Mindazokban, akiknek ép, teljes értékű a látóképességük, ha fölemlítjük a nemlátók hallási, tér- és hőérzékelési vagy tapintási képességeit, olyan kifejezések tolnak fel, mint érzelemgazdag, irracionálisan túlérzékeny, szuper kifinomult, megmagyarázhatatlanul nagy felbontóképességű, és hasonlók.

Ezzel szemben kísérletek sora bizonyította, hogy a hasonló – az éppen igénybe nem vett érzékszervekre ható ingereket kiszűrő – körülmények között a látók és a vakok eredményei nem térnek el szignifikánsan egymástól. Sőt hazai kísérletek azt mutatták ki, hogy a vakok hallása általában gyengébb látó társaikénál, és több közöttük a nagyothalló is. Ugyanakkor az is világossá vált a kísérletek során, hogy a vak serdülők a zajképekből többféle jelentést hordozó hangot szűrtek ki, mint látó társaik. A hallási beállítódásuk, az ez irányú koncentrációs és analízis képességük volt magasabbfokú látó társaikénál, nem pedig hallószervük érzékenysége.

Vagyis a vakok egyébként tagadhatatlanul jobb teljesítményét a hétköznapiok során nem érzékszerveik ingerfelvő képességének máságában, kifinomultabb mivoltában kell keresni. Az alapvető eltérés az ingerület, az információ feldolgozásának szintjében mutatkozik meg. A különbség az ingereknek egy sajátos – a látók számára csak különleges, stressz-szerű körülmények között elérhető – pszichés állapot teremtette jobb, mélyebb, sokrétűbb információvá alakításában, illetve azok sokoldalúbb elemzésében rejlik. Így a vakok esetében azt az eszközrendszert kell megtalálni, amivel az információk eljuttathatók a vételükre változatlanul képes tudathoz. E cikkben a sokféle és sokszínű lehetőség közül csupán a könyvtár által szolgáltatottakkal foglalkozunk.

A vizuális ingerek helyettesítésére képes információk bevitelének lehetőségei alapvetően függnek a látássérülés mértékétől. Az alig- és

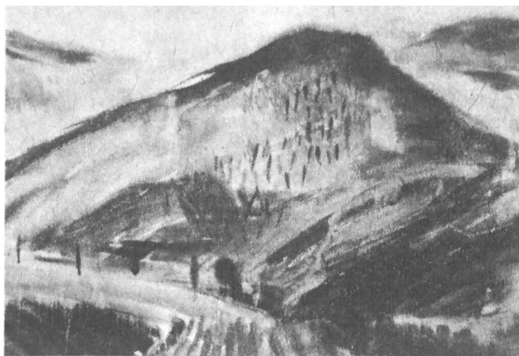
gyengén látók esetében speciális eszközökkel és módszerekkel ugyan, de a látásra alapozva kell a vizuális ingerületi csatornát működtetni, a lehetőségek felső határáig. Az úgynevezett öregbetűs könyvek, melyekben a betűk mérete többszöröse a megszokottnak, alapvető segédeszközként működhetnek, nagy hatásfokkal – ha nem hiányoznának szinte teljesen a hazai eszköztárból. A vakok esetében azonban kizárólag az egyéb érzékszervekre, elsősorban a hallásra és a tapintásra kell hagyatkozni. Ez azért is reális, mivel maga az információ sokkal kevésbé kötődik egy-egy ingerülettovábbító csatornához, mint azt gondolnánk. A leginkább használható segédeszközök itt a kazettára olvasott ún. hangos könyvek, és a pont- vagy Braille-írással készített sajtótermékek.

Az „olvasás” eszközei

A *hangos könyv* nagy előnye, hogy használata egyszerű és kényelmes. Ráadásul szinte naprakész az információtovábbításban. Hátránya viszont, hogy minőségét meghatározza a felolvasó színész beszédstílusának érzékletessége, plasztikussága. Ezért e könyvtípus nemegyszer már műfajában is leértékelődik, egyfajta – akár házimunka közben is működtethető – háttérolvasásáá.

A *Braille-írással készített könyvek* ellen a fordítások lassúsága, az átírt művek nehézkes kezelhetősége szól, valamint az, hogy ezt az olvasási formát technikailag magas szinten csak kisgyerekkortól gyakorolva lehet elsajátítani. Pótolhatatlan érdeme viszont e könyvformának, hogy lehetőséget nyújt mások közbeiktatása nélkül az élmény valódi, személyes átélésére, egyúttal pedig szellemi kreativitást fokozó, a képzelet szabadságát biztosító nyelvi formát ad olvasója kezébe.

A tapintáson és a halláson alapuló olvasás lehetőségének megteremtője és fejlesztésének legfontosabb hazai központja a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége, melynek keretében Hangos Könyvtár működik, beindulóban van két *kazettás újság* jól felszerelt stúdióval, valamint üzemel itt egy Braille-könyvtár is, amelynek viszont csupán elavult technikai felkészültségű nyomda áll rendelkezésére. A nyomda kapacitásának 85-90 százalékát a néhány száz példányban kiadott sajtótermékek előállítására köti le. Ezek közül az eredetivel egy időben utcára kerülő pontírással rádióújság tekinthető a legfontosabbnak, hi-

szen ez a „műfaj” nyújtja a vak ember számára a legszelebb információs bázist, s szinte ez az egyetlen olyan tömegkommunikációs eszköz, melynek igénybevételénél a nem látó ember nincs aránytalan hátrányban látó társaival szemben. A kapacitás fennmaradó része a szépirodalomé, ami, figyelembe véve a részben kézi szedést és a teljesen kézi, laponkénti sajtó-
lást, rögtön érthetővé teszi e könyvtár gyarapodásának lassúságát.

A pontíras könyvek használata egyébként sem tartozik a legkönnyebb foglalatosságok közé. Egy kb. 300 oldalas prózai mű 20-21 nagyméretű kötetben fér csak el az átírás után. Szinte elrettentőnek hat, hogy *Victor Hugo Nyomorultakja* például 59 kötetet tesz ki. Ez természetesen magával hozza, hogy a könyvtári kölcsönzés jobbára csak kerek kosíval vagy taxival oldható meg.

A *Braille-könyvtárban* az állomány jelenleg 1455 mű, ami csaknem tizenháromezer kötetben testesül meg, s ez a szám évente mindössze 20-25 átírt alkotással gyarapodik. A könyvtár ez év elején 704 olvasót tartott számon, 50-60 százalékuk törzsvendégnek tekinthető. Ez, figyelembe véve, hogy igen sokan vidékről jönnek, kiemelkedően magas aránynak számít.

A vakok könyvtárrendszerének másik alappillére a *Hangos Könyvtár*, mely ez idő szerint 1490 művet vallhat magáénak. Egy-egy alkotás – szemben a pontíras könyvek egyediségével – itt nyolc-kilenc példányban is rendelkezésre áll. Bár a könyvtári állomány kétharmad részét a szépirodalom teszi ki, a Magyar Rádió felvételei és tananyagok is szép számban találhatóak kazettán. Az átmásolásra szánt könyveket egy könyvkijelölő bizottság – melyben könyvtárosok, tanárok és a szövetség szakemberei vesznek részt – választja ki. Az átmásolást végző stúdió évi kapacitása 120-150 mű. Ez a hatva-

nas években alapított hangosító bázis mára odáig fejlődött, hogy egy mű átfuttatási ideje jóformán csak a színész szellemi és időbeli kapacitásától függ. Ennek köszönhető, hogy például a *Zsivago doktor* kazettás változata alig valamivel később jelenik meg a nyomtatott kötetnél.

A Hangos Könyvtárnak 1987-ben 1374 tagja volt, akik összesen 2838 alkalommal éltek a kölcsönzés lehetőségével. A „hallgató olvasók” közül több mint ezren budapestiek, és a többiek nagy része is a környéken lakik. A vidékiek viszonylag alacsony aránya azonban inkább eredmény, semmint hiányosság. 1985 óta ugyanis a Művelődési Minisztérium folyamatosan szállít a fővároson kívül is hangos könyveket 24 könyvtárba. A megyei könyvtárak az OSZK KMK által összeállított, úgynevezett kétszázás listáról maguk is igényelhetnek műveket. Bár az így beszerzett kazetták elsősorban a könyvtárak zenei részlegeiben hallgathatók meg, esetenként annak sincs akadálya, hogy szociális otthonokba, öregek otthonába vagy magánszemélyekhez kerüljenek a könyvtárak által kölcsönzött kazetták. Az anyanyelv ápolása-fenntartása érdekében a Hangos Könyvtár rendszeresen juttat el magyar nyelvű hangos könyveket a határainkon kívül élő magyar származású vakokhoz is, Izraeltól Ausztráliáig.

Meglepőnek tűnhet, mégis a leghétköznapibb célt szolgálják a kazettás újságok. A vakok társadalmi integrációjához, illetve annak teljessé válásához magától értetődően hozzá tartozik a hétköznapi hírek információs bázisa is. Ez eddig csupán a rádió közvetítésével volt elérhető a nem látók számára, holott az írott sajtó éppúgy része kommunikációs rendszerünknek, mint a rádió vagy a tv. Nem is beszélve arról, hogy az írott, a hallásra, illetve elsősorban a látásra épülő kommunikációs csatornák egymástól eltérő profillal, módszerekkel, eltérő témaválasztási szempontokkal dolgoznak.

Részben az írott sajtóban megjelenő információktól való elzártság feloldását, részben pedig a vakoknak szóló, mindennapjaikban hasznosítható információk gyorsabb áramoltatását szolgálja a *Hangos Tájékoztató* és a *Lapról Hangra* elnevezésű kiadvány. E sajátos sajtótermékek a Hangos Könyvtár előtt ücsörgők gyakran egymást túlicitáló hangerejű információcseréjéből nőttek ki, illetve azokból a teadélutánokból, amelyeken a látó-olvasó ismerősök, rokonok felolvasással igyekeztek

elérni, hogy nem látó hozzátartozóik a mindennapok politikai, társadalmi, gazdasági, kulturális, tudományos kérdéseiben ne szakadjanak el látó társaiktól.

A *Hangos Tájékoztató* a könyvtári látogatókat szolgálja ki – diszkrét zenei aláfestéssel – a vakok számára hasznos, sajátos jellegű információkkal, afféle hangos faliújságként. Jól megférnek egymás mellett az egészen egyszerűen csak hasznos ismereteket közlő hírek – például hol és hogyan lehet a vakok újságjaira előfizetni, mi módon lehet öntevékeny csoportokba jelentkezni – a legkülönbözőbb programajánlatokkal: a Braille-írás, -olvasás verseny meghirdetésétől a Katalin napi bálra szóló meghívásig, és az éppen aktuális könyvújdonságok bemutatásával, ajánlásával. A „központi sajtó” mellett kiépülőben van a megyei, illetve a regionális hangos tájékoztatók rendszere is.

A *Lapról Hangra* című kiadvány kéthetente-havonta tesz majd kísérletet arra, hogy mélyebb, elemzőbb, sokoldalúbb információkhoz juttassa a nem látókat, mint amihez az auditív adások hallgatásával juthatnak. A válogatás az *És-től a HVG-ig*, a *Kritikától a Mozgó Világig* igen széles körű, és nemcsak a hazai, hanem a környező országok magyar nyelvű sajtóját is figyelemmel fogja kísélni. Mindezek mellett vállalt cél, hogy a magyar elbeszélések legszébb darabjaiból folyamatosan tegyen közzé e hangos újság egyet-egyét.

Ez a most még csak alakulóban lévő orgánus, szemben a *Hangos Tájékoztatóval* és a többi sajátosan vakok számára készülő újsággal, nem a vakok sajátos belső információcseréjét szolgálja, hanem éppen ellenkezőleg, a társadalomban jelenlévő, legidősebb kérdésekről igyekszik majd tájékoztatni a sikírásal nyomtatott információktól elzártakat: az adózás processzusától a peresztrojka éppen napirenden levő legújabb váltásáig. Itt csupán az információ továbbításának módja, a hangosítás alkalmazkodik a vakok igényeihez.

*

Miként a politikában alapvető igazság, hogy az információ birtoklása a hatalom egyik legfőbb biztosítéka, úgy a hétköznapiakban is igaz, hogy a társadalomban való cselekvő részvétel előfeltétele a *széles körű tájékozottság*. A vakok és látássérültek számára a vizuális ingerek továbbította információkról való lemondás egyet jelentene a társadalmon kívül rekedéssel, illetve a teljes passzivitás vállalásával. Együtt élni a társadalommal számukra is csak úgy lehetséges, ha minden szükséges és beszerezhető információval rendelkeznek – azokkal is, amelyekhez csak vizuális módon lehet hozzájutni. Az ilyen információk átírása, átolvasása nekik az emberhez méltó élet lehetőségét jelenti. **Dr. Csalay András**

A Széchenyi Alap felhívása

A Széchenyi Alapot a Széchenyi István Emlékmúzeum Baráti Köre (Széchenyi Kör), társalapítóként a Széchenyi Társaság hozta létre 1987-ben, nyitott alapítványként. Az Alap célja: az ország fejlődését – a „legnagyobb magyar” szellemében – szolgáló minden kezdeményezés, alkotás erkölcsi és anyagi támogatása, továbbá *Széchenyi István* emlékének folyamatos ápolása és 200. születésnapjának (1991. szeptember 21.) méltó megünneplése.

Az Alap kéri a Széchenyi Istvánt és munkásságát példaként tisztelő személyeket, közösségeket, intézményeket, hogy – lehetőségeik szerint – anyagi és természetbeni juttatásokkal támogassák e célok megvalósítását.

Észrevételeket, javaslatokat, felajánlásokat a Széchenyi Alap 1368 Bp., Pf.: 192 címre kérjük küldeni, a pénzzadományokat pedig a kezelő szerv (Magyar Hitelbank Rt. Széchenyi István Igazgatóság) 202-97523 számláján a 202-00010-0010 számlaszámra lehet befizetni.

Az Alap működéséről szükség szerint, de legalább évente tájékoztatást ad.

**Széchenyi Kör
Nagycenk**

A dzsesszdiszkográfia tudományáról

Manapság sajnos igen kevesen foglalkoznak Magyarországon bibliográfiai kutatásokkal. A megjelenő bibliográfiák is inkább repertóriumok, semmint a lényegesen több energiát, kutatómunkát igénylő valódi bibliográfiák.

A diszkográfia (hanglemezek leíró jellegű, osztályozó katalógusa) tudománya pedig gyakorlatilag alig létezik Magyarországon. S ez nem csoda, ha tudjuk, milyen okokból nem készülnek jelentősebb számban bibliográfiák. A bibliográfiák munkaigénye ugyanis – még a legigényesebbeké is – töredéke annak a munkának, amelyet egy diszkográfiába kell fektetni. Szükségszerűen kell foglalkozni egy sereg olyan munkával, amely csak levéltárakban, magánarchívumokban végezhető. Emellett emberek tucatjaival, esetleg százaival kell kapcsolatot kiépíteni és rendszeresen fenntartani. A diszkográfia ugyanis olyan adatokból építkezik, amelyeket megszerezni komoly erőfeszítésbe kerül.

Analógiánkat folytatva: míg a bibliográfusnak, ha már egyszer eljutott a forráshoz, rendelkezésére áll gyakorlatilag minden (vagy szinte minden) adat, addig egy diszkográfus számára még csak ekkor kezdődik az igazi munka. Mindenekelőtt meg kell hallgatnia a felvételt, hogy valóban az a szám szerepel-e, ami mondjuk a 78-as fordulatú, úgynevezett normállemez címkéjén szerepel. Azonosítani kell a lemez anyagába vésett matricaszámot vagy számokat, fel kell fedeznie az esetleges eltéréseket. Például megtörténik azonos kiadási szám (katalógusszám) alatt két különböző (!) felvétel megjelentetése. Azonosítania kell a felvétel közreműködőit, s nem utolsósorban meg kell határoznia a felvétel helyét és idejét. S ez az, ami igazán nehézé teszi egy diszkográfus munkáját. A legtöbb cég teljes irattári anyaga megsemmisült az idők folyamán. A még meglévő adatok pedig hiányosak, tévesek stb.

Azt hiszem, hogy ezt a rövid bevezetőt elol-

vasva jól érzékelhetjük, milyen jellegű munkára kell annak a tudományos kutatónak számítatnia, aki valódi diszkográfiát és nem lemezkatalógust vagy prospektus jellegű anyagot kíván kiadni a kezéből.

Hazánkban az opera, illetve általában a klasszikus zene híveit tartották/tartják a legfanatikusabbaknak. Pedig ez tévedés. A világ legfanatikusabb zenei hívei a dzsesszkedvelők különböző „szektái”: stílusok, zenészek, együttesek megszállottjai. Nem lehet véletlen tehát, hogy a mai értelemben vett modern diszkográfiai tudományt immár több mint ötven esztendeje amatőr dzsesszkutatók alapozták meg. Érdekelni kezdte őket, ki játssza az egyes felvételek szólóit, egyáltalában kik szerepelnek az egyes zenekarokban. Hamarosan rájöttek, hogy azonos néven több zenekar is szerepel egy-egy lemezmárkán (idegen műszóval: labelen). S az is kiderült, hogy ugyanaz a zenész különböző együttesnevek alatt tette közzé lemezfelvételeit a különböző lemezmárkákon. Felfedezték azt is, hogy egyes darabok szinte ikrek, alig-alig van közöttük eltérés. Szívós munkával rájöttek „a titok” nyitjára: a számokból több felvétel készült egymás után, s azok csak minimálisan tértek el egymástól. Minderre európai dzsesszkedvelők derítették fényt, akik szabadidejükben sok-sok dzsesszlemez gyűjtöttek és hallgattak. Egy idő után elkezdtek gyűjteni az adatokat, levelezni kezdtek, majd felkeresték egymást, s megpróbálták beférkőzni a lemezcégek archívumaiba. Utóbiakba kevés sikerrel, s ha netán mégis bejutottak, nagyon sokszor kiderült, hogy hiába, mert a cégek nem tartották fontosnak az alapvető adatok nyilvántartását. Megkezdődött tehát az az aprólékos munka, amely sokszor évekig, esetleg évtizedekig tartott.

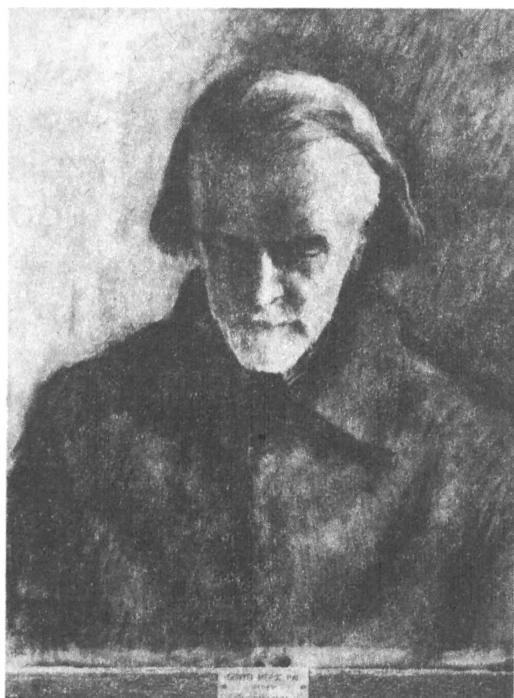
Az első, félig tánc-, félig dzsesszzenei anyagot tartalmazó összefoglalót, az ősdiszkográfiát, 1936-ban adta ki a londoni Melody Maker,

a ma is jól ismert könnyűzenei lap. Ugyanebben az évben két francia *Charles Delauney* („Hot Discographie” címmel) és *Hugues Panassie* („Hot Jazz” címen) publikálta azt a két művet, amelyet mind a mai napig megemlítenek. Művük nem volt komplett. Nagymértékben tükrözte egyéni ízlésüket, a hot-zene iránti elfogultságot. Ennek ellenére (vagy talán éppen ezért?) ítéletüket túlságosan is elfogadták, és így kis híján sok kiváló dzsesszfelvétel került a feledés homályába. Példájukat szerencsére nagyon sokan követték. Valamennyiük nevének pusztá felsorolása oldalakat töltene meg, hiszen csak a dzsesszdiszkográfiák bibliográfiája 239 oldalas, és nem kevesebb mint 3800 dzsesszdiszkográfiát sorol fel, amelyek 1935 és 1980 között szerte a világon megjelentek.

A német, holland, svéd, dán, belga, olasz stb. nemzetiségű dzsesszdiszkográfusok közül külön ki kell emelnünk az alapvető jelentőségű reformer, *Brian Rust* nevét. Ez az angol úr először az 1897 és 1931 közötti felvételek adatait foglalta kötetébe, beleértve a blues és gospel felvételeket is. Az újabb kiadásokba már csak a „jazzblues” felvételek kerültek bele. Az időhatárt érdeklődési területe határáig, 1942-ig terjesztette ki. Rust munkáját a dán *Jorgen Jepsen* folytatta 11 kötetes (!) művével, amely 1960-ig írta le a felvételek adatait.

Időközben óriási méretűvé vált a világ dzsesszlemez-kiadása, s mind nehezebbé vált követni az újrakiadási hullámokat és a korábban soha ki nem adott alternatív felvételek, rádió- és tévéadások lemezeit. Hosszú évek óta folyik az egyetemes dzsesszdiszkográfia számítógépes feldolgozása, s a gyűjtők immár vagy 6–7 éve várják a beígért köteteket, amelyeken mintegy 3–4 tucatnyi dzsesszdiszkográfus számítógépekkel dolgozik szerte a világon.

Milyen adatokat is várhatunk el egy ilyen modern, mai értelemben is teljesen korszerűnek tartott dzsesszdiszkográfiától? Az alapadatok felsorolásának sorrendje a diszkográfus személye szerint változik, de mindenképpen szükséges, hogy a diszkográfia tartalmazza a következő adatokat: matricaszám, számcím (alternatív címekkel, azok esetleg ismert fordításával), lemezmarca (label) neve, kiadási szám, mikrolemezeknél vagy kompakt diszkéknél az egyes lemezek összefoglaló címe, továbbá az előadó együttes neve, tagjainak neve, hangszereik megnevezése. Egyes adatok ezek közül általában rövidítve jelennek meg (label-név, hangszernevek), mégpedig a legtöbbször

angolul, mert ez a diszkográfia nemzetközi nyelve. Szerepelnie kell a felvétel pontos idejének és helyének is. Ha ez valamilyen okból nem állapítható meg, akkor utalni kell rá, hogy kb. mikor és hol készülhetett a felvétel.

Egyes, általában kisebb terjedelmű diszkográfiák (mint például az egy-egy zenész személyével foglalkozó diszkográfiák többsége) ezen kívül általában megadják a zeneszerzők és a szövegírók nevét, a szólók sorrendjét, esetleg ütemszámát, az alternatív felvételek eltéréseit stb.

Ma már természetes, hogy a diszkográfiák legalább két-három különböző mutatóval jelennek meg, amelyek közül kétségtelenül a névmutató a legfontosabb. De léteznek számcím-mutatók, LP-kiadások, illetve újrakiadások mutatói stb. is. Természetesen minden egyes új mutató rengeteg többletenergiát igényel a tudományos kutatótól és nagyban növeli az elkészült mű értékét, hatását.

Magyarországon néhány általános jellegű lemezkatalógus jelent meg eddig. Ezek fontos dokumentumok, de értékük egy valódi diszkográfiához képest sajnos csekély. 1985-ben kiadott dzsesszdiszkográfiám – *Magyar jazzlemezek 1912–1984. Pécs, 1985, KISZ Baranya Megyei Bizottsága – Baranya Megyei Művelő-*

dési Központ. (Postai utánvétellel megrendelhető: Baranya Megyei Művelődési Központ, Stenczer Béla, Pécs, Széchenyi tér 9., 7621.) – tudomásom szerint az egyetlen olyan diszkográfia Magyarországon, amely megfelel a nemzetközi szabványnak. Húsz esztendeig dolgoztam rajta. Munkámat ötvenkét hazai és külföldi munkatárs segítette. A kötet megjelenése óta számuk már megduplázódott, s nagyon remélem, hogy a készülő magyar dzsesszmonográfia befejezéséig még sokan bekapcsolódnak ebbe a tudományos kutatásba, amelyet most két esztendeig ösztöndíjjal, az

MTA-Soros Alapítvány támogatásával fejezhetek be.

Rövid vázlatom végén *Dan Morgenstern*, a világ legnagyobb példányszámú dzsesszfolyóirata, a *Down Beat* egykori szerkesztője véleményéből idézek: „Addig merészkedek, hogy kijelentem, a diszkográfiai kutatás a dzsessztudomány elsőszámú, legfontosabb komponense” – mondta Morgenstern, aki jelenleg a legnagyobb dzsesszkutatóközpont, az Institute of Jazz Studies at Rutgers University (Newark, New Jersey, Egyesült Államok) vezetője. **Simon Géza Gábor**

Visszhang

Követelményeket! De éppen ezeket?

A *Könyvtáros* 1988/3. számában *Biegelbauer Pál* *Ami nem lehetséges és ami nélkülözhetetlen* című cikkéhez kapcsolódnék gondolataimmal magam is. Idézem egyik fontos passzusát: „A könyvtárosképzés illetékesei nem tervezik a felsőfokú képzés megszokottá tételét. Ennek elvi indoka az, hogy az ismeretek és ismerethordozók hatékony közvetítése csak az adott ismeretekben való felsőfokú jártasság révén lehetséges.” Véleményem szerint ez az elv helytálló a szakkönyvtárak és az általános gyűjtőkörű nagy könyvtárak esetében. Itt a szakterületen és a könyvtár szakon szerzett felső szintű ismeretek nélkülözhetetlenek. Könyvtári rendszerünk azonban nem csak ilyen gyűjteményekből áll.

Az olvasók információs igényekkel gyakran a számukra legkönnyebben elérhető kis vagy közepes, általános gyűjtőkörű könyvtárhoz fordulnak. Igaz, ha a gyűjtemény, illetve a könyvtáros felkészültségének hiányosságai miatt nem kapják meg, amit kértek, meg is van a véleményük. Ezekben a könyvtárakban tájékozódni és tájékoztatni képes könyvtárosokra van szükség. Minden szakterület képviselőjét össze lehet-e gyűjteni egy hat-tíz fővel dolgozó könyvtárban?

Én tizenöt éve dolgozom könyvtárosként, „lesajnált” népművelő-könyvtáros, illetve komplex államvizsgával szerzett oklevél birtokosként. (Ez a lesajnálás azért nem zavar iga-

zán, mert én tudom, hogy ismerem a szakmámat. Amit el kellett végezniem, el is tudtam végezni.) Ha olyan könyvtáros szeretnék lenni, amilyen a könyvtárosképzés illetékesei szerint kívánatos, akkor szerezniem kellene legalább egy tudományterületen is felsőfokú végzettséget. De melyiken? Esetleg nyolc-tíz diplomát össze kellene gyűjtenem? Szerintem a könyvtárosképzés illetékeseinek örülniük kellene, hogy még mindig akadnak fiatalok, akik ezt a pályát választják, annak ellenére, hogy itt a munka már régen csak becsület dolga. Inkább talán segíteni kellene őket, mint akadályozni és lebecsülni.

Aki szívesen dolgozik könyvtárban, szívesen foglalkozik emberekkel, nem biztos, hogy a katedrára is szívesen kiállna. A jelenlegi képzési forma nagyon „elegáns”, de vajon eléggé hasznos-e a könyvtárügy számára? Aki vállalja a tanulmányokat tanári szakon, az azért teszi, mert tanítani szeretne, és valószínűleg fog is. Szerencsés esetben elvállalja az általános iskola könyvtárának gondozását heti nyolc-tíz órában. Vajon ki fog tizenöt-húsz év múlva az ország közművelődési könyvtáraiban szívvel-lélekkel és kellő könyvtárosi szaktudással dolgozni?

Én nagyon szeretem a szakmámat, ma sem tudnék a magam számára jobbat választani. Ha most állnék döntés előtt, mégsem lennék könyvtáros, nem vállalnám a tanári képzés

megszerzését, egyszerűen azért, mert nem érzem rá alkalmasnak magam. Ennek ellenére – úgy érzem – könyvtárosnak elfogadható vagyok.

Talán gyakorlati szempontból megfelelő képzési forma lenne: könyvtár plusz idegen nyelv – esetleg két idegen nyelv – és a feltétlenül szükséges pedagógiai alapismeretek. Ez a képzési forma alkalmas lenne egyfelől azok képzésére, akik „csak” biztos szakmai tudású könyvtárosok kívánnak lenni, másfelől kiegészítő formában azok képzésére, akik valamely

tudományterületen már megszerezték a felsőfokú jártasságot, és könyvtárosként szeretnének tovább dolgozni.

A pedagógiai ismeretek szükségességét elismerem, de megkérdem: tanítható-e az emberek iránti szeretet, tisztelet, türelem, a lelkiismeretes munkavégzés, a segítő szándék, az olvasóval való azonosulás képessége. Vajon mindezekre garanciát nyújt-e néhány sikeresen letett pedagógiai, pszichológiai és didaktikai vizsga?

Holló Jánosné

Kérdezz–felelek

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a szülési szabadság letelte utáni rendes szabadságról:

„Az egyik könyvtárosunk 1984. december 28-án szült. Szülési szabadsága 1985. május 20-án szünt meg. Ekkor táppénzes állományba került, ez 1986. február 4-ig tartott. Utána igénybe vette a fizetés nélküli szabadságot, illetve a gyermekgondozási segélyt. Most válik esedékessé munkába állása és elmaradt szabadságának kiadása. Ez utóbbi kiszámításával kapcsolatban van kérdésünk. Azt tudjuk, hogy a szülési szabadság és a táppénzes állomány teljes tartamára, továbbá a fizetés nélküli szabadság első évére jár a rendes szabadság. Abban azonban bizonytalanok vagyunk, hogy a közölt esetben az egy évet a szülési szabadság vagy pedig a táppénzes állomány megszűnésétől kezdődően kell-e számítani. Kérjük válaszukat.”

Válasz:

Az 5/1981. (XII. 29.) ÁBMH számú rendelkezés 1. paragrafusának (1) bekezdése (lásd a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. számát) kimondja, hogy a dolgozót a rendes szabadság

megilleti a szülési szabadság, valamint a keresőképtelenséget okozó betegség időtartamára, továbbá a tíz éven aluli gyermek gondozása vagy ápolása miatt munkában nem töltött időre, de ez utóbbiból legfeljebb egy évre.

Ha tehát a levélben említett anya a szülési szabadság letelte után, betegség miatt táppénzes állományba került, és csak annak megszűnte után vette ki a gyermek gondozása céljából járó fizetés nélküli szabadságot, rendes szabadságra a szülési szabadság és a táppénzes állomány teljes tartamára, majd azt követően a fizetés nélküli szabadság első éve után jogosult.

A rendes szabadság mértékének kiszámításakor tehát az 1984. december 28-ától 1987. február 4-ig terjedő időszakot kell figyelembe venni. Ha az anya 1984-ben, a szülést megelőzően az 1984. évi rendes szabadságát kivette, elmaradt szabadságának kiszámításakor a kezdő időpont 1985. január 1-je. Ebben az esetben tehát jogosult az 1985-re és 1986-ra járó teljes szabadságra, valamint az 1987. évi szabadságának a január 1-jétől február 4-ig terjedő időre eső arányos részére.

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

Murphy törvénykönyve

avagy uel шорубош а könyvtárközi kölcsönzéssel?

„Kelts fel egy igényt, majd elégítsd ki!” – így szól *Ely* sikerreceptje. Egyetértek vele: minden könyvtárnak alapfeladata az olvasók igényeinek felkeltése és kielégítése. Minél jobban működik az intézmény, annál nagyobb mértékben.

Am a valóságban sajnos még a leggazdagabb könyvtár sem tudja kellő számban megvásárolni az új dokumentumokat, a magunkfajta szegény pedig a keresetteket is csak két, legfeljebb három példányban. A régi kiadású művek beszerzése szintén gondot okoz. A gyűjtőkör tiszteletben tartása is akadály lehet bizonyos olvasói igények kielégítésének. A hiányokat a könyvtárközi kölcsönzéssel pótolhatjuk. Elvileg korlátlanul, gyakorlatilag azonban nem minden esetben. Részben azért, mert az olvasók nagy része nem ismeri a könyvtárközi kölcsönzést, részint azért, mert aki tud róla, korlátlan lehetőségnek véli, végül azért, mert aki sikerrel veszi igénybe, az is csak túlságosan rövid ideig birtokolhatja az áhított művet.

Az okokat keresve jutottam el a következő megállapításokhoz:

Szabályozásból és kérésekből nincs hiány

A címben idézett mű is példa lehet arra, milyen nagy felelősséggel jár a könyvtár gyűjtőkörének kimunkálása, majd az erre épülő állománygyarapítás. Ki hitte volna például nálunk, a Kőszegi Városi Könyvtárban 1985-ben, az *Új Könyvek* 16. füzetének átnézésekor, hogy beszerzett két példányunk birtokában is csak huszonöt hónap múltán – az összes olvasói előjegyzés teljesítése és a 2. kiadás megjelenése után – vehetem kézbe hosszabb időre ezt a szellemes alkotást? Ráadásul akkor, amikor éppen a könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatos tapasztalataimat kell papírra vetnem.

A könyvtárközi kölcsönzések lebonyolításának módját a művelődési miniszter 19/1981. (XII. 8.) MM számú rendelete határozza meg. Vas megyén belüli rendjét a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár által kiadott szabályzat foglalja össze. Más intézményektől, például az Országgyűlési Könyvtártól is kaptunk tájékoztatást, s a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárának – eddig kedvező – lehetőségeit ugyancsak ismerjük. Mindennek tudatában mégis ide kívánczok *Macbeth* megjegyzése a fejlődésről: „A legjobb elmélet még nem biztos, hogy jó elmélet is.”

Röviden az időről

Megpróbálom hát igazolni megállapításaim helyességét, s ehhez *Finagle* szabályát hívom segítségül: „Vezess *nyilvántartást* adataidról – ez mutatja, hogy dolgozol.”

Nyilvántartásaim alapján megállapítható, hogy a kért műveknek átlagosan 78 százaléka könyv, a maradék 22 százalék nagyobb része másolat. Valószínűleg azért alacsony a kért folyóiratok száma, mert általában csak egyetlen példányban vannak meg, tehát előre tudható, hogy nem kölcsönzik őket. Előfordult az is, hogy az olvasónak csupán egy meghatározott cikkre volt szüksége, s azt eleve másolatban kérte.

Az igényelt műveknek átlagosan 80,4 százalékát kaptuk meg. Minden évben több szakirodalmi művet kértünk, mint szépirodalmi. Az összes kérés kb. 60 százaléka szakirodalomra irányul; leginkább a különféle tudományos munkákhoz szükséges irodalom megszerzését, illetve az egyéni szakmai érdeklődés kielégítését célozzák. Szépirodalmi művek könyvtárközi kölcsönzésének fő indítéka a gyermekrezsleg rejtvényfüzeteinek megfejtéséhez szükséges alkotások megszerzése. Ilyenkor általában a megye összes B típusú könyvtárából kérünk könyveket, hogy minél több pályázó kaphasson belőlük.

A nem kölcsönözhető dokumentumokat (kézikönyveket, a helyismereti gyűjteménybe tartozó műveket stb.) nem tudják elküldeni számunkra. Nem szerezhetők meg azok a régi kiadású könyvek sem, amelyek csak az OSZK-ban és csupán egy példányban vannak meg. Mindezeket másolatban megkaphatnánk ugyan, de így nagyon drágák lennének: egy 300 oldalas könyv kb. 1500 forintba kerülne. Nagy szükségünk van viszont az egy-két oldalas másolatokra, amelyeket főként szakdolgozatok, pályázatok készítéséhez kérnek tőlünk, de az oldalankénti 4–6 forintos ár elég magas, ráadásul a postaköltség és a „munkaerő ára” intézményünket is terheli. (E gondról elmélkedik *Marton János és Terjék Zsuzsanna is Könyvtárközi kölcsönzés: Magánbűnök, közérkölcök* című írásában, megjelent a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató* 1984/6–7. számában.) Felvetődhet persze az a kérdés is, hogy a „mindenféle adók” miképpen változtatják meg az eddigi helyzetet.

Részleges megoldás lehetne, ha könyvtárunk kapna(!) egy másológépet, mert segítségével legalább a gyűjteményünkben megtalálható információhoz gyorsabban és olcsóbban jutnának hozzá az olvasók.

A könyvtárközi kölcsönzési kérések továbbítójának kedvét szegheti a könyvtárak lassúsága is. Ez az oka annak, hogy jó néhány esetben csak késve tudjuk teljesíteni az olvasók kérését. A hálózati központunktól kért dokumentumok gyorsan, mondhatni postafordultával érkeznek. Sajnos, nem minden intézmény tartja sürgős feladatának a kérések teljesítését. Név szerint nem lehet megállapítani, kik a késlekedők, mivel általában több könyvtáron megy át a keresőlap, mire megtalálják a kért művet. A könyvtárközi kölcsönzésekre vonatkozó idézett minisztériumi rendelet a teljesítés határidejét három, illetve öt munkanapban határozza meg, attól függően, hogy a könyvtárnak több külső munkahelye van-e, vagy sem. Sajnos, ezt az előírást nem minden könyvtár tartja tiszteletben. Állításunk igazolására megvizsgáltuk az 1983. és az 1987. évi kérések teljesítésének időhatárait, amelyek kedvezőtlen arányaik miatt egyben korlátait is jelentik a szolgáltatásnak. Mert igaz ugyan, hogy a kérések 37 százaléka kettő és öt nap között teljesült, ám 1987-ben már húsz százalék fölé nőtt a hét-tíz napon belül teljesülőké, 21 százalék fölé a huszonegy-ötven napos és majdnem 2 százalék lett a százegy-százharmincegy nap közé esőké.

Tanulság: „Miután hozzáadtál a határidőhöz két hetet előreláthatatlan fennakadások címén, adj hozzá még két hetet előreláthatatlanul előreláthatatlan fennakadások címén.” (Az alkalmazott zürzavar törvényeinek 3. folyamánya.)

Intézményünk, mint általában a B típusú könyvtárak, nemcsak kér, hanem küld is dokumentumokat. Megállapítható, hogy új épületünk 1984. évi átadása, hálózati központként való működésének kezdete óta egyre több alkalommal fordulnak hozzánk a környező községek könyvtárosai. A más könyvtárakból jövő kérések száma elenyésző. Az igényelt művek nagyobb része szakirodalmi munka. A falusi olvasók a második műszakhoz: építkezésekhez és kerti munkákhoz kérnek általában könyveket. Tapasztalataink szerint a mezőgazdasági irodalommal kapcsolatos kérések számának emelkedésében nagy szerepe van az e témában kiadott ajánló bibliográfiáinknak is. Ám „Semmi sem olyan egyszerű, mint amilyennek látszik” (a Murphy-törvény 1. folyamánya).

Felnőttrezslegünk olvasóinak tekintélyes hányada középiskolai tanuló, illetve nyugdíjas.

A könyvtárközi kölcsönzési kérések nagyobb részét is az ő igényeik teszik ki. A diákok a felvételi vizsgákra való felkészüléshez, az országos középiskolai tanulmányi verseny pályatételeihez és más pályázatokhoz kéri a segítségünket. Sajnos, az ilyen célokra igényelt műveknek egy része nincs vagy csak kevés példányban van meg intézményünkben, viszont a dolog természetéből fakad, hogy ugyanezen dokumentumoknak más könyvtárakban is nagy a keresletük és természetesen ugyanabban az időszakban. A nyugdíjasok rendszerint régi idők nehezen fellelhető lektúrjeit keresik nálunk, s bár teljes értéküként továbbítjuk kéréseiket, egy percig sem kételkedünk benne, hogy elutasító választ kapunk. Az „index” másutt is hasonló lehet, mint nálunk, és más intézményekben valószínűleg szintén számottevő a nosztalgiazók igénye. Ide tartozik *Boling* posztulátuma: „Ha jól érzed magad, ne aggódj: el fog múlni.”

A kutatómunkához, szakdolgozatok megírásához kért művek többsége megérkezik ugyan könyvtárunkba, ám itt más gond jelentkezik: a határidők rövidsége. Általában egy hónapra kölcsönzik őket, de ebben benne van az a néhány nap is, amit postázásuk és utaztatásuk

vesz igénybe. Akadt néhány olyan mű is, amit többen szerettek volna elolvasni, de a határidő nem volt elég hosszú ahhoz, hogy ezt megtehessek. Az ilyen dokumentumokra jó esetben két hét hosszabbítást adnak, mivel a kölcsönadó könyvtárban is a keresett művek közé tartoznak.

*

A beszerzési keretek (valóságos és/vagy viszonylagos) csökkenése, a dokumentumok és a szolgáltatások árának növekedése aligha kedvez a könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatásnak. Várható, hogy egyre gyakoribbak lesznek az elutasító kifogások, mert „Az az eljárás, amely egy cél elérésére szolgál, a cél közelében csődöt fog mondani” (Chisholm harmadik törvényének 3. folyamánya).

Hogy ne érjenek senkit váratlanul, íme néhány ötlet az eddig érkezett elutasítási indoklások közül: Magyarországon nem található; állami könyvtárban nincs meg; eredetiben nem kölcsönözhető; nem találok; kallódik.

A Murphy-féle filozófiával búcsúzom: „Mosolyogj! A holnap rosszabb lesz a mánál.”

Jagodics Katalin

Zenei rejtvényorozat egy városi könyvtárban

1987 őszén a gyöngyösi Vachott Sándor Városi Könyvtárban az az ötletünk támadt, hogy valamilyen formában zenei játékot készítünk a zenebarátok részére. Arra gondoltunk, hogy miközben látogatóink lemezeket, kazettákat hallgatnak, vagy könyveket, folyóiratokat olvasnak, talán szívesen tölténék idejüket rejtvényfejtéssel is. Zenei részlegünk kilenc hallgatóhellyel, kilenc csatornával, 3800 hanglemezzel, illetve kazettával rendelkezik. Átlagos napi forgalmunk huszonnyolc-harminc látogató, nagy többségük tizen- és huszonéves fiatal (valószínűleg így van ez más városok zenei könyvtáraiban, részlegeiben is). Érdeklődésük leginkább a könnyűzene (beat, pop) műfajának szól, ezért nálunk is szép számmal található ilyen felvételek. (Ettől függetlenül, időnként

más műfajú lemezeket is levesznek a polcokról.)

Zenei fejtörőnk (kivitelezésének módjára még kitérünk) elsősorban az említett fiataloknak szántuk, mert a könnyűzenére alapozva állítottuk össze a kérdéseket. Igyekeztünk azonban minden fejtörőbe „belopni” néhány olyan feladatot, amelyek más műfajok felé is tágíthatják ismereteiket, és amelyek megoldásához valamilyen segédeszközt is igénybe kell venni: katalógust, kézikönyveket vagy magát a hangzó gyűjteményt. Ezekre a segédeszközökre a megfejtők figyelmét is felhívtuk a füzet címloldalán.

Igazán persze akkor játék a játék, ha tétje is van. A zenei részleg bevételeiből (amely évi tíz-tizenkétezer forint) „kigazdálkodunk” tí-

zennegy 90 perces SONY kazettát nyere-
ménynek. Erre a kazettára a nyertesnek — ha
kéri — ingyenesen átmásoljuk az általa kivá-
lasztott hanganyagot. A *Fonotéka Forgató* —
ez a rejtvényfüzet címe — első száma 1987
novemberében jelent meg, és 1988 decembe-
réig tervezzük összeállítani, havonként. Láto-
gatóinknak nyomban megtetszett a játék, s
most már számonként nyolcvan-százhusz
nyomatványpéldányt készítünk attól függően,
mennyire van szükség.

Sok érdekes dolog történt már e rövid idő
alatt is. Például volt egy kedves apuka, aki
lánya rejtvény-megfejtésével sietett be az utol-
só nap délelőttjén, és örömmel nyugtázta,
hogy gyermeke „jó helyen” tölti idejét, de elő-
fordult, hogy két hetedik osztályos fiú a kará-
csonyi számot fejtette közel egy órán át, a kata-
lógust és a lemezeket böngészve. Persze olyan
„forgatókat” is találtunk a boksokban, ame-
lyeket csak jegyzetelésre, firkálásra használtak.

A visszaérkező húsz-harminc megfejtés kö-
zül a látogatók előtt sorsoljuk ki a nyertest, egy
megjelölt időpontban — ezzel is reklámozva a
kis kiadványt. A *Fonotéka Forgatót* a könyvtár
Rank-xerox gépén készítjük, A/4-es papírra,
amelyet azután négyrét hajtunk. A szükséges
kicsinyítés miatt a képes-grafikai anyag kivá-
lasztásakor a másológéphez is igazodnunk kell,
amely például csak a kontrasztos lemezbóri-
tóról készít jó felvételeket. Az egyes számok
összeállítása, a kép és a szöveg összeillesztése,
kicsinyítése technikailag is érdekes munka,
csakúgy, mint a rejtvényfeladatok kidolgo-
lása. Egy kicsit érdekesebbé, színebbé teszi a
zenei könyvtárosi munka mindennapjait. Ed-
digi ismereteink alapján talán nem haszonta-
lan, ha más kollégák figyelmét is felhívjuk egy
ilyenfajta lehetőségre, játékra. Hasonló techni-
kai eljárással készülhet akár irodalmi vagy más
jellegű játék is a gyermekkönyvtárban, de fel-
nőttek körében is.

Lovász Béláné

Lapozgató

**Értelmiségi fiatalok a nyolcvanas
években** — ez a címe *Hubay László és Lehocz-
ky Pál* cikkének, amely a *Társadalmi Szemle*
1988/3-as számában jelent meg. Az írás —
melynek alcíme: „Helyzetük, konfliktusaik,
perspektíváik” — elsősorban társadalomszer-
kezeti és politikai szempontból vizsgálja az
említett réteg helyzetének változásait száza-
dunk utolsó előtti évtizedében. Határozottan
leszögezi, hogy az értelmiség — és különösen
a fiatal értelmiség gondjainak megoldása, a mai
napig gyakori disszidálások, pályamódosítások
és félrecsúszások kiküszöbölése politikai és
egyben természetesen gazdasági feladat. Nem-
csak a társadalmi cselekvési program hiányzik
a fiatal értelmiség hatékony munkájához, ha-
nem gyakran az elemi munkafeltételek: lakás-
és jövedelmi viszonyok, szakmai és erkölcsi
ösztönzés, a végzett munkára való megfelelő
reflexió és igen nagy számú fiatalnál a szabad-
ság tudata, a kedvező politikai közérzet. A cikk
kitér arra is, hogy a korosztályba tartozó párt-
tagok száma feleannyi, mint az idősebb diplo-
mások körében, és a KISZ két év alatt értelmi-
ségi tagságának mintegy harmadát veszttette el.

Kell-e nekünk tankönyvkutatás? címmel
rövidke írás jelent meg a *Társadalmi Szemle*
1988/2-es számának *Művelődéspolitikai jegy-
zetek* című rovatában.

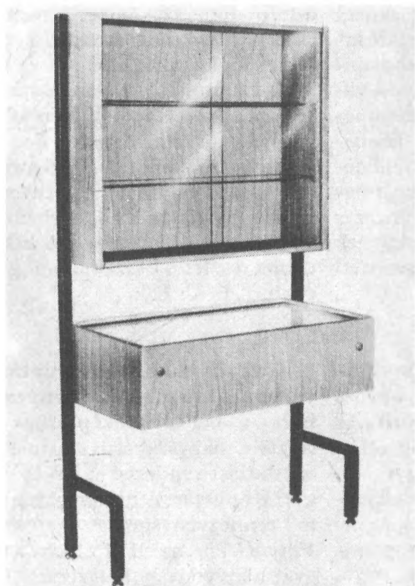
A sejtetően költői kérdésre természetesen
igenlő választ ad a szerző, *Karlovitz János*,
nem úgy azonban, hogy körültekintően ne vá-
zolná mindazokat a kulturális és társadalmi
körülményeket, amelyek választát megindokol-
ják. A tankönyv, az ismeretterjesztésnek és
-tárolásnak ez a mindenkor meghatározó, és
korántsem „könnyű” műfaja még átgondol-
tabb elemzést és szerkesztést kíván fejlődő és
fejlettebb, valamint változó és változni kívánó
társadalmakban, mint egyebütt. Hazánkban a
közelmúltban jött létre az a „tankönyvtár”
(*Könyvtáros*, 1988/6. sz.) az Országos Pedagó-
giai Könyvtár és Múzeum jóvoltából, amely
külföldi tankönyvek gyűjteményével támogat-
ni tudja az e tárgyú kutatásokat, valamint az a
tankönyvelméleti kutatócsoport, amely szá-
mos külső munkatárs közreműködésével átte-
kinteni és lehetőség szerint irányítani szándék-
szik az itthoni tankönyvkiadást — ifjabb gene-
rációk javára. (A. R.)

A TANÉRT AJÁNLATA

Bemutatjuk a

MERABONA KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

további két tagját

Egyoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 3930,- Ft.

Kétoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 5120,- Ft.

Mindkét vitrin felső része tolóüveggel zárt üvegpolicos szekrény, amely alatt üvegtetős tároló található

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat.
Bútorkereskedelmi főosztálya

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

Kié legyen a közkönyvtár? címmel jelent meg *Fekete Gábor* cikke a *Könyvtáros* 1988/6-os számában. A szerző eredetileg pályamunkaként írta meg *Irányítási modellek és társadalmisítás az alapellátást nyújtó tanácsi közművelődési könyvtárakban* címmel, a KISZ KB titkársága által 1987-ben meghirdetett közművelődési pályázatra. Az eredményhirdetés 1988 májusában volt. A huszonhat pályamunkából a zsűri első díjra egyet sem tartott érdemesnek, a két második díj közül azonban az egyiket *Fekete Gábor* nyerte. (A cikk leadásakor természetesen a szerkesztőség mit sem tudhatott erről.) A szerzőnek melegen gratulálunk, és nagy örömünkre szolgál az is, hogy az egyik harmadik díjat (összesen négyet osztottak ki) szintén kolléga, könyvtáros kapta: a Somogy megyei Táb község központi könyvtárának munkatársa, *Szabó István*, aki a szabadidő hasznos eltöltésének segítése témakörében írt dolgozatot.

A Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának legutóbbi plenáris ülésére ez év májusában került sor Budapesten, az OSZK előadótermében. Az ülés napirendjén az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága által megtárgyalt, a könyvtárügy helyzetéről szóló tájékoztató és az állásfoglalása alapján született intézkedési terv megtárgyalása állt a középpontban. A témát *Juhász Jenő*, az MM könyvtári osztályának vezetője ismertette a résztvevőkkel. A továbbiakban *Cholnoky Győző*, az MM könyvtári osztályának főelőadója szövegezte a könyvtári gazdálkodás és szolgáltatások árképzésének időszaki kérdéseiről, valamint *Otto-*

vay László, az FKT eddigi elnöke számolt be a tanács elmúlt ötévi munkájáról. A plenáris ülés részletesebb ismertetésére lapunk a következő számban kerít sort.

Új monográfiája jelent meg dr. Móra László kandidátusnak, lapunk régi törzsszerzőjének. A mű *A Magyar Ásványolaj- és Földgázkísérleti Intézet 35 éves története* címmel, a Magyar Ásványolaj- és Földgázkísérleti Intézet Közleményei című sorozat 22. köteteként látott napvilágot, csaknem háromszáz oldalon. A tárgyalt intézetet negyven évvel ezelőtt alapították, és értékes tudományos, valamint hasznos gyakorlati eredményekkel segítette a hazai kőolajtechnológia és petrokémia fejlődését. Kutató-fejlesztő munkáját hatékonyan támogatta harmincezer kötetes szakkönyvtára, amelynek működését is részletesen ismerteti *Móra László* könyve.

Az MKE műszaki könyvtáros szekcióján belül orvosi könyvtáros csoport alakult. Az alakuló ülésen előadás hangzott el a Szociális és Egészségügyi Minisztérium megváltozott feladatairól (*dr. Nagy Zsolt*, SZEM), az információs infrastruktúra programról, az IIP-ről (*Bakonyi Péter*, SZTAKI), valamint az MTA Könyvtárának szolgáltatásairól, távlati terveiről (*Füredi Mihály*, MTA Könyvtára). Az egészségügyi könyvtári hálózatból, valamint a koordinációs körbe tartozó könyvtárakból származó könyvtáros és informatikus szakember jelezte belépési szándékát az új csoportba, ez utóbbi megalakításának célja az volt, hogy az orvosi könyvtárosok csatlakozhassanak az 1987-ben, Brightonban megalakult European Association for Health Information and Libraries (EAHIL – az egészségügyi információ és az orvosi könyvtárak európai szövetsége) szervezethez. Az újonnan megalakult csoport

magáénak tekinti az EAHIL céljait (az európai orvosi könyvtárosok legyenek naprakészen tájékozottak mindarról, ami tájékoztató munkájukban fontos; sajátítsák el az új technológiákat, kezeljék otthonosan a számítógépet mindennapi munkájuk során; ismerjék meg egymás munkáját; közösen tárják fel az európai orvostudomány eredményeit tükröző szakirodalmat; hozzák létre az európai orvosi biológiai bibliográfiát, az európai orvosi könyvtárak címtárát), és megvalósításuk érdekében olyan programokat kíván összeállítani, amelyek segítik a könyvtárosok, informatikus szakemberek továbbképzését, speciális szakmai kérdésekkel foglalkozik, élő hazai és külföldi kapcsolatok kialakítására törekszik. Az alakuló ülésen olyan kívánság is elhangzott, hogy a szakmai célokon túl a csoport az orvosi könyvtárosok érdekvédelmét is szolgálja. A nagy jelentőségű ülésről a *Könyvtáros* következő száma részletes beszámolót fog közölni. (A. K. É.)

Közművelődési könyvtárak változó társadalmi környezetben címmel továbbképzésnek kerestelt, nagyszabású szakmai tanácskozást rendezett a Békés Megyei Könyvtár. A három napig tartó rendezvénysorozat keretében *Vályi Gábor*, az OKT elnöke a magyar könyvtárügy helyzetéről, *Becsei József*, a Békés Megyei Tanács elnökhelyettese a Békés megyei művelődésirányításról, *Ambrus Zoltán*, a Békés Megyei Könyvtár igazgatója a közművelődési könyvtári tervezésről, *Maróti Istvánné*, a Könyvértékesítő Vállalat főosztályvezetője a könyvtárellátásról, *Papp István*, az FSZEK főigazgató-helyettese a használócentrikus állományelrendezési modellekről tartott előadást, de szerepeltek a „műsorban” olyan kiváló szakemberek is, mint *Krémer Balázs*, *Varga Csaba* és *Kamarás István* szociológusok, az egyik estét pedig könyvtári fórum megrendezésével tették izgalmassá a rendezők. Az eseményről a *Könyvtáros* következő száma részletesebb beszámolót fog közölni.

A pesti könyvkereskedelem kezdete

A török utáni korban, jó kétszáz éve nyíltak meg az első könyvkereskedések és jöttek létre az első nyomdák. Az első könyvkereskedést a Duna e bal parti, akkor még aránylag kicsiny településén 1748-ban nyitották. Iskola alig volt, olvasnivágyó polgárság is csak a későbbi évtizedekben telepedett le itt. Többnyire csak német szót lehetett hallani, s gótbetűs német könyveket látni egy-két kereskedő kirakatában, ha azoknak a még aránylag szűk üzleteliségeknek egyáltalán volt kirakatuk. A könyves üzleti életbe egy kicsiny pezsgést néhány főiskolai szintű osztály megnyitása, s az új tan-
könyvek megjelenése hozott. A néhány német

könyvkereskedő kapott is az alkalmon, s nem csak a kész művek árusítására vállalkozott, de arra is, hogy a tankönyvekhez, segédkönyvekhez, professzori eszmefuttatásokhoz nyomdát kerít, majd a kész krudákat az önálló könyvtőkkel bekötetve felajánlja a tanulni vágyó diákságnak és a tanári kar tagjainak. Az első kereskedők tehát kiadók, vállalkozók is voltak, sőt a budai, pozsonyi és kassai nyomdászok is felfigyeltek a 18. század második felében Pesten bekövetkezett változásokra, s néhányan közülük nyomdai fióküzem nyitására gondoltak. Egy-két lapszerkesztő pedig azon töprengett: vajon Pest el tud-e tartani egy napilapot, lesz-e elegendő számú előfizető és portékáját reklámozni kívánó hirdető. És számosan meg is próbálkoztak közülük a nagy feladattal: Pestet is könyves várossá tenni, tele nyomdákkal és kereskedőkkel, lapokkal és irodalmi körökkel. Hosszú évtizedekbe telt, amíg e vágyak realizálódtak.

Ekkor telepedett le itt az első könyvkereskedő, *Mauss Gellért*, aki már nemcsak kereskedő, de könyvkiadó is volt: 13 művet adott közre. Közülük az első *Diego de Saavedra* (1584–1648) spanyol anti-machiavellista gondolkodó 1640-ben írt „Idea de un principe politico cristiano” című művének latin változata. E gyönyörű tipográfiájú, album alakú kötet volt az első Pesten kiadott könyv (a művet Bécsben nyomtatták). Az ilyen jellegű kötetek iránt akkoriban még kevesen érdeklődtek Pesten, hiszen az első felsőoktatásinak mondható intézmény, az egytanáros jogi tanfolyam csak 1757-ben nyílt meg, 1771-ig működött itt, és számos értékes jogi munka neki köszönheti világrajöttét. Pestnek 1757-től kezdve önálló nyomdája is volt; a Kecskeméti és Reáltanoda utca sarkán állt épületben indult meg az *Eitzenberger Ferenc* vezette üzem. Ez lett 1788-tól a *Patzkó* család nevét viselő nyomda; ők nyomtatták az első itteni magyar lapot. (A

pesti nyomdászatra vonatkozó, sokszor vitatható adatok esetében a *Markos Béla* által összeállított és az OSZK által 1971-ben közreadott „Petrik VI.” kötet adatait tekintettük hitelesnek.)

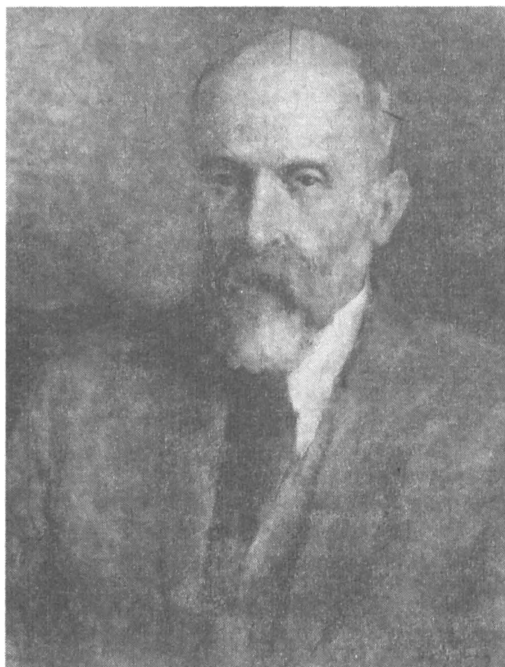
Eitzenbergerék első kiadványa is Mauss megrendelésére készült, ez az előbb említett jogi intézményben tanító *Perghold Pál* négykötetes tankönyvének első kötete volt. *Perghold* tehát az első Pesten nyomtatott könyv írója.

A jogi tanfolyam megszűnése után sem maradt a város oktatási intézmény nélkül, a pálos rend kétéves felsőbb iskolája ugyanis 1767 és 1783 között itt működött. És ne feledkezzünk meg a piaristákról sem, akiknek kétéves főiskolai szintű filozófiai tanfolyamuk (a pesti gimnáziumban) több mint két évtizeden keresztül állt fenn. Őket is el kellett hát látni szakkönyvvel. *Mauss* csak 1759-ig jelentetett meg kiadványokat, így új vállalkozókra „áhitottak” a pesti tanárok.

Frölich Jakab pálos szerzetes egyik munkáját 1767-ben például nem kereskedő rendelte meg az Eitzenberger nyomdánál, hanem maga a szerző. (Ez a módszer a mai magánkiadásokhoz hasonlatos, mely a 18. században még természetes eljárás volt.)

Az első Pesten nyomtatott magyar nyelvű kiadvány 1758-ban jelent meg. A mindössze 24 oldalas füzetecske címe meglehetősen terjedős: „Buzgó áhítatosság, mellyet boldog Calasantius József a Matre Dei az áhítatos oskoláknak, és azokra gondot viselő szerzetes fiainak... funndatora maga istenes példaadásaival és sok rendkívüli jó-tételeivel, az ifjúságban felébresztett.”

A város első könyvkereskedője, *Mauss Gellért* 1770-ben felhagyott e hasznot nem hajtó üzletággal, s kereskedői jogát eladta a bajor származású *Weingand János Mihálynak*. A belvárosban, *Sötér* alispán családjának Váci utcai házában bérelt boltot, majd maga mellé vette az ugyancsak bajor származású *Köpff Györgyöt*. Első kiadványuk az árukészletüket bemutató katalógus volt, 1774-ben. Ez az első Pesten kiadott könyvárjegyzék. *Kazinczy Ferenc* írta 1777-ben: „Pesten keresztül menvén, első dolgom volt, hogy Gesznert megvegyem, Weingandnál a munkának minden nyomtatványai elfogytak, s más kereskedés akkor Pesten nem volt.” Kazinczy visszaemlékezésében valószínűleg arra a *Gessner*-kötetre gondol, amelyet „Ábel Kain által lett halála” címmel fordított le *Kónyi János*. Kazinczyt érdekelték Sa-

lomon Gessner, a svájci német író és költő (mellesleg egy rövid ideig könyvkereskedő is volt) kötetei, sőt később levelezett is vele. Több írását magyarra is lefordította, köztük az *Erast* című színjátékot. Az ő művét kereste hát *Kazinczy Weingandéknál*.

E könyvkereskedés később a Kígyó utcába költözött át, a *Köpff* család házába, majd *Köpff* halála (1785) után az Egyetem térre, még később a Ferencziek (ma Felszabadulás) terére. Ekkor lett Weingand segéde *Eggenberger József*, akivel 1800-ban az idős könyves örökösödési szerződést is kötött. 1802-ben hunyt el *Weingand János Mihály*, az első nagy hírű pesti könyvkereskedő és kiadó. Utóda e szép hagyományokat vitte tovább.

E korai évtizedekben a könyvkereskedelem erősen függött egy-egy település oktatási intézményeitől és a kereskedelemben elfoglalt helyétől. A jogi szaktanfolyam 1771-ben szűnt meg, a pálosok iskolája 1783-ban, a piaristáké a következő évben. A könyvkereskedelem ennek ellenére egyre pezsgőbb lett, hiszen csak ennek tudható be, hogy 1773-ban a második pesti nyomda is megnyílt. Ez *Royer Ferenc Antal* nyomdája volt, eredetileg csak a pozsonyi fiókja. 11 évvel később a nyomdát *Landerer János Mihály* vette át.

Pest könyvkereskedelmében az igazán nagy

változások akkor következtek be, amikor a Nagyszombatból 1777-ben Budára átköltözött Tudományegyetem 1784-ben áttette székhelyét Pestre. Sőt 1782-ben az egyetem keretében Mérnöki Intézet is alakult, amely a mai Műegyetem elődjének tekinthető. Nem véletlen hát, hogy 1783-ban a bécsi udvari nyomdász, *Trattner János Tamás* Pesten is nyomdát alapított és könyvesboltot nyitott. Ebben az évben próbálkozott boltnyitással a bécsi *Kurzböck* is, aki a „keleti” művek specialistája volt. Rövid ideig (1780-tól) itt árult *Emanuel Klopstock* is.

Így kezdődött hát a pesti könyvkereskedelem, hála *Mauss* és *Eitzenberger*, *Weingand* és *Köpff*, *Landerer* és *Trattner* vállalkozó szellemének. Az 1780-as évek vége felé újabb üzletek nyíltak, pedig a lakosság száma még csak 25 ezer körüli, viszont a városon átmenő forgalom már jelentős volt, 1788 októberében meg-

jelent a város első magyar lapja is, a *Magyar Mercurius* (később *Magyar Merkur*). Néhány hónapra rá boltot alapított két társ, *Lindauer* és *Diepold*; *Orczy báró* házában pedig *M. A. Löwy* könyvkereskedése nyílt meg, és a sor még folytatható.

A kiadott könyvek többsége latin és német nyelvű volt, ezen csak a későbbi évtizedek változtattak. A *Mindenes Gyűjtemény* 1789-es évfolyamában olvasható kritika tehát még néhány éven át jogosnak volt mondható: „Valamig jó és tehetős Hazafiak, Kalmárok, Könyvkötők, vagy mások, ezt nagyobb városinkban el nem kezdik, addig nehezen fog boldogulni literaturánk: mert ha a Német Könyvárusokhoz beadattatnak is a Magyar Könyvek, tsak nem úgy járnak ott mint azok a tévelygő falusi borjúk, akik Város Gulyájába botorkáznak.”

Gazda István

Francia gyermekkönyvek Budapesten

Április 27 és 29 között gyermekkönyvek kiadásával, illusztrálásával és készítésével kapcsolatos programsorozatra került sor a budapesti Francia Intézetben. Magyar szakemberek bevonásával kerekasztal-beszélgetések folytak a francia gyermekkönyvek illusztrációiról, az ifjúsági irodalom fejlődéséről és an-

nak mai irányzatairól, a könyvkiadás kérdéseiről. A beszélgetéseket, amelyeket film- és diavetítéssel illusztráltak, *Christiane Clerc*, a párizsi Pompidou¹ Központ gyermekkönyvtárának vezetője és *Jean Claverie* illusztrátor, a lyoni Képzőművészeti Főiskola tanára vezette.

A francia ifjúsági irodalom fejlődéséről megtudhattuk, hogy Franciaországban a gyermekirodalom mintegy 10 éve nyert polgárjogot, addig „gettóba” volt zárva. Ma már az újságok, a rádió és a televízió egyaránt foglalkoznak a gyermekkönyvekkel, amelyek irodalmi rangot kaptak, és a legnevesebb francia szerzők jelentkeznek a gyermekirodalomban. Ez elsősorban a kiadóknak köszönhető, akik megadták az irodalmi alaphangot oly módon, hogy katalógusokból kikerestek régi történeteket és klasszikus meséket (mint például *Perrault*), és ezekhez neves illusztrátorokkal képeket készítettetek. Arra törekedtek, hogy a képek minél erőteljesebben érvényesüljenek a gyermekkönyvekben. Az írók és a grafikusok nagyon szorosan együttműködve, közösen hozzák létre a műveket, a kép és a szöveg csak együttesen értelmezhető, teljesen egymásba il-

Braun Tamás felvételei

leszkezik. A grafika nem csak kiegészítője, hanem szerves része a könyvnek. A borítók szinte reklámszerűek, mert a könyvkiadást kereskedelmi megfontolások is vezérik, de ez az irodalomban is gyümölcsözőnek bizonyult.

A szép, tetszetős és jó könyvek új közönséget vonzanak a piacra: a gyerekeket. A nagyobbaknak szóló ifjúsági könyvek és a felnőttkönyvek között már mind kevesebb a kü-

lönbség. A krimik itt is megjelentek és egy újfajta úgynevezett külvárosi nyelv. A kép és a szöveg gyakran olyan tartalmakat hordoz (alkoholizmus, kábítószer, elhagyott, elkallódott gyerekek stb.), amely eddig nem szerepelt a gyermekkönyvekben, s így sokkoló hatású, elsősorban a szülők körében.

Ezek a tendenciák a gyermekirodalomban az igényekre válaszolnak és egyszerre mind a gyerekek és a felnőtt egymáshoz való közelítését szolgálják. A gyermekirodalom így nem elzárt terület, hiszen az irodalmat a gyerekek és a felnőtt közösen hasznosítja, közösen olvashatja s az olvasottakat megbeszélheti. Az ismeretterjesztő irodalom nemcsak száraz ismeretterjesztés, hanem szórakoztatás is, célja a fogalmak pontosítása.

Szívet és szemet gyönyörködtető volt az a kiállítás, amely „Kalandozás a képek világában” címmel nyílt meg a programsorozathoz kapcsolódóan, és április 27-től május 12-ig lehetett megtekinteni. 60 eredeti illusztráció és mintegy 200 könyv adott ízelítőt a mai francia gyermekkönyv-termésről. Az itt kiállított könyvek a Francia Intézet könyvtárában maradnak. A könyvtár eddig is mintegy 30 ezer dokumentummal állt a franciául tudó, vagy éppen tanuló felnőtt és gyermeklakosság rendelkezésére.

Kerekes Pálné

Lapozgató

A **közművelődési dolgozókért** címmel jelent meg *Kajdi Béla* riportja a *Népművelés* 1988/1-es számában. A szerző a Közalkalmazottak Szakszervezetének titkárát, *Baloghné dr. Szöcs Klárát* kérte mikrofonja elé.

A beszélgetés kiindulópontja az a tény volt, miszerint a közművelődésben – levéltárakban, könyvtárakban, múzeumokban, művelődési otthonokban – dolgozók keresete általában ezer forinttal kevesebb, mint a „szocialista szektorban” dolgozóké, a szociális juttatásokban is jóval kevésbé részesülnek. Ez a kérdés természetesen nem ismeretlen az illetékes szervek számára, központi lehetőségek hiányában azonban egyelőre helyi, megyei bérfejlesztési lehetőségeket keresnek, együttműködve a szakszervezettel. A segítők, üdültetés, lakás-

hoz jutás és a kisnyugdíjak emelése érdekében már történtek bizonyos intézkedések, a helyzet azonban éppen nem kielégítő. Kiemelt gond, hogy mindeme nehézségek mellett a nem produktív ágazatokra váró felülvizsgálat, amely létszámcsökkentéseket eredményezhet a közművelődési szakmákban, ugyancsak tovább fokozhatja a méltán rossz szakmai közérzetet.

A szakszervezet tud ezekről a problémákról, s szándékában is áll felkészülni rájuk – ellenük –, a kérdés most már csupán az: módjában áll-e az államapparátustól független szervként eljárni a közművelődésben dolgozók érdekében, avagy sem? Mert ha nem, a jelképes fellépés ezúttal is többet árt, mint használ: elkendőzni segít inkább gondjainkat, semmint megoldani.

(A. R.)

Pótlások a lexikonokhoz az 1987. évről

Összeállításunk ugyanolyan rendszerű, mint a *Könyvtárosban* 1987 júniusában megjelent előzménye. Mivel a sajtó gyakran mellőzi a halálozás pontos helyének és napjának megjelölését, emiatt sok esetben mi is kénytelenek vagyunk körülbelüli adatot szerepeltetni: a megjelenés előtti nap dátumát, illetve a feltételezett helyet kérdőjellel. Ha a sajtó csak a temetés időpontját közli, akkor a hír megjelenésének keltét adjuk meg „előtt” megjegyzéssel. Máskor a halálozás helyeként – adat híján – a tágabb környezetet, országot nevezük meg.

Mivel összeállításunk – egy kivétellel – az 1987. évre vonatkozik, így az évszámot mellőzzük, csak a hónapot és a napot tüntetjük fel arab számmal.

Az adatok ellenőrzésében *Landerberger Istvánné* volt segítségünkre.

RÖVIDÍTÉSEK

†	Halálozás
BB	Balázs Béla-díj
BL	Biológiai lexikon. 1975–1978.
BRZL	Brockhaus–Riemann zenei lexikon. 1983–1985.
DKA	Díjasok és kitüntetettek adattára. 1984.
EF	Erkel Ferenc-díj
ÉM	Érdemes művész
FOL	Fejlődő országok lexikona. 1973.
HKI	A huszadik század külföldi írói. 1968.
JA	József Attila-díj
JM	Jászai Mari-díj
KBL	Koegler, Horst: Balett lexikon. 1977.
KK3	Ki kicsoda? 3. átd. kiad. 1975.
KK4	Ki kicsoda? 4. átd. kiad. 1981.
KKMF	Ki kicsoda a mai magyar filmművészetben? 1983.
KKZÉ	Ki kicsoda a magyar zenei életben? 1979.
KL	Kislexikon. 1968.
KM	Kiváló művész
LF	Liszt Ferenc-díj
MA	Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja
MÉ	Művész életrajzok. 1985.
MÉL	Modern építészeti lexikon. 1978.
MIL	Magyar irodalmi lexikon. 1963–1965.
MINL	Mindenki kislexikona. 1974.
MKL	Művészeti kislexikon. 1973.
ML	Művészeti lexikon. 1965–1968.
MM	Munkácsy Mihály-díj
MML	Munkásmozgalom-történeti lexikon. 2. jav., bőv. kiad. 1976.
MTAA	A Magyar Tudományos Akadémia almanachja, 1985. 1986.

ND	Nobel-díj
NKL	A Nobel-díjasok kislexikóna. 2. jav., bőv. kiad. 1985.
NL	Néprajzi lexikon. 1977–1982.
OL	Orvosi lexikon. 1967–1973.
PL	Pedagógiai lexikon. 1976–1979.
RF	Rózsa Ferenc-díj
RVL	Römpp vegyészeti lexikon. 1981–1985.
SL	Sportlexikon. 1985–1986.
SZKL	Színházi kislexikon. 1969.
SZOT	SZOT-díj
TMKK	Természettudományos és műszaki ki kicsoda? 1986.
TTL	Természettudományi lexikon. 1964–1968.
TTL7	Természettudományi lexikon. 7.; kiegészítő kötet. 1976.
ÚFL	Új filmlexikon. 1971–1973.
ÚML	Új magyar lexikon. 1959–1962.
ÚML7	Új magyar lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1972.
ÚML8	Új magyar lexikon. Kiegészítő kötet. 1962–1980. 1981.
ÚML KF	Új magyar lexikon. Kiegészítő füzet. 1983.
ÚL	Úrhajózási lexikon. 1981.
VKE	Világirodalmi kisenciklopédia. 1976.
VL	Világirodalmi lexikon. 1970–1986.
ZL	Zenei lexikon. 1965.

KIEGÉSZÍTÉSEK

- Agjéja † Új-Delhi, 4. 5? HKI, KK3–4, VKE, VL
- Ágoston László † Bp., 7. 15. MTAA
- Alfonzó (Markos József) † Bp., 5. 31. DKA, KK3–4, KKMf, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML8
- Alfrink, Bernardus Johannes † Nieuwewegen, 12. 17. KK3–4
- Allegret, Yves † Párizs, 1. 31. ÚFL
- Anna Margit KM DKA, KK3–4, MÉ, MKL, ML, ÚML8
- Anouilh, Jean † Lausanne, 10. 3. HKI, KK3–4, ÚML, VKE, VL
- Anquetil, Jacques † Rouen, 11. 18. KK4, MINL, SL
- Arató Pál † Bp., 2. 14. előtt ZL
- Arma, Paul † Párizs, 12. 2? BRZL, ZL
- Arnaud, Georges † Barcelona, 3. 6? VKE, VL
- Áron Nagy Lajos † Székesfehérvár, 1. 6. DKA, KK3–4, MÉ, MKL, ML
- Astaire, Fred † Los Angeles, 6. 22. KBL, KK4, ÚFL, ÚML8
- Bajomi Lázár Endre † Bp., 5. 17. MIL, ÚML8
- Balás Géza † Bp., 1. 31. MTAA
- Balázs József JA DKA, KK4
- Balázsovits Lajos ÉM KKMf, ÚFL
- Baldrige, Malcolm † Brentwood (Cal.), 7. 25. KK4
- Baldwin, James Arthur † Saint Paul de Vence, 12. 1. HKI, KK3–4, ÚML7–8, VKE, VL
- Balla Demeter ÉM DKA, KK4
- Baló László † Bp., 8. 7. KK3
- Balogh Géza JM SZKL
- Bánki László (1925) ÉM DKA, ÚML8
- Banó István † Bp., 3. 4. MTAA, NL, PL
- Banovich Tamás ÉM KKMf, ÚFL
- Baránszky-Jób László † Bp., 10. 12? MIL
- Barna Anci † Bp., 5. 13. előtt SZKL
- Barrow, Errol Walton † Bridgetown (Barbados), 6. 1. KK3–4
- Bársony Péter BB KKMf
- Barta József † Bp., 9. 4? DKA, KK3–4, KL, MTAA, TTL, ÚML
- Benedek György ÉM DKA, KK4
- Benedek Jenő † Bp., 7. 20? DKA, KK3–4, KL, MÉ, MINL, MKL, ML, ÚML
- Berencsi György (1913) † Szeged, 11. 20. MTAA, OL
- Berki Géza † Bp., 8. 4. KKZÉ
- Bessenyei György † Bp., 7. 24? MIL, MTAA
- Bódás János † Székesfehérvár, 5. 1. MIL
- Bodnár Erika ÉM DKA, KK4, KKMf, ÚFL
- Bodonyi Anikó † Bp., 12. 16. KKZÉ
- Bognár Géza † Bp., 2. 7. DKA, KK3–4, KL, MINL, MTAA, TTL, ÚML
- Bolmányi Ferenc ÉM MKL, ML
- Bor József EF DKA, KK4

Borbély Pál RF SL
 Borg, Arne † Stockholm, 11. 10? KK3,
 MINL, SL
 Bozsó János MM MÉ, ML
 Bölcs István BB ÚFL
 Brattain, Walter Houser † Seattle (Wash.), 10.
 13. KK3-4, NKL, TTL, ÚML7-8
 Broda, Hans Christian † Bécs?, 2. 2? KK3-4
 Broglie, Prince Louis-Victor de † Louvecien-
 nes, 3. 19. KK3, KL, MINL, NKL, TTL,
 ÚML
 Brown, Clarence † Santa Monica (Cal.), 8. 17.
 ÚFL
 Brutyó János † Bp., 1. 10. KK3-4, MML,
 ÚML
 Caldwell, Erskine Preston † Paradise Valley
 (Ariz.), 4. 12? HKI, KK3-4, KL, ÚML,
 VKE, VL
 Casey, William Joseph † Glen Cove (N. Y.),
 5. 6. KK4
 Chamoun, Camille † Bejrút, 8. 7. FOL,
 KK3-4
 Cochet, Henry Jean † Párizs, 4. 2. MINL, SL
 Cseres Tibor MA DKA, KK3-4, MIL, ÚFL,
 ÚML, VKE
 Csillagné Gál Judit † Bp., 12. 30. MTAA
 Csonka Pál † Bp., 11. 28. előtt DKA, KK3-4,
 MÉL, MTAA, TMKK, TTL, ÚML7-8
 Csukás István JA DKA, KK4, MIL

Czobor Ágnes † Bp., 1. 21. ML
 Darvas Árpád ÉM DKA, KK4, MKL, ML
 Dávid László † Amszterdam, 11. 12. MTAA
 Deme László SZOT DKA, MTAA, ÚML8
 Dénes Zsófia † Bp., 1. 22. KK3, MIL, ÚML
 Dercsényi Dezső † Bp., 6. 22? DKA, KK3-4,
 MKL, ML, MTAA, ÚML
 Dévai Nagy Kamilla LF KKMZ
 Dömötör Tekla (Dobrovits Aladárné) † Bp.,
 11. 16? MIL, MTAA, NL, ÚML8
 Draper, Charles Stark † Cambridge (Mass.),
 7. 25. KK4, ÚML8, ÚL
 Drummond de Andrade, Carlos † Rio de Ja-
 neiro, 8. 17. VKE, VL
 Durkó Zsolt KM BRZL, DKA, KK3-4,
 KKZÉ, ÚFL, ÚML8, ZL
 Eckhardt Mária EF BRZL, KKZÉ
 Efosz (Jefrosz), Anatolij Vasziljevics †
 Moszkva, 1. 13. KK4, SZKL, ÚFL
 Elek Judit BB KKMZ, ÚFL
 Élesdy István † Bp., 9. 25. MÉ, MKL, ML
 Engel Gábor † Bp., 6. 29. MTAA
 Erdőss Pál BB KKMZ
 Faragó Vilmos RF DKA, KK4, ÚML8
 Farkas István ÉM KKZÉ
 Félegyházi László † Bp., 1. 12. előtt KK4,
 MKL, MÉ, ML
 Fenyő István (1917) † Bp., 7. 28. MTAA,
 TMKK, TTL7
 Fialovszky Lajos † Bp., 3. 17. MTAA, TTL,
 ÚML7-8
 Ficsek Ferenc † Pécs, 7. 29? KKMZ
 Ford, Henry, II. † Detroit (Mich.), 9. 29.
 KK3-4
 Fortner, Wolfgang † Heidelberg, 9. 5. BRZL,
 KK3-4, ÚML7, ZL
 Fosse, Bob † Washington, 9. 23. KK4
 Földi Zoltán † Bp., 3. 7. előtt BL, DKL,
 KK3-4, KL, MINL, MTAA, OL, RVL,
 TTL, ÚML
 Földvári Aladár † Bp., 12. 12. KK3-4, MML
 Friedmann Endre RF DKA, KK4
 Friedrich Ádám ÉM BRZL, KKZÉ
 Fröhlich, Gustav † Lugano, 12. ? ÚFL
 Frydenlund, Knut † Oslo, 2. 26. KK3-4,
 ÚML8
 Fülöp Ferenc (táncos) † Bp., 1. 10. előtt DKA
 Gábor Pál † Róma, 10. 21. DKA, KK4,
 KKMZ, ÚFL
 Gácsi Mihály † Zalaegerszeg, 2. 5. DKA,
 KK4, MÉ, MKL
 Gálvölgyi János ÉM DKA, KK4
 Garai Gábor † Bp., 9. 9. DKA, KK3-4, KL,
 MIL, MINL, ÚML, VKE

- Garamkövesdi Szabó László † Bp., 10. 19. MIL
- Gazdag Erzsébet † Szombathely, 2. 9? DKA, KK4, MIL
- Gellért Gábor † Bp., 2. 10. MIL
- Gergely Ágnes JA DKA, KK4, ÚML8
- Gerhardsen, Einar Henry † Lilleborg, 9. 19. KK3-4, KL, MML, ÚML
- Gerzson Pál ÉM DKA, KK3-4, MÉ, MKL, ML
- Goldfinger Ernő † London, 11. 15. KK4, MÉL
- Gorjanc Ignác † Jászberény, 2. 10. DKA, KK4
- Gothár Péter BB KKMf
- Greene, Hugh Carleton † London, 2. 19? KK3-4
- Gregor József SZOT BRZL, DKA, KK3-4, KKZÉ, ÚML8
- Gross Arnold ÉM DKA, KK3-4, MÉ, MKL, ML, ÚML8
- Guttuso, Renato † Róma, 1. 18. KK3-4, KL, MKL, ML, ÚML
- Gyarmathy Livia ÉM DKA, KK4, KKMf, ÚFL
- Gyöngyössi Andor † Bp., 9. 26. előtt MTAA
- Hajdú Júlia † Bp., 10. 23? KKZÉ, ZL
- Hajnal Gábor † Bp., 1. 26. DKA, KK4, MIL, ÚML8
- Hajnal Gabriella KM DKA, KK4, MKL, ML
- al-Hakim, Taufik † Kairó, 7. 26. HKI, KK3-4, ÚML8, VKE, VL
- Haraszty Árpád † ?, 9. 1. BL, DKA, KK4, MTAA
- Harsányi Gábor JM DKA, KK4, KKMf, ÚFL
- Hartai László † Bp., 8. 16. MTAA
- Hatvani József † Bp?, 7. 13? DKA, KK4, MTAA
- Hayworth, Rita † New York, 5. 15. KK3-4, KL, MINL, ÚFL, ÚML
- Háznagy András † Szeged, 11. 7. MTAA
- Heifetz, Jascha † Los Angeles, 12. 11. BRZL, KK3-4, KL, MINL, ÚML, ZL
- Hekhamaneshi Keykhosrow † Bp., 1. 13. MTAA
- Heller, Walther Wolfgang † Seattle (Wash.), 6. 15. KK3-4
- Henz, Rudolf † Bécs, 2. 11. VL
- Héra Zoltán † Bp., 2. 8? DKA, KK3-4, MIL, ÚML8
- Herczegh Márton † Bp., 7. 24. MTAA, TMKK
- Herman, Woody † Los Angeles, 10. 30? BRZL, ZL
- Herwerth József † Bp., 9. 13. MÉ
- Hess, Rudolf † Nyugat-Berlin, 8. 17. ÚML
- Hidas Frigyes ÉM BRZL, DKA, KK4, KKZÉ, ÚFL, ÚML8, ZL
- Holczinger László † Bp., 1. 2. MTAA
- Homm Pál † Bp., 7. 10. előtt DKA, KK3-4, KKZÉ, SZKL
- Horn Dezső † Bp., 1. 29. előtt ÚML7
- Horváth Gyula (1930) ÉM DKA, KK3-4, KKMf, MINL, SZKL, ÚFL
- Horváth Márton † Bp., 6. 8? MIL, MML, ÚML8
- Hörbiger, Attila † Bécs, 4. 27. KK3-4, KL, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML
- Hunya István † Bp., 4. 24? KK3-4, MIL, MML, ÚML
- Huston, John † Newport (R. I.), 8. 28. KK3-4, ÚFL
- Huszár Lajos † Bp., 12. 23? ML, MTAA, ÚML8
- Iljinszkij, Igor Vlagyimirovics † Moszkva, 1. 16? KK3-4, MINL, SZKL, ÚFL
- Imecs Béla † Bp., 6. 30. előtt MIL
- Inselt Katalin † Bp., 5. 6. KKZÉ, ZL
- Ispánki József ÉM MÉ, ML
- Jákó Vera † Bp., 11. 18. KKZÉ
- Jancsovics Antal LF BRZL, KKZÉ
- Jandó Jenő (1952) ÉM BRZL, DKA, KK4, KKZÉ, ÚML8
- Jensen, Jörgen † Dánia, 4. 13. KK4
- Jochum, Eugen † München, 3. 26. BRZL, KK3-4, ZL
- Jonathan, Joseph Leabua † ?, 4. 6? FOL, KK3-4
- Kabalevszkij, Dmitrij Boriszovics † Moszkva, 2. 17. BRZL, KK3, KL, ÚFL, ÚML, ZL (ÚML8: tévesen † 1979.)
- Kádár Béla (1919) † Debrecen, 9. 30. előtt MTAA
- Kalász Márton JA DKA, KK4, MIL, ÚML8
- Káldy Zoltán † Bp., 5. 17. KK3-4, ÚML, KF
- Kálmán Éva ÉM DKA, KK4
- Kalmár Magda KM BRZL, DKA, KK4, KKZÉ, ÚML8
- Karami, Rasid Abdul Hamid † Bejrút, 6. 1. FOL, KK3-4
- Kardos László † Bp., 2. 3? DKA, KK3-4, KL, MIL, MINL, MTAA, ÚML
- Kaye, Danny † Los Angeles, 3. 3. KK3-4, ÚFL
- Keleti Éva ÉM DKA, KK4
- Kemény Henrik ÉM DKA, SZKL

Kentner Lajos † Nagy-Britannia, 9. 23?
BRZL, KK3-4, KL, ÚML, ZL
Kerekes István † Bp., 10. 9. DKA, KK4
Klivényi Ferenc † Szeged, 11. 25. MTAA
Kocsár Miklós ÉM BRZL, DKA, KK4,
KKZÉ, ÚML8, ZL
Kocsis Albert ÉM BRZL, DKA, KK3-4,
KKZÉ, ÚML8, ZL
Kocsis István (1940) JA KK4
Kolmogorov, Andrej Nyikolajevics † Moszk-
va, 10. 20. KK3-4, KL, MTAA, TTL,
ÚML
Koltai Róbert SZOT DKA, KK4, KKMf
Koltai Tamás JM SZKL
Koós Iván KM DKA, KK3-4, SZKL
Kovács Ervin † Bp., 10. 2. MTAA
Kovács József † Bp., 3. 29. KK3, SL
Kovács Tibor (1914) † Bp., 3. 9. MTAA
Kozák László ÉM DKA, KK4, KKMf,
SZKL, ÚFL
Kroó György MA BRZL, DKA, KK3-4,
KKZÉ, MTAA, ÚML8, ZL
Kulin István † Bp., 12. 31. MTAA
Kun Szilárd † Bp., 9. 2? SL
Lardinois, Petrus Josephus † Utrecht, 7. 16.
KK3-4
László Endre † Bp., 12. 27. SZKL
Laurence, Margaret † Torontó, 1. 6? VL

Lengyel Dénes † Bp., 7. 19. MIL
Le Roy, Mervyn † Hollywood (Cal.), 9. 13.
ÚFL
Levi, Primo † Torino, 4. 11. VL
Ligeti Lajos † Bp., 5. 24. DKA, KK3-4, KL,
MIL, MINL, MTAA, ÚML
Lorenz, Peter † Nyugat-Berlin, 12. 8. KK4
Loy Árpád † Dunaújváros, 5. 6. előtt DKA,
KK4
Lubik Hedvig ÉM BRZL, DKA, KK4,
ÚML8
Lukács István † ?, 1986. 12. ? MTAA
Lukács József (1922) † Bp., 1. 7. DKA,
KK3-4, MTAA, ÚML8
Lux János † Bp., 8. 15. KK4
MacLean, Allan Campbell † München, 2. 2.
VL
Makai Endre (1915) † Bp., 11. 8. DKA,
KK3-4, MTAA, TTL, ÚML7-8
Malik, Charles † Bejrút, 12. 28. KK3
Mamoulian, Rouben † Los Angeles, 12. 8.
ÚFL
Marvin, Lee † Tucson (Ariz.), 8. 29. KK4,
ÚFL
Masson, André † Párizs, 10. 28. KK3-4,
MKL, ML, ÚML7-8
Máté András KM DKA, KK3-4, MKL, ML
McLaren, Norman † Montreal, 1. 26. ÚFL
Mestyán Tibor ÉM DKA, KK4, KKMf,
ÚFL
Mezey Artur † Bp., 6. 4. ML
Mihályfi Imre KM DKA, KK3-4, KKMf,
ÚFL, ÚML8
Mikes György (1912) † London, 8. 30. MIL
Mikó András KM BRZL, DKA, KK3-4,
KKZÉ, MINL, SZKL, ÚML7-8, ZL
Mócsy András † Bp., 1. 20. DKA, KK3-4,
MIL, ML, MTAA, ÚML7-8
Molnár István † Bp., 6. 3? DKA, KBL, KK4,
NL, ÚML
Moore, Gerald † Buckinghamshire, 3. 13.
BRZL, KK4, ZL
Morvay József † Szeged, 11. 8. MTAA
Muche, Georg † Lindau am Bodensee, 3. 26.
MKL, ML, ÚML7
Mycielski, Zygmunt † Lengyelország, 8. 5.
ZL
Myrdal, Karl Gunnar † Stockholm, 5. 17.
KK3-4, MTAA, NKL, ÚML
Nacsády József † Szeged, 9. 6. MIL, MTAA
Nádas Gábor † Bp., 2. 8. KKZÉ
Nádas Marcella † London, 10. 16. KBL,
ÚML8
Nagy Anna JM KKMf, SZKL, ÚFL

- Nagy Zoltán (1916) † Bp., 3. 19. előtt DKA, KK4, MÉ, MKL, ML
- Nagy Zoltán (1927) † Bp., 1. 20. MTAA
- Narain, Radzs † India, 1. 5. előtt KK4
- Negri, Pola † San Antonio (Tex.), 8. 1. KL, ÚFL, ÚML
- Németh Lajos MM KK3, MIL, MKL, ML, MTAA, ÚML7-8
- Németh Sándor (1942) KM DKA, KK4
- Nezvál Ferenc † Bp., 11. 26. KK3-4, MML, ÚML
- Nógrádi Róbert ÉM DKA, KK4, SZKL
- Noszkay Aurél † Bp., 1. 9. BL, DKA, KK3-4, MTAA, OL, TTL, ÚML7-8
- Nyekraszov, Viktor Platonovics † Párizs, 9. 3. HKI, KK3-4, VKE, VL
- Nyiregyházi Ervin † Los Angeles, 4. 13. BRZL, ZL
- Nyisztor György † Elek, 12. 3. KK4
- Oelmacher Anna ÉM ML
- Oldal Endre † Bp., 8. 31. DKA, KK4
- Ondra, Anny † Hollenstedt, 3. 1. ÚFL
- Ormos Gerő † Szeged, 12. 20? MIL
- Osztetzky Tamás † Bp., 2. 21. előtt MTAA
- Page, Geraldine † New York, 6. 22. előtt ÚFL
- Pándi Pál † Bp., 1. 19. DKA, KK3-4, MIL, MTAA, ÚML
- Pap Ferenc BB KKMF
- Pap Vera JM KKMF
- Patat Pál † Bp?, 12. 24. MTAA
- Pécsi Ildikó KM DKA, KK4, KKMF, SZKL, ÚFL
- Perényi Eszter LF BRZL, KKZÉ
- Pogány Judit ÉM DKA, KK4, KKMF
- Polgár Géza † Miskolc, 3. 17. DKA, KK4, KKMF, SZKL
- Possonyi László † Bp., 8. 4. MIL
- Pre, Jacqueline du † London, 10. 19. BRZL
- Rajkin, Arkagyij Iszaakovics † Moszkva, 12. 19-20? KK3-4, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML7-8
- Reich Károly MA DKA, KK3-4, MÉ, MKE, ML, ÚML7-8
- Réti Csaba ÉM DKA, KK4, KKZÉ, ÚML8
- Révész Mária † Bp., 12. 31. előtt DKA, KK4
- Rich, Buddy † Los Angeles, 4. 2. BRZL
- Roca Caldeiro Blas (Blas-Roca) † Havanna, 4. 25. KK3-4, MML, ÚML
- Rodolfo (Gács Rezső) † Bp., 1. 25. DKA, KK4, MINL, SZKL, ÚML8
- Rózsa János ÉM DKA, KK4, KKMF, ÚFL
- Sándor János (1937) ÉM DKA, KK3-4, SZKL
- Sándor Pál (1939) KM DKA, KK4, KKMF, ÚFL, ÚML8
- Sára Sándor KM DKA, KK3-4, KKMF, ÚFL, ÚML7-8
- Schiffer Pál ÉM DKA, KK4, KKMF, ÚFL
- Schrammel Imre ÉM DKA, KK3-4, MKL, ML, ÚML8
- Scott, Randolph † Los Angeles, 3. 2. ÚFL
- Segovia, Andrés † Madrid, 6. 2. BRZL, KK3-4, KL, MINL, ÚML, ZL
- Seregi László (1928) ÉM DKA, KK3-4, SZKL
- Seres István † Bp., 3. 21. KKZÉ
- Sinkó László KM DKA, KK4, KKMF, SZKL, ÚFL, ÚML KF
- Sirk, Douglas † Tessin, 1. 14. ÚFL
- Soames, Lord Christopher † Hampshire grófság, 9. 16. KK4
- Solow, Robert Merton Közgazdasági ND KK4
- Soós Gyula † Bp., 3. 12. ML
- Staiger, Emil † Horgen, 4. 28. KK3-4, ÚML8
- Streich, Rita † Bécs, 3. 20. BRZL, KK3-4, ZL
- Streit, Josef † NDK, 7. 3. KK3-4
- Sudlik Mária ÉM BRZL, DKA, KK3-4
- Sulyok Mária † Bp., 10. 19? DKA, KK3-4, KKMF, KL, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML
- Szabó Bálint SZOT MTAA
- id. Szabó István (1903) SZOT DKA, KK3-4, MKL, ML, ÚML7-8
- Szabó János (1931) † Bp., 9. 7. előtt KKZÉ
- Szabó T. Attila † Kolozsvár, 3. 3. KK3-4, MTAA, NL, ÚML8
- Szakcsi Lakatos Béla LF BRZL, KKZÉ
- Szalay Sándor † Debrecen, 10. 11. DKA, KK3-4, KL, MINL, MTAA, TTL, ÚML
- Szárász György † Bp., 12. 29. DKA, KK4, ÚML8
- Szebenyi Péterné † Bp., 4. 27. MTAA, PL
- Szegedi Vargha Lászlóné † Bp., 5. 20. SL
- Szekeres Károly ÉM DKA, KK4, MKL
- Szélpál Árpád † Sceaauz, 4. 9? MIL
- Szepesi Gusztáv † Tatabánya, 6. 10. előtt SL
- Sziklay László † Bp., 6. 15. DKA, MIL, MTAA, ÚML
- Szilágyi Bea † Bp., 10. 2. SZKL
- Szilágyi Tibor KM DKA, KK4, KKMF, ÚFL
- Szingh, Csaran † Új-Delhi, 5. 29? KK4
- Szlovák György † Bp., 6. 29. MÉ, ML
- Szoboszlay Sándor KM DKA, KK4, KKMF, SZKL
- Szombathy Viktor † Bp., 8. 12? MIL, ÚML8
- Szondy Éva † Bp., 6. 22. MTAA
- Szónyi G. Sándor SZOT DKA, KK3-4, KKMF, ÚFL, ÚML8

- Szörényi Erzsébet † Bp., 5. 16. MTAA, TTL, ÚML7
 Szurdi István † Bp., 6. 4. KK3–4, KL, MINL, MML, ÚML
 Takács Gábor ÉM DKA, KK4, KKMF, ÚFL
 Tamássy Zdenkó † Bp., 6. 9? BRZL, DKA, KK4, KKZÉ, ÚFL, ZL
 Tatay Sándor SZOT DKA, KK3–4, MIL, ÚML
 Taylor, Maxwell Davenport † USA, 4. 21? KK3
 Telegdi Polgár István † Bp., 7. 3. MIL
 Telegdy Kováts László † Bp., 5. 11. KK3, MTAA, TTL, ÚML
 Ternovszky Béla ÉM KKMF, ÚFL
 Thierry Árpád JA DKA, KK4, MIL, ÚML8
 Tóth István (1913) SZOT MIL
 Tóth Judit JM KKMF, SZKL, ÚFL
 Tóth Valéria SZOT MÉ
 Tőke János † Kemenesszentmárton, 2. 28. előtt DKA, KK4
 Török Győző † Bp?, 4. 16? SL
 Török Péter † Bp., 9. 20. SL
 Törzs Éva † ?, 4. 8? ML
 Trócsányi Zsolt † Bp., 8. 23. MIL, MTAA, ÚML7–8
 Turay Ida ÉM KKMF, SZKL, ÚFL
 Udvary Pál † Bp., 9. 5. MÉ, ML
 Ulrich, Franz Heinrich † NSZK, 3. 16. KK4
 Ungár Imre † Bp., 3. 25. MTAA
 Ürögdi György † Bp., 1. 14. MTAA
 Vajda Endre † Bp., 12. 6. MIL
 Vajda István (1926) † Bécs, 3. 18. MIL
 Vajkai Aurél † Bp?, 12. 5. előtt MIL, MTAA, NL
 Valkó Iván Péter † Bp., 11. 21. előtt MTAA, TMKK, TTL, ÚML7–8
 Vámos Endre † Bp., 8. 18. előtt MTAA, TMKK
 Váradi Hédi † Bp., 4. 11. DKA, KK3–4, KKMF, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML7–8
 Varga Tamás † Bp., 11. 1. DKA, KK4, MTAA, PL
 Vargha Miklós † Szeged, 8. 4. MTAA
 Vastagh Gábor † Bp., 4. 24. előtt MTAA, TTL, ÚML7–8
 Verebes Károly † Bp., 12. 8? SZKL
 Vészi Endre † Bp., 7. 9. DKA, KK3–4, MIL, ÚML, VKE
 Vincze András † Szeged, 10. 19. MÉ
 Vitézy László SZOT DKA (helytelenül Vitéz Lászlóként), KK4, KKMF
 Vitray Tamás KM DKA, KK3–4, ÚML8
 Wallner Emil † Bp., 10. 2. MTAA
 Warhol, Andy † New York, 2. 22. KK3–4, MKL, ML, ÚFL
 Weinträger Adolf † Baja, 12. 22. előtt MÉ
 Wittig, Georg † Heidelberg, 8. 26. KK3–4, NKL, RVL, ÚML8
 Yourcenar, Marguerite † Maine állam (USA), 12. 18. ÚML7, VKE
 Zákány Antal † Szabadka, 2. ? MIL
 Zempléni Mária LF BRZL, KKZÉ
 Zsigray Julianna † Kiskunhalas, 2. 25. előtt MIL, ÚML

ADATKÖZLÉS

A tájékoztatás megkönnyítése végett a lexikonokban nem szereplő néhány ismertebb személyről is közlünk adatokat:

- Ábel Olga író, újságíró † Bp., 12. 10.
 Ádám Emil karnagy † Bp., 2. 10
 Arias, Oscar Costa Rica-i államfő Béke ND
 Bednorz, Johannes Georg nyugatnémet fizikus Fizikai ND
 Behyna Károly televíziós szerkesztő † Bp., 4. 11.
 Belon Gellért c. püspök † ?, 5. 23.
 Besse Miklós színművész † Bp., 12. 17. előtt
 Bodnár Sándor rendező † Bp., 11. 15?
 Bogdánfi Sándor jugoszláviai magyar író † Újvidék, 1. 26.
 Borbásné Németh Valéria textilművész † Bp., 6. 12. előtt
 Brodsky, Joseph amerikai költő Irodalmi ND
 Burger Ferenc grafikusművész † Bp., 1. 24. előtt
 Cram, Donald J. amerikai kémikus Kémiai ND
 Csala István volt földművelésügyi miniszter † Cegléd, 3. 21.
 Csathó Andorné Galgóczi Mária operaénekesnő † Bp., 3. 19.
 Csiszár Imre rendező ÉM

Csorba András romániai magyar színész † Marosvásárhely, 8. 28. előtt
 Domokos János, az Európa Kiadó igazgatója † Bp., 7. 23?
 Faludy László színművész ÉM
 Fellegi Teri színművész † Bp., 9. 25.
 Feszty István képzőművész † Ógyalla, 1. 25.
 ifj. Frólich József motorcsónak-versenyző † Krk-sziget, 9. 27.
 Gombos Károly iparművészet-történész † Bp., 1. 31. előtt
 Gyömrői Edit pszichológus † London, 2. 10.
 Horváth Zoltán Zsigmond kritikus † Bp., 5. 8. előtt
 Iszlainé Merkovszky Erzsébet bibliográfus † Bp., 1. 26.
 Jászai Károly (Jehuda Dan) társadalomtudós † Jeruzsálem, 3. 30
 Kárpáti Gitta bábszínész † Bp., 12. 9?
 Kiss György edző, volt atléta † Tatabánya, 6. 27.
 Knapp Oszkár festőművész † Bp., 8. 6.
 Kőmives Imre diplomata † ?, 3. 2?
 Kövendi Judit író, újságíró † Bp., 5. 25.
 Légrády Sándor festő, grafikusművész † Bp., 7. 15.
 Lehn, Jean-Marie francia vegyész Kémiai ND
 Lovass Pál újságíró † Bp., 11. 3.
 Major Ákos ügyvéd, volt népbíró † Bp., 6. 10. előtt
 Makai Zsuzsa nemzetközi sakkmeister † Bp., 5. 12.
 Mécs G. László újságíró † Bp., 8. 28.
 Müller, Karl Alexander svájci fizikus Fizikai ND
 Nadas Gábor zeneszerző † Bp., 2. 8.
 Nyerges Béla festőművész † Bp., 5. 23.
 Papi Lajos szobrászművész † Kisújszállás, 2. 10.
 Pedersen, Charles J. amerikai vegyész Kémiai ND
 Perényi Sándor zeneművész † Bp., 2. 22.
 Petneki Jenőné Petrich Katalin festő, grafikusművész † Bp., 4, 17. előtt
 Petrovich Ede történész † Pécs, 1. 11.
 Póka György c. püspök † Szombathely, 3. 3?

Rockenbauer Pál televíziós szerkesztő † Bp., 12. 2?
 Róssa László zeneszerző SZOT
 id. Rózsa Árpád gordonkaművész † Bp., 8. 26. előtt
 Schwott Lajos grafikusművész † Bp., 8. 14.
 Simonyi Magda színművész † Bp., 2. 18. előtt
 Szabadi Edit táncművész ÉM
 Szederkényi Ervin irodalomtörténész, szerkesztő † Pécs, 2. 21. és JA
 Szombath Béla festőművész † Bp., 5. 13. előtt
 Tessényi János operaénekes † Washington, 8. 19.
 Tonegava Szuszumu japán orvos Orvosi ND
 Varga-Móricz Ida szobrászművész † Bécs, 8. 13.
 Várnai György iparművész † Bp., 3. 18.
 Vedres György építész † Bp., 1. 29. előtt
 Vidó János színművész † Bp., 10. 2.

Gyuris György

KÉRÉS A SZERZŐKHÖZ

A Könyvtárosnak szánt írásokat oldalanként 26 sorral, soronként 58 leütéssel kérjük gépelni. A kézirat végén, illetve a fényképekhez csatolt kísérőlevélben kérjük feltüntetni a szerző nevét, személyi számát, lakáscímét, munkahelyi beosztását és munkahelyének címét. . . . Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Podmaniczky-díjat kapott Kovács Emil, a devecseri kastélykönyvtár igazgatója

Podmaniczky Frigyes báróról, a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnökéről, a Budapestért oly sokat tett, a városzépítésért saját vagyonát is feláldozó politikusról és íróról, *Krúdy* „legszabályosabb gavallér”-járól nevezték el azt az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium által alapított díjat, amelyet a városzépítésben, műemlékvédelemben, környezetünk szebbé, esztétikusabbá, célszerűbbé és emberszabásúbbá tételében kiemelkedőt alkotók kaphatnak meg. 1988. május 10-én – a könyvtárosok közül először – *Kovács Emil*, a Devecseri Nagyközségi Könyvtár igazgatója vehette át a szép kitüntetést, a Podmaniczkyt ábrázoló remek bronzplakettet *Somogyi László* miniszter kezéből, *Ráday Mihály*, a televízióból mindenki által ismert, fő-fő magyar városvédő jelenlétében. A méltató szavakat *Ráday Mihály* mondta, egy-egy bővített mondatban ismertette a kitüntetettek érdemeit. Talán nem az elfogultság mondatja velünk, hogy a legmelegebb szavakat *Kovács Emil* kapta ezúttal.

Az ő személyében olyan embert ért a megtisztelő kitüntetés, aki egyszerre alkotott maradandót, kiemelkedően értékeset – mint a díj indoklásából kiderült – a hazai műemlékvédelem, értékmegőrzés és állagmegóvás, településalakítás terén, valamint legszűkebb szakmánk vonatkozásában is. A *Könyvtáros* annak idején (az 1987/1-es számában) részletesen bemutatva, mi is történt Devecseren. A ritka történelmi és művészi értékű várkastély, az 1400-as évek kúriája, amely később, *Csoron András*

építettő buzgalmából vált kastéllá, hogy azután az *Esterházyak* birtokába kerüljön (ők építették át többször is, és laktak egészen 1945-ig), a felszabadulás után „ebek harmincadjára” jutott. A hagyományos magyar kastélysrstól az mentette meg, hogy a helyi és megyei vezetés, éppen *Kovács Emil* áldozatos ügyködése, agitációja, szívós munkája folytán úgy döntött, legyen a kastélyból könyvtár. Mint az esemény méltatója a *Könyvtárosban* írta: „Kovács Emilnek a vállalkozás során nemcsak, sőt talán nem is elsősorban a szakkérdések sokaságá-^v! kellett szembenéznie, nemcsak a könyvtárszervezési, könyvtárberendezési alapelveket kellett összhangba hoznia a kastély adottságaival, lehetőségeivel és korlátaival, de keményen meg kellett küzdenie azokkal is, akik úgy vélték – nem kevesen akadtak ilyenek –, hogy felesleges könyvtárat csinálni egy kiemelkedő jelentőségű műemlékből, s ekkora teret adni egy mégiscsak »falusi« könyvtárnak. Meg kellett küzdenie az építőkkel, a berendezőkkel, a könyvtár szempontjai iránt oly kevésbé érzékeny kivitelezőkkel is. A küzdelem, nem utolsósorban a megye MSZMP bizottsága első titkárának, *Gyuricza Lászlónak* a magyar könyvtárügyben szinte példátlan megértése és »melléállása« miatt, győzelemmel végződött”.

A Podmaniczky-díj elsősorban annak a *Kovács Emil*nek jutott, akinek gondja volt arra, hogy a kastély külső- és belsőépítészeti hitelességgel, régi fényében álljon helyre. Annak, aki büszkén nyilatkozta: „A restaurálással, műemléki értékek feltárással pedig visszaállíthatóvá

vált a várkastély régi hangulata: eredeti formájukban láthatók a tölgyfából készült ajtók, ablakok, a díszes kazetták, famennyezetek, a lépcsőház a párját ritkító faragott falépcsőkkel, reneszánsz és barokk kandallókkal, amelyek a 15. és 19. század elején készültek korabeli angol kastélyok mintájára”. Mi azonban azt a *Kovács Emilt* is ünnepeljük kitüntetése alkalmából, aki korábbi remek könyvtári munkájával „kiérdemelte”, lehetővé tette, hogy a kastély kapcsán egyáltalán felmerüljön a könyv-

tárra változtatás gondolata, aki kiváló könyvtári állományával, szerteágazó szolgáltatásaival becsábította a kastélyba a község – és a meszebb vidékek – olvasóit, könyvtárhasználóit.

Megint öt idézzük: „A kastély évszázadokon keresztül... rejtélyes és idegen világ volt, ahova csak nagyon keveseknek volt módjuk belépni. Most mindenkinek, a hét minden napján nyitva áll.”

A kitüntetettnek melegen gratulálunk.

Reguliné dr. Ágner Mária (1932–1988) halálára

Kedves Mari! – szólitanálak, de csak az emlékezeted szólítgatom magamban, hiszen „Te már seholse vagy”. Seholse – vallom öreg materialistaként, csak bennünk, akik ismerünk. És sokan ismertünk Téged, hiszen barátkozó és barátságépítő ember, kolléga voltál, nem kevésbé (a *Könyvtáros*ba írt cikkeid is tanúskodnak róla) elkötelezett olvasószolgálatos, aki a t. Somogyi Könyvtári Olvasó üdvét olyan komolyan vetted, mint választott hitedet, a marxizmus-leninizmust és annak megvállalásaként felvett párttagságodat. Fő műved, a *Föld és Ég* című valláskritikai és -történeti bibliográfia sem más, mint hitvallás.

Egyszerre lenni Máriának (Igét igenlőnek) és Mártának (gondoskodónak, kétszeresen is, a köz és a család számára egyaránt annak) kegyetlen megpróbáltatás minden asszony számára. Hát még ha a Te téridődet vesszük, az „ántivilág” utolsó évtizedét, a második világháborút, az ötvenes éveket, 1956-ot, a korántsem problémátlan közmegegyezést, mostani társadalmi válságunk régóta húzódását. Hát ha még ehhez hozzátesszük: Te az egyszerre Máriának és Mártának lenni funkciót mindig és mindenütt az abszolút tökélyre törekvően akartad ellátni.

Te a Sorsot, az Istent (mindegy, melyik szót használjuk) hívtad ki magad ellen, és Ő a kihívást elfogadta: családod halálesetek és válás révén csonkult meg, egészséged – ennek is immár tizenvalahány éve – szép és nagyon emberi szellemed felől kezdetett ki. S Te – mondhatni: mindvégig – nem adtad meg magad ennek a kikezdésnek sem. Hullámvöl-

gyeidet követően újra és újra talpraálltál: egyetemi doktorátust szereztél, repertorizáltad a *Könyvtárost*, bibliográfiákat készítettél, legtöbbször nem megrendelésre, hanem kiválóságok – például *Illés Endre*, *Sötér István* – iránti tiszteletből, igen, mert az értékek elismerése, az irántuk érzett alázat is hibátlanul megmaradt Benned.

Jártál volna-e így, ugyanígy jártál volna-e, ha a számodra adott téridőben nem lett volna annyi gyalázatosság is, mint amennyi volt? Meglehet, mivel őseink akart-akaratlan biológiai vétségeiről olyan keveset tudunk. Mégis: az általad megtett út és megélt idő diabolikus paraméterekig nyúzó próbapad volt, olyan Prokrasztész-ágy és spanyolcsizma, amelybe időnek előtte kellett belehalnod.

Az egyetemre szürke szoknyácskában és világoskék, kockás barchent ingblúzban jártál a legtöbbször. Arcodat rakoncátlanul göndör, bronz frizura keretezte. Időnként eufóriás Mária-változatát mutattad: viták, eszmélkedések, tanulmányaid révén akkoriban cseréltél hitet, az örököltből akkoriban tértél át a választottra. Időnként pedig (majdnem minden nap) igyekvő Márta-arcod is láthattam, miközben a nagymamád csomagolta főzőkolbászos-margarinos szendvicskédet későbbi férjed és köztem osztottad meg. Hogy Te mit tizóraiztál, az Isten tudja. Nem figyeltünk rá. Éhesek voltunk.

Így őrizlek meg emlékeimben. Nyugodj – kívánom számodra egyetlen biztosan megvalósuló kívánságomként. Híved:

Futala Tibor

Az égerszögi olvasókör működése 1905 és 1910 között

A múlt század második felében és évszázadunk elején kibontakozó olvasóköri mozgalomnak alig találjuk nyomát Edelény környékén. Bár nagy volt a szegénység: magas volt a nincstelenek, földnélküliek és kevés földdel rendelkező szegényparasztság aránya, kis falvainkban mégsem alakult ki olyan parasztmozgalom, amely alapot adott volna az e réteg érdekeit, művelődését szolgáló egyesületek, olvasókörök létrejöttének. Az ipari háttér is jelentéktelen volt ahhoz, hogy táptalaja lehessen a munkásmozgalomnak. A múlt század második harmadában Edelény környékén és a Sajó-völgyében megnyitott szén- és a rudabányai ércbánya kevés nincstelennek adott munkát. Így a munkásmozgalom sem vált befolyásoló tényezővé a falusi lakosság életében. A feleslegessé vált munkaerőt, a fiatalság vállalkozóbb szellemű részét Amerika csábította el. A század utolsó évtizedeiben és a századforduló éveiben nagy volt a kivándorlás a tengerentúlra. Ezért okozott nagy örömet, hogy hét évvel ezelőtt az égerszögi iskola régi iratai közül előkerült a korabeli szokás szerint B/4-es papíron kávészínű gubicstintával, kézzel lejegyzett 12 oldalas feljegyzés: egy hajdan – 1905 és 1910 között – Égerszögön működött olvasókör életéről tanúskodó jegyzőkönyv.

Égerszög 130 lelkes kisközség Perkupától 12 km-re a Bódvába siető Éger-patak völgyében. 1869-ben még négy százharminc, 1910-ben már csak háromszázötvennégy lakosa volt. Jelenleg Perkupa legtávolibb társközsége, egyre jobban fogyó lélekszámmal. A község az 1870-es évektől 1921-ig a jósvafői, 1921-től 1950-ig a szőlősárdói körjegyzőséghez tartozott; 1950-től 1955-ig önálló tanácsú község, 1965-ben Szőlősárdóhoz, 1979-ben pedig Perkupához csatolták. A tárgyalt időszakban a településen református lelkipásztor és tanító működött. Más

értelmiségi nem lakott a faluban. Volt italmérese, vegyesboltja és szinte mindenféle iparosa, akikre a lakosság ellátásához szükség volt. A falu a környék jó hírű települései közé tartozott.

Jogok és kötelezettségek

Miről tanúskodik az 1905. december 20. és 1910. február 22. között megírt hat olvasóköri jegyzőkönyv?

Az olvasókört a református egyház keretei között hozták létre. A kör elnöki tisztjére fennállása alatt mindig a helyi lelkészt, jegyzőjévé a tanítót választották meg. Ha bármelyikük személye megváltozott, az új emberek lettek a kör vezetői. Tehát úgy látszik, a falu két értelmiségije hitbéli, de valószínűleg hivatásbéli okokból is vállalta a művelődő közösség szervezését, vezetését, támogatását. Vezetőségi tag volt a falu bírása, politikai főembere is. Már az első – alakuló – ülésen rögzítették a legfontosabb szabályokat, s ezeket a későbbi összejeveteleken többször is szó szerint felolvasták, ismertették, hogy feledésbe ne merüljenek. A szabályzat felfogható alapszabályként, és bár nem fogalmazódott meg a kör létrehozásának célja, belőle a célra és az akkori idők kulturális állapotára is szépen következtetni lehet. Idézzünk az alakuló összejevétel jegyzőkönyvéből: „Az olvasókör tagjai lehetnek mindazok, akik évenként 2 koronát az olvasókör pénztárnokának átadnak, s az olvasókör tagjai gyanánt kéretik magukat felvétetni. Az olvasókör helyisége az iskola leendő, feltéve, hogy az iskola helyiségét az egyház előjárósága, felelőssége kötelezettsége mellett az olvasókörnek átadandja. A lapokat az olvasókör együttes megállapodás útján rendelheti meg. Az érkező lapokat átven-

ni, a postás küldönctől csakis az elnöknek áll jogában, ki az ellen ismételen vét, az olvasókör tagjai sorából kizáratik. Az elnökség szolgáltatója át a lapot az olvasókör jegyzőjének s az adja át az olvasókörnek, ha ... valaki a már elolvasott lapokból haza szándékozik vinni egy két számot, azt csakis az olvasókör jegyzőjének tudtával teheti meg. Ki ez ellen a pont ellen vét, első ízben az olvasókör által meghatározott bírságot fizet, másod ízben pedig az olvasókörből kizáratik. Az olvasókör helyiségében mindenki tisztességesen tartozik magát viselni... A pénztárnok minden negyed évenként az elnökség jelenlétében, továbbá az ellenőr és két olvasóköri tag jelenlétében tartozik az olvasókör vagyoni állásáról számadást bemutatni...”

A kör demokratikusan működött. A jegyzőkönyvek állandóan visszatérő mozzanata a kör által járatott folyóiratok megrendelésének megszavazása, s a kor szokásainak megfelelően demokratikusan választották meg a kör vezetőségét is. Ugyancsak szavazással döntöttek a tagsági díjak módosításáról. Kezdetben minden tag évente 2 korona tagdíjat fizetett, ezt az összeget 1909 januárjában úgy módosították, hogy ha egy házból két tag jár a körbe, akkor 1,60 koronát fizetnek ketten, ha hárman járnak, együttesen csak két koronát fizetnek. Van példa a jegyzőkönyvekben rendezvény, program és szereplőinek közgyűlésen történő megszavazására, jóváhagyására is. A kör pénztárosa köteles volt a közösségi pénz felhasználásáról a pénztári bizottságnak a közgyűlésen elszámolni. Az olvasókört a tagság tartotta fenn, a tagdíjából és a rendezvénybevételekből. A volt kör tagok tanúsága szerint a kör senki mástól anyagi támogatást nem kapott. Az aktivitásra és a korabeli szokásokra jellemző, hogy az év hidegebb időszakaiban az összejövetelekre a kör tagok vitték esténként a tüzelőt. Felváltva ők tüzeltek be; s fűtötték és takarították maguk után az iskolát. Az 1910. március 15-i nemzeti ünnepség és bál forgatókönyvében például az olvasható, hogy 38 korona árban egy hektoliter rizling újbort hozatnak Ceglédre, s hogy az ünnepély és a bál tiszta jövedelme az olvasókört illeti. De a visszaemlékezők szerint rendeztek színdarabot is, amelynek a bevétele szintén a kör pénztárát gyarapította.

Az olvasókör az iskolára építve működött; összejöveteleinek helye az iskola tanterme volt. Itt tartották az ünnepélyeket, a zenés mulatságokat is, s az iskola berendezéseit használták. Az olvasókör októbertől márciusig működött,

hétköznap esteken jártak oda. Mint már előbb is említettem: járatnak újságot, folyóiratot. 1909. október 3-án például arról döntöttek, hogy megrendelik a *Tolnai Világlapját*, a *Budapestet*, az *Üstököst* és a *Bódvavölgyet*. 1910 januárjában meg arról, hogy készíttetnek egy szekrényt a lapok elhelyezésére. Bútorról, berendezésről csak ennyi feljegyzés van. Könyvről, könyvvásárlásról nem intézkedtek a jegyzőkönyvben. Egy helyen emlékeztető feljegyzés tanúskodik arról, hogy volt azért a kör használatában könyv is. Az elnök kézírásával található a naplóban az alábbi feljegyzés: „16 db könyv és 12 db folyóirat Sz. Pozsgai Jánosnál van.” Nagy a valószínűsége annak, hogy a könyveket a helyi lelkész saját könyvtárából adta kölcsön, mert a korabeli országos összeírások, jelentések nem emlitenek a községben könyvtárat.

Hagyományápolás – rendezvények

Az olvasókör általános és széles körű művelődési keretet biztosított a falunak. Bár úgy tűnik, hogy az alakuláskor az olvasóköri közösség egyik, s legfontosabb célja az volt, hogy a tagság minél olcsóbban minél több folyóirathoz hozzájusson, a működés során az alakuláskor megfogalmazott cél fokozatosan bővült. A folyóirat-megrendelésre társult tagság vezetőinek szervezőmunkája révén, de bizonyára belső igény hatására is a kör általános művelődési körre vált. Énekeket, színdarabokat tanultak be, és ezeket nemcsak a faluban, hanem a szomszédos községekben is előadták. Ez a keret alkalmas volt arra is, hogy „ráépítsék” a falusi ünnepségeket, közösségi megmozdulásokat.

Az olvasókör a nemzeti hagyományok ápolását, a hazafiasságra való nevelést is szolgálta. Két jegyzőkönyvben is szó van március tizenötödike megünnepléséről. Ebből arra következtethetünk, hogy ebben a faluban is, mint általában a magyar falvakban, az 1848-as forradalom és szabadságharc emléke erősen élt.

Az 1910-es jegyzőkönyvbe foglalt kilencpontos ünnepi műsor példásan jó összeállítás, ma is adaptálhatnánk. A műsorban a falu fiatalsága mellett feladatot vállalt a lelkész és a tanító is. A lelkész felolvasott, a tanító szavalt. Talán ez sem elvetni való példa! Hol találkozunk manapság falvainkban ünnepi műsorban felolvasó, szavaló értelmiségiekkel? A műsorban szavalattal szereplő *Lovász Bertalan*, aki

40 évig volt a falu tanítója, igazi néptanító volt. „Kézben tartotta” a falu művelődésügyét, énekkart vezetett, színdarabot tanított, tanfolyamokat szervezett. Példamutató munkát végzett. Tevékenységét a még élők nosztalgiával emlegetik. Az ő falut formáló, lelkes, becsületes munkája, tevékenysége külön tanulmányt érdemel.

Az olvasókör munkája a háborús években visszaesett, a lakosság – öregek, fiatalok – az öldöklő háború eseményeivel, s a családoknak általa okozott gondokkal voltak elfoglalva.

A háború után azonban a korábbi alapokon újra megindult a művelődési élet, s a 30-as években élte virágkorát. Mozgatója továbbra is *Lovász Bertalan* helybeli tanító volt. A falu iskolán kívüli művelődéséről ebben az időben nem készült feljegyzés. A településen folyó művelődési munka a korábbi olvasókör jegyeit továbbra is magán hordta, de az elnevezés – annak ellenére, hogy a könyvek szerepe megnőtt, a község kisebb könyvtárat is kapott – lassan lekopott, elmaradt róla, a munka más nevet, új keretet kapott.

Slezsák Imre

Flekkes históriák – néhány flekken

„A madarak lenyelték a hangot...”

A hetvenes évek első felében az ország Hencidáin-Boncidáin gyakorta tűnt fel egy állami Volga, benne három könyvtároslegény: *Szente Ferenc*, *Urosevics Daniló* és jómagam. Feladatunk volt, hogy megszervezzük a nemzetiségek anyanyelvű irodalommal való könyvtári ellátá-

sát. A magam részéről ezt a feladatot szívvel-lélekkel vállaltam, felettebb kedves, jókedvű KMK-s társaim nemkülönben.

Igencsak sokszor fordultunk meg az ország délibb vidékein; errefelé kitüntetően szívélyes könyvtárakra és könyvtáros/nő/ barátokra találtunk. Miután elintéztük hivatalos tennivalóinkat, szívesen vettük a meghívást baráti tanyázásokra és iddögálásokra. (Ez utóbbit mostani antialkoholista erőfeszítéseinkre való tekintettel alig-alig merem bevallani.)

A tanyázások során azonban nem mindig tagadtuk meg magunktól a gonoszkodást, amelynek az volt a lényege, hogy – ne maradjak el én sem újságíróink nyelvi leleményességétől – „megfaggattuk” a könyvtár állományát, olvasószolgálati készültségét. Ekként például:

– Kedvesem, ugyan hozd ide *Weörestől* a *Merülő Saturnust*, szeretném felolvasni nektek a kispolgárhoz írt ódát. Vagy:

– Ti miképpen ajánlanátok a *Fritz Kahn*nak azt a részletét, amelyben...

Ha megvolt a könyv: oké. Ha nem: ejnye-bejnye, lyukas az állománygyarapítás. Ha a pikáns kérdésre pironkodó volt a válasz: mért vagyunk prüdek? Ezek a perzekutorkodások aztán rendszerint éjszakába nyúló, néha hajnalig tartó recitálásokká, társalgásokká enyhültek. Esetenként dekameronos mesélésekké. Egyszer is Mohácson jártunk, s én aznap este különös kedvvel és bőséggel olvastam fel mo-

dern magyar költeményeket. *Urosevics Daniló*, a derék crnagorac egészen ellágyult:

– Te, balsoj, nem is tudtam, hogy a magyar költészet van ilyen szép.

Különösen ez a két kassáki sor tetszett meg neki: „A madarak lenyelték a hangot, / a fák azonban tovább énekelnek.”

Másnap, amikor már Baja felé tartottunk, visszaemlékeztünk a góbés kedélyű, küllemre Kőlcseys *Józsa Gyulával*, a mohácsi járási könyvtárigazgatóval eltöltött meleg hangulatú estére. Daniló a Kassák-részletet kívánta volna ismét hallani:

– Te, fenek (ez volt a *Szente*, akkoriban Daniló osztályvezetője) és balsoj, hogy van az, hogy madarak megettek hangjukat?

A vadonatúj danilóizmus hallatán eszünkbe jutottak a korábbiak, az ilyesmik:

– Láttam egy szép né (itt az istennek sem tudott „ő”-t artikulálni), akkora köble (itt bezeg igen) volt...

– Ez az az állat, amelyiket nyáron csípi a baglyok?

Danilónál egyrement a kebel és a köböl, a bögöly és a bagoly. Kár, hogy gyönyörűséges magánhangzóit nyomtatásban nem lehet reprodukálni. Mert mondatai úgy az igaziak. Dül-ni lehet tőlük a nevetéstől.

Dültünk akkor is, Baja felé autókázva. Daniló szeliden túrte, mindössze annyit mondott, amikor túl hosszúra nyúlt a hecc:

– Menjétek fenébe – és még a szerb-horvát valahová küldést is megeresztette utána.

De nem Danilóval szeretném folytatni. E sztori amiatt nevezetes, mert a könyvtárközi kooperáció szép példája.

Arra vezethető vissza, hogy legkedvencebb könyvtáraink munkatársai sem szerették, ha kiderült gyarapításuk vagy másféle ténykedésük hiányos volta, akármilyen humoros-szelid formát is választottunk ebbéli „üzeneteink” megtételére.

Noha a vidorkodások miatt azon a bajai úton Daniló nem hallotta vissza tőlünk az áhított kassáki sorokat, annál nagyobb volt a meglepetése (a miénk is), amikor az autóból való kikaszálódást követően a bajai könyvtárosok – *Gira László*, *Aranka*, *Kati*, *Magdi* és a többiek – azzal öleltek a keblükre minket a régi, szűkös könyvtár előtt, hogy: „A madarak lenyelték a hangot, / a fák azonban tovább énekelnek.”

Semmi kétség: a vonatkozó Kassák-kötet megvolt a bajai városi-járási könyvtár állományában. Még mondja valaki, hogy Magyarországon nehézkes a telefonösszeköttetés.

Ha Szente Ferenc ott nem lett volna

Évre nem néztem utána, mikor esett meg ez a história. Mindenesetre Székesfehérvárig akkorra már elkészült a sztráda, és tél is volt: a Velencei-tó körüli dombokat, mint holmi hatalmas beigliket, ritkás porhó tette karácsonyiassá. Fölöttük a pákozdi csata obeliszkjének hegyén megcsillant a lebukó nap irigyen sárga sugara.

A kép azért maradt meg bennem ily érzékletesen, mert mondanivalómnak a tér-idő e pontjára jut a csattanója, hogy aztán Budapestig ember nem sértette csend honoljon abban az állami Volgában, amelyben – a pilótán kívül – *Sallai István*, *Szente Ferenc* és *Futala Tibor* tért vissza szombathelyi kiszállásáról.

Szombathelyre a Tanárképző Főiskola hívott meg bennünket: vennénk részt a könyvtáros- és népművelőképzés valamelyik évfordulója alkalmából rendezett hallgatói konzultáción. Mentünk örömet.

A könyvtáros hallgatók konzultációjának előkészítését a főiskola *Czibalmos Lenkére* bízta, aki nemrég került oda a Kaposvári Megyei Könyvtárból. Lenke sohasem szerette a félmunkát, annál inkább Pista bácsit. E két tulajdonsága jegyében szervezett is olyan abszolút Sallai-centrikus konzultációt, hogy Szentével mi ketten mellékalak számba sem vétettünk.

A hallgató fiúk és (főként) a lányok egymással versengve nyújtogatták fel kezüket szereplésre:

– Kedves Pista bácsi (így szólították meg Sallait a népiesek), hogyan is gondolta, amikor a *Könyvtáros* ikszedik évfolyamának ennyiedik számában, a „től-ig” oldalon megjelent, ilyen-olyan című cikkében azt írta, hogy...

– Igen tisztelt Sallai elvtárs (ekként kezdték mondókájukat a párt- és KISZ-szerűek), volna szíves bővebben kifejteni a Könyvtári Figyelőben (e ponton következett a szóban forgó cikk teljes bibliográfiai leírása, miközben a kitűnő rendűek „oldal” helyett „paginát” mondtak) felvetett azon gondolatát, miszerint...

Pista bácsi alig győzte válasszal: kimelegedett, belepirult. Mi azt is hallani véltük, hogy csikorogva törí a fejét hajdani gondolatai és kérdésfelvetései, az olykor több éve elfelejtett gondolatok és kérdésfelvetések felidézésén.

Munkájának jutalma nem maradt el: elfáradásához képest exponenciálisan nőtt benne a megdicsőülés érzete. A „non omnis moriar”-é

és a „non numero horas nisi serenas”-é, vagyis hogy „nem halok meg egészen” és „csak a derű óráit számolom”.

A konzultációnak, bármennyire soká tartott, egyszer mégis vége szakadt. Még halmozott szíveskedések, köszönömök, és (alkohol tartalmú) lélekerősítők a vendéglátók részéről, aztán usgyi, elindultunk hazafelé.

Ültünk az autóban, s Szentével összevissza fecsegtünk. Sallai, aki máskor nem tűrte sokáig, hogy ne kapcsolódjék bele az efféle társalgásokba, akár szakmaiak voltak, akár nem, ez alkalommal csak fészkelődött a Volga hátsó, jobb oldali pamlagán, s legfeljebb néha-néha hallatott egy-egy „nahát”-ot, „tényleg”-et, „szinte hihetetlen”-t.

Székesfehérvárt elhagyva, már-már a história-indító tájkép úszott a szemembe. Néhány pillanattal előtte azonban még hátrafordultam, s észrevettem, hogy Pista bácsi izgése-mozgása fokozódik, bal kezefejét pedig – Szent Jobb pozitúrában – a Volga hátsó ülésének párnás-kényelmes választo puffján ugráztatja. Aztán jött a táj, s hallottam Sallai sírós, nyöszörgős kérdését:

– Fiúk, milyen voltam?

Megint hátratekintek, s látom Sente kaján ábrázatát, s hogy fülig (valóban fülig) ér a szája. Eközben tenyerét papos mozdulattal Sallai „szent baljára” helyezi, majd azonmód megnyilatkozik:

– Pista bácsi, ha ott Szombathelyen nem fogom le a kezed, áldást is osztottál volna, mint egy öreg kanonok.

A csattanás szörnyű volt: Sallai majdnem belehalt, én is megszedültem tőle. És – már utaltam rá – lön Budapestig ember nem sértette csend a kocsiiban.

Mi tagadás, öregedvén, és a megbecsülés, a kitüntető kezelés és a megdicsőülés iránt sóvárrá válván, már eddig is többször hűtött vissza ez a történet az ilyesmit még nem igénylő férfikoromba.

F. T.

Lapozgató

Digitális optikai tárolóeszközök nyújtotta informatikai lehetőségekről számol be a *Magyar Tudomány* 1988/2-es számában *CD-ROM ante portas* címmel *Braun Tibor, Rózsa György és Telcs András*. Ez az újfajta, forradalmi jelentőségű információhordozó a szerzők szerint lehetőséget nyújt arra, hogy Magyarországon először helyeződjék reális alapokra egy országos, átfogó információs hálózat kialakítása. Az egységes számítógépes hálózatban a potenciális információszolgáltató intézmények – könyvtárak, szakirodalom-kibocsátók – meghatározó szerephez jutnak. Hazánkban a Magyar Tudományos Akadémia

Könyvtára foglalkozik a hálózat kifejlesztésével. A rendszer alapjául szolgáló információhordozó elképesztő kapacitású: egy compact disc-oldalon 200 ezer oldalnyi kézirat tárolható, ami megfelel 1,5–2 millió bibliográfiai tételnek. Az MTA Könyvtárának programjában szerepel a szakirodalmi információszolgáltatás, az olvasószolgálat eszköztárának növelése és a könyvtári munkafolyamatok automatizálása a CD-ROM adatbázisok segítségével.

Egy ilyen rendszer kiépülése a kutatási szokásokat, az információnyújtást és ezeken keresztül a kultúra szerkezetét is jelentősen átalakíthatja. (A. R.)

Ezt mind mi írtuk

Ötven éve: „A magyar műszaki szakkönyvtáraknak több mint 90%-át Budapesten találjuk. Ez a tény a személyes kutatás lehetőségétől megfosztott vidékiek szempontjait és érdekeit tekintetbe véve, egyre jobban sürgeti egy forrástudakozó központ (vagy szerv) létesítését. Elhangzottak olyan óhajok is, hogy a Technológiai Könyvtárhoz hasonló fajtájú párhuzamos könyvtárak volnának létesítendőek az ország különböző városaiban. Noha ezek az óhajok indokoltak, az ország mai helyzete mégis szinte parancsolólag ír elő számunkra másféle megoldást... műszaki szakirodalmi forrás- és adattudakozó központ szervezése szükséges. A központ nyilvántartaná a Magyarország területén található és a kutatás céljaira kifejezetten felhasználható (vagy kikölcsönözhető) összes műszaki irányú szakfolyóiratokat, illetőleg ezek pontos hollétét is. (Tehát a nagyközönség számára nyitva nem álló könyvtárakét nem.) Emellett irodalmi adatgyűjteményeket (bibliográfiákat) szerkesztene és minden oly irányban tevékenykednék, amely a szaktudást elősegítheti... A közvetítő tevékenységért, ugyanúgy mint Németországban, csekély díjat szedne.” (*Magyar Könyvszemle*, 1938/3. sz.)

Harmincöt éve: „Amikor megláttam A KÖNYVTÁROS májusi számának címlapját – a »Bubuhan Karinsakova új könyveket hozott a juhászoknak« aláírású képet – éreztem, hogy elpirulok örömben, mert arra gondoltam: én is így viszem a tszcs-ék földjeire a könyveket, mint a szovjet könyvtárosnő Kirgizia legelőire. Hogyan indultam el a dolgozó parasztek közé a könyvekkel? Az úgy történt, hogy tavaly a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjától megkaptuk Artymjevnek *Egy falusi könyvtáros feljegyzései* c. füzetét. Elolvastuk, megbeszéltük és a szovjet könyvtáros följegyzései alapján a dolgozó parasztek közt megkezdtem a munkát. Első ízben az I. típusú Béke-tszcs földjére mentem, egy órát gyalogoltam, amíg kiértem. Szívesen fogadtak. Tetstett nekik, hogy olyan messzire utánuk men-

tem. Ebédidő alatt felolvastam a tszcs dolgozóinak. Ezt többször is megismételtem, de aztán beköszöntött a rossz idő. Ekkor kapcsolatot teremtettem a tanács mezőgazdasági osztályával és feljegyeztem, hogy melyik tszcs intéző bizottsága mikor és hol tart ülést. Elmentem ezekre az értekezletekre és ott szakmai cikkeket meg szépirodalmi művek részleteit olvastam fel. Együttal magammal vittem ezekre a gyűlésekre 20–25 kötet könyvet is és a kijelölt könyvtárkezelőnél hagytam az odavitt köteteket. Így sikerült minden tszcs-ben könyvállomást létesítenem, összesen ötöt. A tszcs-könyvállomások számára a főagronómus és a főállatorvos segítségével válogattam ki a könyveket.”

„Tájékoztató, felvilágosító szolgálat – ha primitív fokon is – a burzsoá könyvtárakban is van.”

„Az új könyvekből igen kevés példányt kapunk a könyvtár nagyságához és az olvasók számára viszonyítva. Sok javulást vártunk a Könyvtárellátótól. Ismerjük a nehézségeket, amelyekkel egy új intézménynek meg kell küzdenie, de ez nem mehet az olvasók és könyvtárak rovására.” (*A Könyvtáros*, 1953/7. sz.)

Huszonöt éve: „Szabadpolc bevezetése egyetemi könyvtárban. – A tapasztalatok azt mutatják, hogy a szabadpolcos kölcsönzés bevezetése a raktári keresés kiküszöbölése folytán megrövidítette a kölcsönzési időt. És az a körülmény, hogy a kölcsönzőpulttól néhány lépésnyire elhelyezett, változatos könyvanyagban szabadon böngészhetnek az olvasók, könnyebbé teszi a csúcsgazdálkodási időszakokban elkerülhetetlen várakozást is. A színesebben, változatosabban összeállított közművelődési anyag pedig szinte önmagát propagálja, kiterjeszti az olvasók érdeklődési körét.”

„Hosszú szünet után ismét megkezdte működését a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Köre. Újra szervezi tagságát, bel- és külföldi tanulmányutakat tervez, május 22-én pedig a Kossuth Klubban vitadélután rendezett.

A vitaindító előadást *Vadász Ferencné*, a KMK oktatási osztályának vezetője tartotta *A könyvtárosképző szaktanfolyamok problémái és jövője* címmel. Beszámolt a képzési rendellel kapcsolatos feladatokról, a középfokú tanfolyamok kérdéseiről. Noha a képzés egységes, az óráknak kb. ötödrészében a közművelődési, a társadalomtudományi, a műszaki-teremtudományi és az orvosi hálózathoz tartozó könyvtárosok különböző tárgyakat hallgatnak, pl. az orvosi könyvtárakban dolgozók orvosi terminológiát is.”

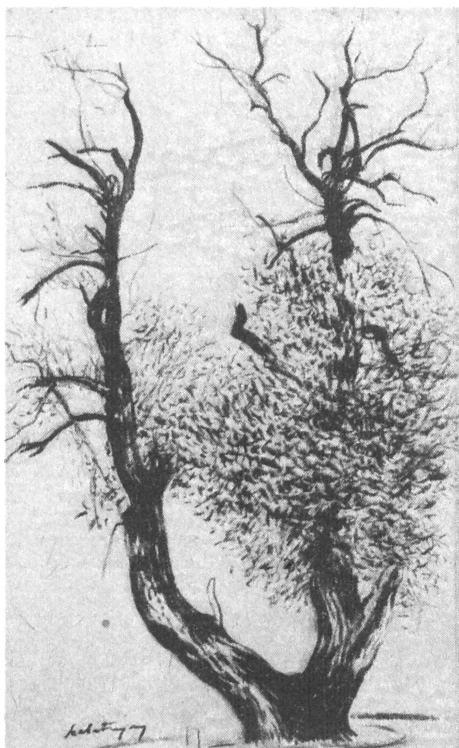
„Örömmel üdvözljük a 126/1963. MM sz. utasítást a könyvtárközi kölcsönzésről. A nagyjelentőségű intézkedés megteremtette jogi feltételét annak, hogy az olvasó – bárhol legyen is – megkaphassa azt a könyvet, amelyre igénye van... sokan most már az újságok híradására hivatkozva kérnek a Via Mala-tól a Big Bill-ig mindenféle »irodalmat«. Az ilyen kéréseket el kell utasítanunk, olvasóink bizalma viszont sok esetben nem az újságok hitelében, hanem a könyvtárakéban rendül meg.” (*A Könyvtáros*, 1963/7. sz.)

Tíz éve: „Mindenekelőtt tisztázni kellene, hogy *szükségük van-e a könyvtáraknak az ol-*

vasótáborokra, és hogy szükségük van-e a táboroknak a könyvtárakra. (Feltehetően lesz néhány vitára ingerlő megállapításom is, kérem is a könyvtárosokat véleményük és különvéleményük megfogalmazására.) Jó kifejezés-e az olvasótábor? Ha nem is teljesen pontos és szakszerű – mint szakmai fogalmaink nagy része –, de szellemes és találó, s viszonylagos konkrétsága ellenére »megenged« az olvasáson kívül bármilyen, jó szándékú kezdeményezést is. Az elnevezésen nem kellene vitatkozni, az olvasótábor megfelelő »fedőneve« ezeknek a nyári értelemfejlesztő alkalmaknak. Tudvalevő, hogy az olvasótáborok nemcsak az olvasással foglalkoznak, nem irodalomközpontúak – ezt a programok gazdagsága igazolja –, de a végső cél vagy a következmény mégis az olvasás igényének felkeltése, nyitás a könyvek világa felé. Sokan mindennek ellenére a közművelődési tábor elnevezést választották. A »közművelődési« jelző – amellet, hogy kissé zordabb, hivatalosabb – nem mond többet, mint az »olvasó«, amely az értelmező, művelődő szinonimája. Az igazi viták természetesen nem az elnevezés körül vannak. ”

„Láttuk a Pest megyei új bibliobusz felavatását, amelyre a könyvhét megyei megnyitója és a Pest megyei könyvtári napok alkalmából május 27-én, valóságos népünnepély keretében került sor Érden. Az ország hatodik mozgókönyvtára hazánk – sőt állítólag a világ – legnagyobb falujában működik majd: a 46 ezer lakosú településnek egyelőre négy, az év végén pedig már 13 pontján fog kölcsönözni. A bibliobusz létrejöttének körülményei Érden túlmutató jelentőségűek: Ez az első mozgókönyvtárunk, amelyet kezdettől fogva úgy kezdtek építeni, hogy majd könyvtári célt szolgál. A Pest megyei Pártbizottság kezdeményezésére a Csepel Autógyárnak és az Ikarus székesfehérvári gyáregységének dolgozói gyártmányfejlesztési programjuk keretében prototípusként tervezték, szocialista brigádjai készítették el, végül pedig a megyének ajándékozták. Az Ikarus hivatalos gyártmányáról lévén szó, remélhető – s a két gyáregység vezetőinek szavai szerint szinte bizonyosra vehető –, hogy a külföldi és a hazai igényeket is immár nagyüzemi módon fogja kielégíteni a magyar járműgyártó ipar. ”

„Végre! Még akkor is jogos az öröm, ha tudjuk, hogy ez a könyvtár még »gyerek«. Újpalotán, a Kék iskolában megkezdődött a kölcsönzés a hatalmas lakótelep első könyvtárában. A 34. számú Szabó Ervin Könyvtár fiók-

jának ünnepélyes megnyitása jó alkalom arra, hogy visszaemlékezzünk arra a hét évre, amikor a lakótelepen semmilyen könyvkölcsönzési lehetőség nem volt. S felnőttek számára még most sincs!”

„A japán könyvtárosok úgy tekintik országuk könyvtárügyét, mint ami messze lemaradt a legfejlettebbektől, s az általánosan magas ipari-technológiai-civilizációs színvonalhoz

képest a könyvtárak a »fejlődő« vagy a »közepesen fejlett« kategóriába tartoznak... Ha azt hallja az ember a Művelődésügyi Minisztérium tisztviselejtől, akit a hivatalos statisztikai kiadvány is megerősít, hogy a városok 70 százalékában s a kisvárosok és falvak csupán 10 százalékában működik könyvtár, a könyvtári ellátás megdöbbentő hiányait látja maga előtt.” (*Könyvtáros, 1978/7. sz.*)

Görbe tükör

KVK!

Csak a címet nézve, kedves Olvasó, okkal hihetnéd, hogy az ezerszer áldott és bírált Könyvértékesítő Vállalat Könyvtárellátójáról támadt kedvem írni. Sietek eloszlatni esetleges tévedésedet: a rövidítés – itt és most – a Kedves Vajda Kornél! megszólítást jelöli.

Hogy miért illetem imígyen az eredeti gondolatairól és szakzsmusáról egyaránt ismert szakembert, annak okát megtalálsz a *Könyvtáros* 1988. évi 3. számában megjelent *Tudni szeretné? Kérdezzen!* című írásában, amely – alcíme szerint is – az FSZEK Közhasznú Információs Szolgálatát mutatja be. *Vajda Kornél* röviden és következetesen KISZ-ként emlegeti ezt a kísérletet. Azzal, hogy jó összefoglalást készít róla, máris „csatasorba állít”, megerősít korábbi szándékomban: ha a Művelődési Minisztérium közművelődési koordinációs titkársága is „céltaogatja” intézményünket, bevezetjük ezt a szolgáltatást.

Csak azt a mozaikszót, csak azt tudnám feledni! Bár magam nem vagyok már a fiatal korosztályhoz tartozó, magyar állampolgárként tudva tudom, hogy e rövidítést évtizedek óta a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség használja. Megerősít ebben *A magyar helyesírás szabályainak* régi és új kiadása, valamint a *Tanácsok Közlönyének* 1988. évi 1. száma is. Nem hihetem, hogy a sokoldalúan tájékozott szerzőnek ez nem jutott eszébe, mint ahogy azt sem, hogy ily módon kíván fittyet hányni a magyar ifjúság – máig egyetlen – politikai szervezetére. Megtetszett volna neki az FSZEK által alkalmazott KESZ (Központi Ellátó Szolgálat) rövidítés?

A „rendszer szemlélet jegyében” további lehetőségek is kínálkoznak még a K + magánhangzó + Sz alkalmazására. Például: KÉSZ (Konkrét Értesülések Szétsugárzása); KÖSZ (Közkinccs Okosságok Szezámja).

KÖSZ!

(Kérdéseivel Örömet Szerez!)

-N -A

(cím a szerkesztőségben)

Szalatnyay József

A harmincas években pályára lépő fiatal képzőművészek egyikeként indult, s velük (Szalay Lajos, Szabó Vladimir, Koffán Károly, Hincz Gyula) ő is a jeles mesterek közé emelkedett. Figyelemreméltó helyét elsősorban pályakezdő éveinek maradandó grafikáival, ma is lankadatlan kedvvel művelt portréfestészetével s tájképeivel vívta ki. Ha sorra vesszük az életmű első szakaszából való rajzokat (*Leány gyöngysorral, Leány báránnyal, Szibylla* stb.), szembetűnő a tökéletes szakmai tudás, a látásmód és a megjelenítő erő eredetisége. S hogy ezek maradtak mindvégig ars poeticájának tartópillérei, igazolják a későbbi művek. A korunk képzőművészetében terrorisztikusan egyeduradalomra törő, tízévenként egymást váltó izmusok hatására a portréábrázolás majdnem teljesen elsorvadt. Szalatnyay nem bizonytalankodott, pasztellel, vízfestéssel, színes krétával, olajfestéssel alkotott művei kiemelkedtek festészetünk átlagterméséből. A korai, különös szuggesztivitású *Férfifejtől, Lyka Károly, Berda József, Barcsay Jenő, A százéves „lilaruhás nő”* képein át jutott el *Dénes Zsófia* – a művész felesége – és *Kodály Zoltán* számos alkalommal megörökített portréjáig.

Mi emeli e műveket a mezőny fölé? Említetem: a szakmai felkészültség és látásmódjának eredetisége. Szalatnyay természetesen figyelt a képzőművészet divatjaira, de sok kollégájától eltérően nem kezdett el futkosni a szeszélyesen feltűnő-elillanó izmusok után. Különbséget tudott tenni a művészi látás és ábrázolás alapértékei s a divatok akarnok hivalkodásai, polgárpukkasztó erőlködései között. Realista maradt mindmáig, portréi azonban eszünkbe sem juttatnák, amit a realizmus türelmetlen ellenfelei mondanak: „Lám, hát csak erre képes a realizmus? Ezt a fényképezőgép és annak művészi kezelője sokkal jobban tudja!” Dehogyan!

Amit Szalatnyay tud: a modellt ülő emberben akár egy-két alkalom közben (igaz, mindig régebbi ismerősök, barátok ők) fölfedezi és feltárja a *csakis rájuk jellemző* tulajdonságot, készséget, s persze a külsődleges megjelenés egyedi részleteit is. A század művészetkritikusai közül nagyrabecsült Lyka Károlyt sokan megfestették, a magyar zene és zenepedagógia nagymesterét, Kodály Zoltánt még többen, de Szalatnyay róluk készült portréi a legemlékezetesebbek. Különösen a Kodály-portré kínálkozik külön stúdiumra. Mitől válik ez az évtizedeken át majd naponta közölt fényképek tömege révén világszerte megismert „fotogén” arc itt annyira feledhetetlenné? A ritka tehetőség és lélek természetes szerénységét érzékeltető enyhe főhajtás miatt? Netán a hajviselet által? Az arc majdnem fényképszerű hasonlóságával? Igen, és mégis sokkal több, ami a képből sugárzik. Csak a tehetség zsenije, szellem és lélek nagysága, a személyiség maradandósága táplálhatják ezt a sugárzást. S mert Szalatnyay képes mindennek megjelenítésére, ezért lesz műve is maradandó.

Tájébrázolásai is realisták, rajzokon és festményeken egyaránt, mégsem fotók ezek. A kedvelt Szigliget vagy akármely táj részletei úgy örökítődnek meg munkáin, hogy egyedivé válnak a megszemélyesítés, az átlényegítés, gyakran az erotizálás játékos bravúrjai segítségével.

Az Eperjesen 1915-ben született, tanulmányait Szőnyi Istvánnál kezdő művész 1935 óta kiállít hazai és külföldi galériákban. Nagyon megkésve (1983-ban) a régtől esedékes Munkácsy-díjjal is kitüntették, érdeme szerint azonban máig sem kapta meg az őt megillető helyet és elismerést. A kortársi kritikának és művészetpolitikának nem ez az egyetlen érzéketlensége, tévedése.

Gergely Mihály

Péter László: A szerette Város

A születésének hatvanadik évfordulójára megjelent, munkásságát összefoglalóan bemutatató bibliográfia (*Könyvtáros*, 1986. 7. sz.) már előszavában sem hagyott kétséget afelől, hogy az adattár rövid időn belül elévül, az életmű rövidesen újabb opusokkal bővül. Az akkor már (még) nyomdában levő mű, *A szerette Város* című alkotás, a szerző önállóan megjelent munkáinak sorában a huszonkettedik, küllemét tekintve is szerves folytatása a *Szegedi örökség* címűnek. A szerző neve ma már épp-úgy elválaszthatatlan Szeged nevével, mint *Tömörkény Istváné, Móra Ferencé, Juhász Gyuláé*. Ennek az összefonódásnak esett áldozatul egyik napilapunk recenzense is, aki úgy vélte: „Ha a címlapot *Juhász Gyula* szoborportréja díszíti, a szerző pedig *Péter László*, akkor a cím – *A szerette Város* – a maga szép, személyragos fordulatával nem is jelenthet mást, mint a Tisza-parti metropolist”. E mondat helyesbitése annál is inkább szót érdemel, mivel az írást a könyv címlapképe illusztrálja, amelyen *Tömörkény István* szobra látható. (*Tápai Antal* 1943-ban készült alkotásának fotója egyébként képaláírással megismétlődik a könyvben.) Az idézett mondat ráadásul arra a téves következtetésre csábít, hogy a „szerette Város” kifejezés *Juhász Gyulától* származik, holott a könyv szerzői fülszövegében olvashatjuk, hogy „A szokatlan cím, amely a régi magyar nyelv ízeit, sajátosságos, személyragos igenevi szerkezetét őrzi, *Tömörkény Istvántól* való: ő ismertette ezzel a címmel a Szegedi Napló 1901. október 13-i számában Kulinyi Zsigmond Szeged új kora című könyvét. Örökölvén tőle, át akarom testálni a huszonegyedik század Szegedjének szókincsébe”. E szándék ismeretében tartozunk a pontosítással nemcsak az *igényes helytörténet* művelőjének, *Péter Lászlónak*, de *Tömörkény István* emlékének is, akinek fentebb hivatkozott írásában

olvashatjuk: „Szerette városról szeretettel írni nem virtus. Igazsággal írni külön dolog”. S tegyük hozzá: nemcsak „igazsággal”, de pontosan is kell írni.

★

E kettőnek – az igazságnak és a pontosságának – ötvöződését csodálhatjuk *Péter László* munkáiban. Elsőként a kötetnyitó írást említhetjük, amelyben a *Szentháromság utca történetét* írja meg. S a „történet” megjelölés korántsem túlzás, hiszen a történelmi korokat és rendszereket túlélő utca neve Szeged 1522-iki tizedjegyzékében bukkan fel először, de egy burgundi lovag már 1432-ben megemlékezik róla. Cs. *Sebestyén Károly* 1928-ban még úgy vélte, hogy nevének fennmaradását „csak a tiszta véletlennek köszönhette”. Igaza lehetett, mert egy 1961-es intézkedés véget vetett a véletlenek sorozatának... De az már aligha lehet véletlen, hogy mennyi mindent tudunk meg az utcáról. Helytörténészeket, könyvtárosokat pirulásra készítet az a négyszázötven évet átfogó felsorolás, amely tételesen beszámol arról, ki és hol lakott, született, kivel volt rokonságban, a hagyomány szerint hol porlad Dózsa György feje stb. Az érdem, hogy minderről adatok alapján tudósít, nem csupán *Péter Lászlóé*, s ő juttat is abból mindazoknak, akiknek munkáit felhasználta.

Az illendőség úgy kívánja, hogy a továbbiakban azokból az írásokból szemelgessünk, amelyek azokhoz a személyekhez kapcsolódnak, akik az esztergomi kanonoknak – *Szeged Széchényi Ferencének* – 1880. április 26-án keltezett följajlásától gazdáik voltak a róla elnevezett gyűjteménynek. (Az adományozóról szóló írás: *Somogyi Károly a szabadságharcban* címmel először a *Könyvtáros* 1983. októberi számában jelent meg.)

A könyv a *Szegedi örökség* címűhöz hasonlóan három szót tűzött fejezeteinek élére: az *emlékek*, az *örökhatyók* és a *kortársak* a lehető legtömörebben fejezik ki a történeti folytonosságot. Olvashatunk a szegedi szabadkőművesek páholyairól, az első 1870-ben jött létre, az utolsót sok más társadalmi egyesülettel egyetemben 1950-ben tiltották be. A *Somogyi-könyvtár Szeged művelődéstörténetében* már több mint száz éve tölt be fontos szerepet, s a múzeummal és a Dugonics Társasággal karöltve – mint Közművelődési Palota – már min-tául szolgált többek között az Aradon, Békéscsabán, Gyulán, Marosvásárhelyen és Máramaroszigeten létesített hasonló kultúrpalotáknak. Dedikált könyvek és hagyatékok sora tanúsítja, hogy a könyvtár mit jelentett – társadalmi helyzetüktől függetlenül – az embereknek. Voltak akik csak hallomásból, vagy *Móra Ferenc* írásaiból tudtak róla, *Kálmány Lajos* törzsvendégként vette igénybe az olvasótermet, csakúgy mint a tudós főrabbi, *Lőw Immanuel*. A költő és újságíró *Kisteleki Ede* emlékére (utcát 1979-ben neveztek el róla Szegeden) a helyismereti kutatások elősegítése érdekében leánya tett alapítványt. *Vasváry Ödön* református lelkésznek – negyvenhét évi távollét

után hazatérve szülővárosába – első útja a könyvtárba vezetett, s tíz évvel ezelőtt az amerikai magyarság történetére vonatkozó hagyatéka is ide került Washingtonból. Külön is megkapóak azok a sorok, amelyek az egykori igazgatók egymással való kapcsolatát mint egy stafétaváltóit mutatják. Az első igazgató 1882–1904 között a város főjegyzője, történetírója *Reizner János* volt. Ő 1917-ig vezette az intézményt, halála után a már említett *Cs. Sebestyén Károly* ugyan rövid ideig volt csak igazgató, mindössze két évig, de mint nagy elődeinek famulusa multhatatlan érdemeket szerzett művelődéstörténeti tanulmányaival.

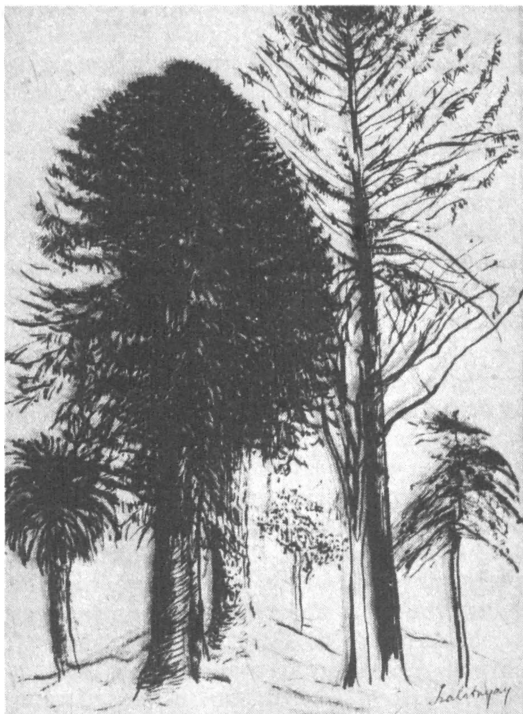
Hosszú (itt és most töredékes) az örökhatyók sora. Színes képet rajzol *Herman Ottó*ról, a nagy tudósról, akinek a *Bolond Istók* és a *Borsszem Jankó* lapjain anekdotái és karikatúrái is megjelentek, s *Kossuth Lajos* híveként háromszor választották Szeged követévé a parlamentbe. Az aprólékos dokumentumok felkutatásával *Juhász Gyula*, *Babits Mihály*, *Kosztolányi Dezső*, *Balázs Béla* és *Szabó Dezső* portréjához még mindig tud újat hozzátenni, megerősítve azt a tudatunkat, hogy nincs aki nála többet tudna Szeged múltjáról, irodalmi, művelődési eseményeiről.

Az utolsó fejezet adja a végső érvet ahhoz, hogy ne kutassuk, mi az, ami csupán Szegedhez, s mi az, ami kisugárzásával az egyetemes magyar kultúrához kapcsolható. *Szent-Györgyi Albert*, *Bálint Sándor*, *Hont Ferenc*, *Ortutay Gyula*, *Ignác Rózsa* és *Darvas József* nevén túl ez akkor is így van, ha többeké (mint például a két eléggé nem becsült nyelvész: *Csefkó Gyuláé* és *Klemm Antalé*) valószínű, hogy *Péter László* érdeméért marad fenn, vagy legalábbis raktározódik el emlékezetünkbe.

★

Tudunk az irodalomtörténész-könyvtáros további terveiről is, amelyek között a harmadik kötetre való gyűjtemény *Szöregi délutánok* címmel való megjelentetése is szerepel. Egy vele készített interjúban mondta: „A *Sajkódi esték*, *Stósz délelőttök*, *Gellérthegyi éjszakák* nyomán. Németh Lászlónak az este, *Fábry Zoltánnak* a délelőtt, *Illés Erdtrének* az éjszaka volt alkotó napszaka. Magam a délelőtti szegedi robot után többnyire délután, otthon írtam cikkeimet.” (*Szépirodalmi Kiadó, 1987. 530 l. 74 Ft.*)

Harmat Béla

Magyar dzsesszlemezek 1912–1984

A zenei tájékoztatás eszköztára fő vonalában azonos a különböző szakterületek tájékoztató eszközeivel, ugyanakkor nem elhanyagolható mértékben különbözik is azoktól. Az eltérés alapvető oka magában a zenében rejlik: a „zene” különféle hordozókon (könyv, folyóirat, nyomtatott zenemű, hangzó dokumentum) jelenik meg. A dokumentumok fizikai különbségei a bibliográfiai leírások eltérő jellegében is tükröződnek: más-más adatokra van szükség egy könyv vagy egy nyomtatott zenemű biztos azonosításához. A zenei dokumentumok legfiatalabb tagja a hanglemez, helyesebben a hangfelvétel. A hangzó anyagokat regisztráló bibliográfiák külön nevet is kaptak: diszkográfiának nevezzük ezeket az összeállításokat. Természetesen nem az elnevezés különbözteti meg a diszkográfiát a bibliográfiától. A funkciók (számbavétel, azonosítás, tájékoztatás) mindkét tájékoztató eszköz esetében azonosak, de ahhoz, hogy ezek a funkciók a diszkográfiában megvalósuljanak, számos olyan adat szerepeltetésére is szükség van, melyekre a hagyományos dokumentumokat közlő bibliográfiáknál nincs szükség, illetve azok nem is léteznek. A hangfelvételen a zeneszerző gondolatait előadóművészek tolmácsolják: adataik feltüntetése elengedhetetlen a biztos azonosításhoz vagy az informáláshoz. Nagyon fontos a felvétel készítésének időpontja is, hiszen pályafutása során egy-egy előadóművész több alkalommal készíthet felvételt egy adott műről; a zenetörténészek számára nélkülözhetetlen az időpont feltüntetése a diszkográfiában.

Nem véletlen, hogy míg bibliográfia készítésére még csak-csak akad vállalkozó, diszkográfiára alig; komoly retrospektív diszkográfia csak elvétve jelenik meg, főleg Magyarországon. Az okokat keresve – miért van ez így – persze meg kell említeni a hangfelvételek gyűjtésének megoldatlanságát, a Nemzeti Hangtár

hiányát. Aki magyar diszkográfia szerkesztésére vállalkozik, számolhat azzal, hogy a felvételeket csak nehezen, több közgyűjtemény anyagát átnézve tudja felkutatni, illetve olyan forrásokat is kénytelen igénybe venni (levéltárak, hanglemezgyárak irattári anyaga, a nyomtatott másodlagos források – gyári katalógusok, kritikák, kereskedelmi jegyzékek –, magángyűjtők), melyekkel a hagyományos dokumentumokat feldolgozó bibliográfusnak nem vagy csak elvétve kell foglalkoznia.

Simon Géza Gábor munkája úttörő a magyar tájékoztató eszközök sorában, gyakorlatilag az első magyar zenei diszkográfia, hiszen hasonló jellegű kiadvány csak a prózai felvételekről készült (*Pócsiné Munkácsi Gabriella: Irodalmi hanglemezek Magyarországon 1953–1974; 1975–1981. 1975, 1981*); az eddigi zenei diszkográfiák vagy ajánló jellegű, a kereskedelmi katalógusok információs értékét alig meghaladó összeállítások voltak, vagy – elvétve – zeneszerzőkről készültek személyi diszkográfiák (legutóbb *Fülöp Péter: The discography of Gustav Mahler's works. = Studia Musicologica. 26. köt. 219–418. l.*). Magyar példára, tapasztalatokra tehát nem építhetett *Simon Géza Gábor*, így a diszkográfia a nemzetközi gyakorlat legjobbnak tűnő megoldásainak átültetésével készült.

A diszkográfia a magyar vagy magyar vonatkozású dzsessz hangfelvételek (hanglemezek és kazetták) adatait tartalmazza. *Simon Géza Gábor* a dzsessztörténész szemszögéből közeledett tárgyához: a dzsessz fogalmát meglehetősen tágan értelmezve azokat a műveket is feldolgozta, amelyeknek csak részei sorolhatók a dzsessz kategóriájába. A gyűjtés ilyen jellegű kiterjesztésével csak egyet lehet érteni, jó lett volna azonban a leírásokban utalni arra, hogy egy adott mű például dzsessz-szerű tánczenei felvétel. A diszkográfia összeállítója a kereskedelmi forgalomba került lemezek mellett felső-

rolja a kiadatlan, valamint a magánkiadásban megjelent felvételek egy részét is. Ez utóbbiaknál azonban egyértelműen tisztázni kellett volna az előszóban a bekerülés szempontjait. Éppen ezeknél a felvételeknél talán a lelőhely feltüntetése is megoldható lett volna; ez ugyan nem elsősorban diszkográfiai feladat, de a további kutatásokhoz mindenképpen értékes segítséget adna.

A kötet elrendezése betűrendes, a főrész (*Magyar zenészek jazzfelvételei és magyarországi jazzfelvételek*) mellett külön fejezetben találjuk a licenccelvételek adatait. A *Függelék*-be kerültek a műsoros kazetták és a videokazetták leírásai. Az egyes tételek a diszkográfiákban megszokott adatokat (a felvétel készítésének időpontja, a zenekar megnevezése, a lemez címe, a zenészek neve, a felvétel helyszíne, matricaszám, a játszott darab címe, a lemez rendelési száma) tartalmazzák. Hiányzik azonban a zeneszerzők neve. Igaz ugyan, hogy a dzsessz improvizatív műfaj, az előadóművész személye a meghatározó, a zeneszerző neve

sokszor megállapíthatatlan – ahol azonban ismert a komponista, mindenképpen indokolt nevének közlése. A diszkográfia anyagát három mutató tárja fel: a lemezantológiáké, a magyarországi készítésű mikrolemezeké, valamint a névmutató. A későbbi, átdolgozott és bővített kiadásban talán arra is lehetőség lesz, hogy a mutatórendszer kiegészüljön a művek cím szerinti visszakeresését lehetővé tevő mutatóval. Vitathatatlan, hogy a címmutató nemcsak terjedelmi gondokat okozhat: alaposan végig kell gondolni, hogy egy-egy mű az eredeti (jobbára angol nyelvű) címen szerepeljen-e, vagy – ha van magyar fordítása – a magyar címen.

Simon Géza Gábor diszkográfiája nemcsak a dzsessztörténet kutatóinak, hanem a zenei könyvtárosoknak is nélkülözhetetlen segédlet. (*Simon Géza Gábor: Magyar jazzlemezek 1912–1984. Pécs, 1985, KISZ Baranya Megyei Bizottsága – Baranya Megyei Művelődési Központ. 223 l. 188 Ft.*)

Pogány György

Zenei szakirodalom magyar nyelven 1968–1977

A magyar zenei tájékoztató eszközök sorából fájón hiányzik a retrospektív szakbibliográfia; főleg az időszaki kiadványok feltárása megoldatlan, hiszen *Gyimes Ferenc* kötetéből (*Magyar nyelvű zenei könyvek a közművelődési könyvtárakban. 1976*) az önálló munkák java megismerhető. *Czinkné Bükkösi Valéria* összeállításának jelentőségét éppen az adja, hogy tíz év (1968–1977) magyar nyelvű, zenei folyóiratokban és gyűjteményes kötetekben megjelent szakirodalmának adatait tartalmazza. A bibliográfia ugyanakkor bizonyos vonatkozásban egyszerre több és kevesebb is, mint amit a címe ígér: a *Magyar Zene* című folyóiratot indulásától, 1960-tól dolgozta fel a szerkesztő, ezzel szemben a *Film, Színház, Muzsika* zenei publikációi nem szerepelnek a bibliográfiában: a hetilap zenei írásaiból később külön repertórium készül *Czinkné* összeállításában.

Az anyaggyűjtés további szűkítését jelentet-

te a kritikák mellőzése, a megjelentető Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár nyilván terjedelmi okok miatt nem vállalhatta a hangverseny-, kotta-, könyv- és hanglemezcenzúrák említését. Csaknem ötven gyűjteményes kötet analitikus feltárását végezte el a szerkesztő, ezek között azonban nem található néhány fontos munka, melyek feldolgozása indokolt lett volna. (*A parasztdaltól a munkásdalig. Szerk. Katona Imre, Maróthy János, Szatmári Antal. 1968; Bartók-dolgozatok. Szerk. László Ferenc. Bukarest, 1974*, azért hiányoljuk e köteteket, mert *Angi Csaba* és *Lakatos István* szintén Bukarestben kiadott könyve szerepel a bibliográfiában.)

Az 5213 számozott tétel szakrendje a *Zimáné Lengyel Vera* szerkesztésében megjelenő *A magyar zenei szakirodalom bibliográfiája* című kurrens könyvészet rendszerét követi, néhány esetben (főleg a zenepedagógiai irodalom) részletesebb bontásban. Az egyes fejeze-

teken belül a tételek elrendezésének alapja a megjelenés időrendje: a történeti megközelítést segíti a *Zeneszerzők* fejezetben a komponisták születési időrend szerinti csoportosítása.

A tételekhez esetenként rövid annotáció kapcsolódik, ezek között azonban egy-egy téves is akad. (Például az 5130. tétel, *Szekeres Kálmán: Gosztonyi János halálának évfordulóján*. Az annotáció szerint *Gosztonyi János* humanista főpapról szól a cikk; természetesen nem az 1527-ben elhunyt *Gosztonyi János*ról van szó, hanem az 1972-ben meghalt orgonaművészről; az 5140. tételben *Keszi Imre* „hangversenyrendező”-ként szerepel, helye-

sebb lett volna az elsősorban íróként ismert, de Zeneakadémiát végzett *Keszi Imrét* itt zenekritikusként említeni.)

A bibliográfia anyagát egységes név-, hely- és intézménymutató tárja fel. Összefoglalóan megállapítható, hogy – néhány apróbb hibát leszámítva – fontos, jól használható szakkönyvtárosok. Célszerű lenne az anyaggyűjtést folytatni és az 1968 előtti évekről is hasonló kötetet (köteteket) megjelentetni. (*Czinkné Bükkösi Valéria: Zenei szakirodalom magyar nyelven 1968–1977. Tíz év válogatott bibliográfiája. Kaposvár, 1987, Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár. 431, [1] l. 160 Ft.*) P. Gy.

Szlovákok Magyarországon 1945–1975

A *Könyvtáros* 1984. évi 9. számában a közreadó szakmai reputációja és a nemzetiségi politika szempontjából egyaránt fontos teljesítménynek kijáró lelkesedéssel köszöntöttem a szóban forgó bibliográfiai sorozat első két kötetét, a magyarországi németekről és a magyarországi románokról szólót.

Kritikai észrevételeimet is a fontosság jegyében tettem meg. Annál is inkább, mivel folytatódó sorozatról lévén szó, ezek a megjegyzések nem tűntek számomra „eső után köpönyeg”-nek, hanem a további kötetek jobbá-következetesebbé tételéhez szánt szakmai segítségnek.

Nos, ez a mostani, kettőbe kötött negyedik kötet – ennek is *Käfer István* a szerkesztője – arról tanúskodik, hogy mindaz, amit harmadfél éve írtam „falra hányt borsó” volt. Ez megkönnyíti a helyzetemet. Nem kell ugyanis használati tanácsokat adnom kötetünk „szakmai beharangozásánál”, sem az eligazodás várható nehézségeire felhívnom a figyelmet. Elég visszautalnom a recenzió élén megadott szakirodalmi helyre.

Szakírói munkám dokumentált meddőségén – isten látja lelkemet – mégsem bosszankodom. Végül is: nem a forma dönti el valamely bibliográfiai mű értékét, hanem a tartalom, amely a korábbi művekhez képest lényegesen gazdagabb (8918 tétel a 6602-höz, illetve az 5241-hez képest). „Ennek az az oka – tudjuk

meg a bevezetőből –, hogy a magyarországi szlovák sajtó már 1945-ben megindult.”

E közlés olvastán nagy érdeklődéssel veselkedtem neki – amint azt valahol már megjegyeztem – a káferiesen sajátos szakrend egyes fejezeteinek: lássuk csak, miként alakult időben a nemzetiségi politika, a nemzetiségi tudat, a közművelődés, az oktatás stb. a hazai szlováksággal. Elhűlve tapasztaltam, hogy egy-két magyar nyelvű cikk kivételével az 1945 és 1948 közötti időszakból egyetlen szlovák nyelvű tétel sem szerepel.

– Hová tűnt az 1948 előtti anyag, csak nem hagyta ki a szerkesztő ezeket a magyar–szlovák viszonyban oly válságos, ellentmondásos éveket? – tettem fel magamnak a drámai kérdést. – Ez rettenetes lenne, megbocsáthatatlan vétek és szűklátókörűség.

Kiderült aztán: a szerkesztő ekkora vétségre nem vetemedett, mindössze szemérmes volt, s nagy ügyesen – más kérdés: inkább csak a tótkomlói *Slobodny hlas*-ban megjelent cikkek erejéig és a korabeli magyar sajtó reflexióit majdnem teljesen mellőzve – eldugta ezt a „nem szeretem” témát a szakrend „Nemzeti-ség- és helytörténet” krecelijének „1945–1948” alkrecelijébe. Az eljárásról *Anatole France Nyársforgató Jakabja* jut az eszembe, e műben olyan bokáig érő hálóingekről van szó, amelyeken elől rejtő-csipkés hasíték van, nehogy a fiatal házások többet mutassanak meg önmagukból, mint ami illik. A szóban forgó szakbe-

osztási leleményről a bevezető – természetesen – nem tájékoztat.

Emiatt a bibliográfia „közös dolgaink” viharos szakaszának feltárásához legfeljebb hely-lyel-közzel használható, s csak a csendesebb vizekre éréstől, 1948-tól válik megbízható iránytűjévé a kutatásoknak. Kár, nagy kár.

Még egy megjegyzés a sorozat egészére vo-

natkozóan: *A Baranya megyében élő nemzetiségek demográfiai helyzete 1980-ban* című kiadvány harmadik kötetként való „idesusztrolásával” a közreadónak sikerült magát a sorozatot is inhomogénné tennie. (*Szerk. Käfer István. 1986. [1987.] Állami Gorkij Könyvtár. XXII, 1017 l. [két kötetben] 160 Ft. |Nemzetiségek Magyarországon. 4. köt.|*)

FuTi

Szerények, de hasznosak

A Somogy megyei Tanács Kórház-Rendelőintézet tudományos munkái 1961–1981. A kaposvári Arató Miklós Orvosi Könyvtár szerkesztésében és kiadásában napvilágot látott bibliográfia a címben megjelölt intézmény dolgozóinak 1961 és 1981 között megjelent írásairól, elhangzott előadásairól tudósít.

Szerkezetileg a következő részekből áll: bibliográfiai leírások, szerzői névmutató, szakmu-

tató és a Somogy megyei időszaki kiadványok külön jegyzéke. A leírások és szakrendbe sorolásuk a Magyar Orvosi Bibliográfiát követik. A bibliográfia – amely húszéves időszakból mintegy kétszáz szerző publikációit regisztrálja – a könnyebb kezelhetőség érdekében időrendi, ezen belül betűrendes csoportosítású. Kezelése, bármely tétel meglelése könnyű. Épkézláb, hasznos munka. (*Összeáll.: Kozma Zoltánné. Kaposvár, 1986. Arató Miklós Orvosi Könyvtár. 144 l. |Bibliográfia I.|*)

Börzsönyi József: A Tiszáninnen Református Egyházkerület Nagykönyvtárának (Sárospatak) kéziratkatalógusa. *A Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai sorozat 4. köteteként megjelent mű az egyik történeti értékekben leggazdagabb egyházi könyvtár, a sárospataki nagykönyvtár kéziratállományának jegyzékét teszi közkincsé. A könyvtárat a 16. század első felében alapították, kéziratok bizonyára kezdettől szép számmal akadtak benne. Első katalógusa (1726-ból) azonban csak egyetlen kódexet említ, a Lengyel Bibliát (Biblia Polonica), amely – más nagy értékű kéziratokkal együtt – a háborús években Budapesten (ahol biztonságba akarták helyezni) elveszett. Megmaradt viszont a könyvtár számos egyéb értékes kézírata, melyek közül jó néhányat az iskola volt diákjai, tanárai ajándékoztak, hagytak a kollégium könyvtárára. Közöttük – különösen az utóbbi évtizedek gyarapodásában – sok az egyháztörténeti jellegű és a pataki kollégium történetével összefüggő anyag, de szép számmal akad köztük a magyar, illetőleg az egyetemes művelődéstörténet szempontjából forrásértékű dokumentum is. A kötetben jegyzékelt*

mintegy két és fél ezer, 1850 előtt keletkezett kézirat valóságos kincsebányója a művelődés- és irodalomtörténeti kutatásoknak.

A feltáró munkához nyújt jelentős segítséget a most megjelent nyomtatott katalógus, amely jegyzetanyagában felsorolja azokat a tételeket is, melyekről mikrofilmfelvétel található az MTA Könyvtárában. (*1850 előtti kéziratok. 1986. OSZK. 411 l. 110 Ft.*)

Nyitrai Lajos: A Szolnok megyei Néplap repertóriumja IX. 1958. A repertórium-sorozat jelen kötete – elődeihez hasonlóan – a helyismereti, helytörténeti kutatást hivatott szolgálni; ez és a szükséges áttekintés igényének kielégítése indokolja a szokottnál kissé mélyebb bibliográfiai feltárást. A megyei pártbizottság és a megyei tanács lapja 1958. évi folyamáról a repertórium két fő metszetben tájékoztat: 1. szakok szerint (főosztályok: politika, gazdaság, művelődésügy, szociálpolitika, szépirodalom), 2. a megye települései szerint. Az első – szakok szerint rendezett – részt névmutató (ez tartalmazza a névjelek feloldását is) és földrajzi mutató követi. A második – települések szerint rendezett – rész a földrajzi muta-

tóval szemben nem a tételszámra, hanem a megjelenési helyre (lapszám/oldalszám) utal. A kötet függelékében eseménynaptár, a vezércikkek jegyzéke és a nem helyi szerzők más forrásokból átvett írásainak listája található.

Kétségtelenül alapos munka Nyitrai Lajosé. Vitatkozni lehetne, sőt alighanem kellene is azon, volt-e értelme a repertórium második részét is közzétenni (mármost a települések szerint rendezett anyagrészt), és nem lehetett volna-e mindezt a földrajzi mutató részletezőbb kialakításával megtakarítani. A fő kérdés azonban inkább az, hogy „megérdemel-e” egy ilyen nagy gonddal kimunkált repertóriumot a köztudottan hírszegény megyei sajtóorgánium. Távol álljon tőlünk, hogy a repertórium szükségességét vitassuk (erre jószerivel minden időszaki kiadványnak előbb-utóbb szüksége van), de a vezércikkek kiemelésének célszerűsége megkérdőjelezhető. Az ilyen „karácsonyfadász” aligha járul hozzá a helytörténeti kutatások hatásfokának javításához. Aki kételkedik ebben, olvassa el a repertórium 170–172. (vezércikkek jegyzéke) vagy a 166–169. oldalait (Eseménynaptár). (*Szolnok, 1986. Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, 173 l.*) (Z–z)

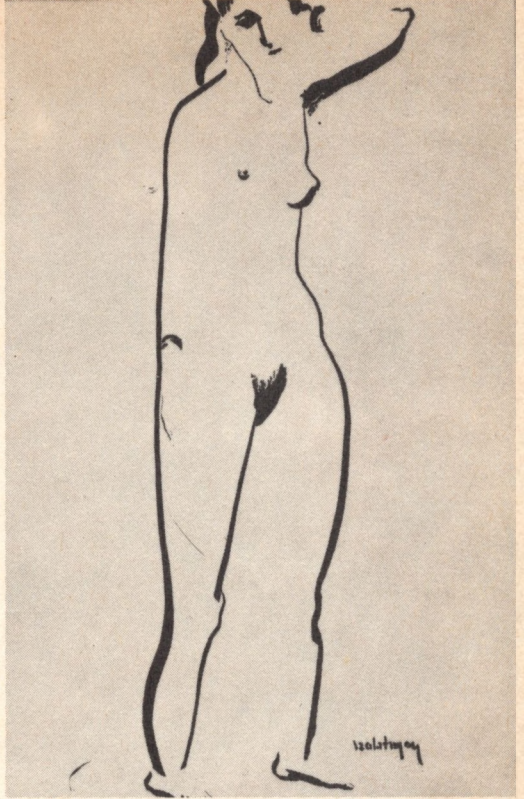
Lapozgató

Különös esemény szerepel annak az interjúnak részleteként, amelyet *Veress Miklós* költővel készített a *Népművelés* 1988/2-es számában *Szále László, Van megoldás* címmel. Vagy nem is olyan különös? Arról van szó, hogy a Magyar Írók Szövetségének könyvtárát előntötte tavaly az esővíz, tönkretéve az új katalógusokat. Ugyanakkor az illetékes ingatlankezelőnél több mint egy éve 15 millió forint vár arra – a kerületi tanács jóvoltából –, hogy a sürgős tatarozásra szoruló épületet rendbehozzák vele...

A könyvtár amúgy sincs előnyös helyzetben: könyvállománya nemzeti érték, minden gyűjtőkörükbe vágó magyar és külföldi folyóirat megtalálható a polcain, egy részük azonban éppúgy feldolgozatlan, mint az Írószövetségnek küldött hazai és külföldi könyvek jó része, amely az alagsorban várja mostoha sorsának jobbra fordulását. Noha a költő szerint a

könyvtár mai állapota nem a mai, hanem a tegnapi és tegnapelőtti könyvtárosok mulasztásait tükrözi, mégsem lehet közömbös számunkra, hogy a magyar írók – érthetően – nem használják igazán könyvtárukat. Hiszen ha nem olvasnak, csak írnak, az is valami, meg aztán biztosan olvasnak is, orthon... De mégis: muszáj ennek így lennie?

Továbbképzés társadalmi keretek között címmel ad hírt T. D. szignóval a *Horizont* 1988/1-es száma az MKE Veszprém Megyei Szervezete 1987. évi utolsó üléséről. Az ülés változatos programjának középpontjában a számítógépek könyvtári alkalmazása állott (a két éve számítógépes rendszerrel kölcsönző Országos Oktatástechnikai Központ tapasztalatai alapján), valamint a csehszlovákiai magyar irodalom helyzete. (*A. R.*)

SZALATNYAY JÓZSEF műveiből
(Cikkünket lásd a 433. oldalon)

